

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Ανδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία ή Ταχ. Θυρ. 27355, 1644 Λευκωσία
Τηλ. 22764900

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: Ανδρούλα Ήλιοφώτου, Μαρούλα Βιολάρη-Ίακωβίδου,
Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Νίκος Παναγιώτου, Γιώργος Ν. Χατζηκωστής,
Παύλος Κ. Χατζημάρκος

Έτησια συνδρομή	Κ€5.00
Έτησια συνδρομή Ελλάδος	20 ΕΥΡΩ
Έτησια συνδρομή εξωτερικού	\$25 (δολάρια)
Τιμή τεύχους	Κ€2.00
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	Κ€8.00

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Ανάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.

Για τους συνδρομητές Ελλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - Λογαριασμός 080/51260530
στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αιτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»
και να αποστέλλεται στο περιοδικό η απόδειξη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Φοίβος Κληρίδης: <i>Ίθάκη</i>	71
Ρούλα Ίωαννίδου - Σταύρου: <i>Δυό σπουδές για την καρδιά και τις λέξεις</i>	73
Αντώνης Πιλλάς: <i>Όπως τό παλιόν κρασί, Φεγγάρα, Τά βάρη του φτωχού, Ή έλεμοσύνη</i>	73
Άννα Φαρμακιά: <i>Διάλειμμα, Φ. Γκαρθία Λόρα</i>	75
Γιολάντα Πατεράκη: <i>Ό άνθρωπος που ήξερε νά όνειρεύεται</i>	76
Χρήστος Δ. Στρατηγόπουλος: <i>Νεφέλη</i>	85
Χρήστος Μαυρής: <i>Τό άκατοίμητο όνειρο, Τό τραίνο</i>	88
Σοφοκλής Λαζάρου: <i>Ή τουρκική είσβολή και κατοχή και οί σύγχρονοι κύπριοι ποιητές</i>	89
Δημήτρης Δήμου: <i>Τό τραίνο</i>	94
Μαρούλα Βιολάρη - Ίακωβίδου: <i>Ή τραγωδία του '74 και οί πνευματικοί άνθρωποι στην Ελλάδα</i>	95
Βασίλης Ματσούκας: <i>Βαθμετρία</i>	99
Γ. Κιτρομηλίδης: <i>Τέσσερα χρόνια χωρίς τόν Κύπρο Χρυσάνθη</i>	100
Θανάσης Παπαθανασόπουλος: <i>Κύπρος Χρυσάνθη</i>	101
Ευάγγελος Μόσχος: <i>Έτος Γεωργίου Δροσίνη</i>	103
Διονύσης Μαγκλιβέρας: <i>Γεώργιος Δροσίνης - Στοχαστικός ταξιδευτής του έλλαδικού χώρου</i>	106
Παν. Χρ. Χατζηγάκης: <i>Ή συγγραφέας Λούλα Κωνσταντινίδου</i>	109
Βασιλική Κ. Λεονταρίτη: <i>Όδόφραγμα της Δερύνειας</i>	113
Γεωργία Κουπλάρη - Πανοπούλου: <i>Ή Κύπρος μέσα στο έργο του Χρήστου Στρατηγόπουλου</i>	114

(Συνέχεια στη σελ. 132)

Τό περιοδικό έπιχορηγείται μερικώς από τίς Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΜΒ'

ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2002

ΑΡ. 401

ΙΘΑΚΗ

Όταν την Τροία ο Οδυσσέας αποχαιρέτησε
πριχού να δαφνοστεφανώσει
προσκυνητής τον τάφο του Αχιλλέα,
τον Έκτορα, σαν ήρωα, ετίμησε.
Πάντα οι ήρωες ημίθεοι δοξάζονται
κι' αθάνατοι ποτές δεν λησμονιούνται.
Έως του κόσμου τη συντέλεια
τα έπη τα ηρωϊκά,
τους Τρωϊκούς πολέμους
του Όμηρου η λύρα θα υμνολογεί.
Το σκιάχτρο όμως του πολέμου
σαράκι μες' τα σωθικά
όλου του κόσμου χαραγμένο
παντοτινά θα φαραγγίζουν οι λαοί
να σέρονεται στα έγκατα της γης
κι αιώνια να πλανιέται
στ' ατέρμονα τα βάθη των αιώνων.

Οι πόλεμοι βιάζουν τους πολιτισμούς
την τέχνη κατακρεουργούν
σπιλάνουν τα οράματα του κόσμου.
Χάρτες βωβοί στο τέλος μαρτυρούν
κι ανεξίτηλη τη μνήμη μας κρατούν
για τις χαμένες μας πατρίδες.

Άλλες Ιθάκες δεν θ' αναζητώ
στο γυρισμό μου πίσω στην Ιθάκη.
Στα όποια σταυροδρόμια συναντώ,

στους όποιους σκόπελους και αν βρεθώ,
ολόρθος στην πορεία μου θ' αντισταθώ
δεν θα λοξοδρομήσω
μήτε δειλός θα πτοηθώ.

Κι όπως τον πολυμήχανο Οδυσσέα
θαρραλέος και ατάραχος
καρτερικός με τόλμη όλα θα βιώνω
ώσπου στο τέλος να τα ξεπερνάω.

Όμως πριν αντικρίσω την Ιθάκη
και τους δικούς μου κόσμους ασπαστώ,
τον γνώριμο εαυτό μου
στο τέλος θα τον ξαναβρώ
όταν με καταφρόνια εξευτελίζω
τους όποιους, γύρω μου, αυλοκόλακες
αφού ανάξιοι, όπως είναι, κι ευτελείς
δεν παύουν την ψυχή μου να ρουπαίνουν.

Την άγκυρα σαν ρίζω, πολυτάξιδος,
στο ύστατο κατώφλι της ζωής μου
εξιλεωτής από το βούρκο και το βόρβορο
θα ξελασπώσω το κορμί μου.
Το βλέμμα μου στερνό θα τριγυρνά
σ' ένα απάνεμο γιאלό,
τ' αραξοβόλι της ζωής μου,
στου Λαέρτη το Ομηρικό νησί,
τη λατρευτή Ιθάκη.
Άλλες Ιθάκες δεν θ' αναζητήσω!
Τη λύτρωσή μου εκεί θα ξαναβρώ
και ήρεμος θα στερνοκοιμηθώ.

ΦΟΙΒΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΔΥΟ ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ

Αὐτές οἱ λέξεις
 θέλω νά μείνουν *incognito*
 μέσα στό σῶμα μου.
 Γι' αὐτό
 θά πρέπει τό δίχως ἄλλο
 νά τίς μετακινήσω ἀπό τήν καρδιά
 νά τίς ὀδηγήσω πάραυτα
 σέ ἀσφαλέστερη περιοχή.
 Κάπου πού δέ θά τίς προδίδουν
 χτύποι, ἀρρυθμίες καί ἀνεξέλεγκτες ταχυκαρδίες.

Πολύ μέ βασανίζει ἐτούτη ἡ σκέψη.
 Ἐραγε οἱ λέξεις ἐναποτίθενται στήν καρδιά
 ἢ ἡ καρδιά ἀκουμπᾷ στίς λέξεις;
 Ἡ μήπως, λέω, εἶναι δυνατόν νά συμβαίνουν καί τά δύο
 ἄλλοτε ἐν περιτροπῆς κι ἄλλες πάλι φορές παράλληλα καί
 ταυτοχρόνως;

ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ-ΣΤΑΥΡΟΥ

ΟΠΩΣ ΤΟ ΠΑΛΙΟΝ ΚΡΑΣΙΝ

Τζι' ἄν διαβαίνουσιν οἱ γρόνοι
 τζι' ἄν μοῦ φάσιν οἱ πόνοι
 τήν καρκιάν μου τή μισήν
 ἢ ζωή ἐν τζαί τελειώνει
 τζι' ἡ ἀγάπη δυναμώννει
 ὅπως τό παλιόν κρασί.

Ὡσπου νᾶ ἴρει τζεῖν' ἡ μέρα
 σγοιάν τήν σκόνην, τόν ἄέραν,
 πού τόν κόσμον νά χαθῶ,
 τζαί τή νύχταν τζαί τήν μέραν,
 κάτασπρή μου περιστέρα,
 θέλω δίπλα σου νά ζιῶ...

ΦΕΓΓΑΡΚΑ

Μέ τούν' τή φεγγαρκάν έν έμεινεν σημάδι
 τής σκοτεινιάς τζι' ή νύχτα μέρα έγίνην.
 Θαρκέσαι 'κόμα τζ' οί νεκροί πού μέσ στόν 'Αδην
 πού 'δασιν άπλωμένην τόσην καλωσύνην
 τά γέρημα τά μνήματά τους 'φῆκαν
 τζιαί μέσ στό φώς ξανασιμχτήκαν...

ΤΑ ΒΑΡΗ ΤΟΥ ΦΤΩΧΟΥ

Βάλλουσιν βάρη κάμποσα πά στοῦ φτωχοῦ τή ράσιην
 τζεινοι πού έχουν τόν ππαράν για κυβερνήτες ένι·
 λαλεῖ σου τοῦτοι έν τζελεφοί τζιαί πκοιός έν νά τολμήσει
 νά πᾶ μιτά τους πῶν φτωσιοί, τέλεια ξιπετσισμένοι;

Τζιαί δόστου φόρους τζ' εισφορές, όλάν μά πού τά βρίσκουν
 σκέδια τόσα τοῦ φτωχοῦ τό γαῖμαν για νά πίννουν;—
 μά χουσιν τζιαί τόν τρόπον τους στολίθκια, μαραφέθκια—
 στήν ἴσιαν στράταν τής ζωῆς ποττέ νά μέν τόν 'φήννουν.

'Έν τοῦ φτωχοῦ ή ράσιη του στά βάρη μαθημένη
 μά ό πλούσιος πογυρίσματα βρίσκει σωρόν, καπάλιν,
 για τοῦτον τέλεια πόφευκε, πουλλόου τους τό δίτζιον
 μέν περιμένεις· κόρακας κοράκου άμμάτιν βκάλλει;...

Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

Βοηθᾶς φτωχόν; 'Έχουν νά ποῦν πώς τόν Θεόν δανείζεις
 τζιαί στό πολλύν Του τό ἔλεος μπορεῖς τζι' έσοῦ νά ὀλπίζεις.
 Πού ὀ,τι τζι' ἄν ἔσιεις τζι' έν ἔσιεις πού Τζεινον έν δοσμένον
 σέ σέναν τόν περαστικόν τζιαί τόν φτωχόν τζιαί ξένον.

'Εδωκες τ' ἄρφανοῦ χαράν τζιαί τοῦ φτωχοῦ νά φάει;
 έν προσευχῆς θυμίαμαν στό θρόνον Του πού πάει,
 τζι' ἄμα ῥτει ή ὥρα τζιαί κοπει τό νῆμαν τής ζωῆς σου,
 τοῦτα έν τά πλούτη τά καλά πῶν νά πάρεις μαζί σου.

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

Όμορφος που είναι ο κόσμος
σαν τα παιδιά που ένα γύρω τιτιβίζουνε,
απλώνουνε στον ήλιο την καρδιά τους.
Η Λουκία, η Άννα, ο Κυριάκος, ο Χρίστος
και όχι μόνο - βρίσκονται εδώ
ένα μπουκέτο τριαντάφυλλα ολόγυρά σου.

Η ευωδία από την παρουσία τους
σκορπίζει μακριά της θλίψης τον καιρό.
Ασπίδα άτρητη η αγάπη τους,
Δροσιά στη στέγνια της ψυχής μας.
Αυτό ευλογία εξ ουρανού το λεν
χαρά στο δάσκαλο που ξέρει
σαν αντίδωρο μέσα στη χούφτα
να κρατά ετούτες τις στιγμές
μα και τις άλλες.
Διάλειμμα.
Ολόγυρα η Ζωή.
Τα παιδιά, εμείς.
Να' ναι καλά.

Φ. ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ

Κόρτοβα, αγαπημένη,
ο Λόρκα σ' αναζητεί
και γω χαμένη στα δρομάκια σου
μετρώ ανέλπιστα τα καράτια της καρδιάς
που γίνηκε μονέδα
ανταλλάξιμη...
Ένα, δυο, τρεις...
Κι οι άνθρωποι;
Κρύφτηκαν...
Κι όμως!
Φως! Φως εκ φωτός.
Γένοιτο, Κύριε, γένοιτο.
Φ. Γκαρθία Λόρκα, μπορείς να κοιμηθείς εν ειρήνη...

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΗΞΕΡΕ ΝΑ ΟΝΕΙΡΕΥΕΤΑΙ...

Αν κανένας κοιτάξει τη ζωή κατάματα, θα δει πως δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένας χορός αντοχής. Ένας χορός που γύρω του γυναίκες και άντρες χτυπάνε παλαμάρια, κρατάνε το ρυθμό ή σιγομουρμουρίζουν ένα κάποιο τραγούδι, δικό τους ή ξένο, με μια μονότονη μελωδία. Πότε, πότε ο χορευτής αντέχει και δε γονατίζει, άλλοτε, πάλι, σταματάει εξαντλημένος και μένει άπραγος ν' ακούει από μακριά τους ήχους της μουσικής που σιγοσβήνει...

Σ' ένα τέτοιο «χορό» θαύμασα ένα μεσόκοπο άντρα. Ήταν ψηλός και λεπτός και είχε ένα νεανικό αέρα. Η μορφή του ήταν ευγενική και σοβαρή αλλά - παρά το λεπτεπίλεπτο παρουσιαστικό του - κάτι απάνω του σου έδινε την αίσθηση της σιγουριάς και της δύναμης. Τον άκουσα να μιλάει σ' ένα κύκλο ανθρώπων που ήμασταν όλοι καλεσμένοι σε τραπέζι, να διηγείται ιστορίες, γεμάτες χιούμορ και δράση κι είδα τα μάτια του να λάμπουν από περηφάνεια όταν παρουσίαζε τους πρωταγωνιστές της ιστορίας του νικητές και τροπαιούχους.

Ομολογώ πως μου κίνησε το ενδιαφέρον αλλά και την περιέργεια. Ίσως κάποια άλλη στιγμή να μην έπαιρνα το θάρρος να του μιλήσω στα καλά καθούμενα. Όμως η έντονη προσωπικότητά του και η επαγγελματική μου ιδιότητα σαν συγγραφέα, μου 'δωσαν το κουράγιο.

Δεν έψαξα να βρω με ποια πρόφαση θα τον πλησίαζα. Έτσι, όταν σηκωθήκαμε από το τραπέζι, απλά προχώρησα προς το μέρος του και του συστήθηκα, λέγοντας μόνο το όνομά μου.

Με κοίταξε, θα 'λεγα μάλλον έκπληκτος, για μισό δευτερόλεπτο. Σίγουρα μέσα του θ' αναρωτήθηκε το λόγο που μ' έκανε να επικοινωνήσω μαζί του. Τον άφησα με την απορία του κι άρχισε μια συζήτηση πάνω σε θέματα που είχαν, ήδη, κουβεντιαστεί την ώρα του φαγητού. Στην αρχή ήταν μόνο ευγενικός. Εγώ έλεγα κι εκείνος κουνούσε το κεφάλι του ή, αν έκανα καμιά ερώτηση, μου απαντούσε μονολεκτικά. Κόντευα να χάσω την υπομονή μου και ν' αναζητήσω άλλη συντροφιιά, όταν η οικοδέσποινα, περνώντας βιαστικά από κοντά μας, του «πέταξε» ένα λογάκι:

- Το νου σου, Μάνθο, η κυρία που σε ξεμονάχιασε, είναι συγγραφέας: Αυτό και μόνο έφτασε - ποιός να το πίστευε; - για ν' αλλάξει η ως τώρα στάση του, από αδιάφορη σε φιλική και, θα 'λεγα, εξερευνητική. Μου φάνηκε ή ήταν αλήθεια πως άρχισε να με βλέπει μ' ενδιαφέρον;

- Μα... γιατί δεν μου το 'πατε πως είστε συγγραφέας; με ρώτησε κι η φωνή του ήταν γεμάτη έκπληξη.

- Το αποφεύγω, του εξήγησα. Συνήθως, όταν οι άνθρωποι ακούνε πως κάποιος γράφει, αν δεν είναι ήδη γνωστός συγγραφέας, τον κοιτάνε με επιείκεια ή με κάποια «κατανόηση» για το ...κουσούρι του. Χαμογέλασε και κάρφωσε τα μάτια του απάνω μου.

– Δεν είναι, πάντα, έτσι κι ούτε πρέπει ν' αδικείτε όλους τους ανθρώπους. Αυτοί που σκέφτονται όπως περιγράψατε, είναι οι απολίτιστοι κι οι ψυχικά πορωμένοι!

– Μακάρι να 'χετε δίκιο, συνέχισα γιατί βρήκα πως, έστω μιλώντας για μένα, θα μπορούσα να γνωρίσω λίγο περισσότερο τον άνθρωπο. Πάντως εγώ, όταν με ρωτάνε με τί ασχολούμαι, δηλώνω «οικιακά»! Το χαμόγελό του έγινε πιο πλατύ και φώτισε ολότελα το λεπτό, ευγενικό του πρόσωπο.

– «Οικιακά» Γιατί όχι; Είναι κι αυτά απαραίτητα στη ζωή.

– Ναι, έχει πολύ «πέραση» αυτό το ...επάγγελμα· τουλάχιστον για τους άντρες που, συνήθως, μετά από κάποια ηλικία, βάζουν συνώνυμο της ευτυχίας την καλοφαγία, είπα.

– Ξέρετε κάτι; Σας ακούω πολύ πικραμένη κι ίσως, ίσως απαισιόδοξη, έκανε. Γιατί αυτό;

Τώρα ήταν η σειρά μου να χαμογελάσω. Ένα χαμόγελο λυπημένο...

– Έχω περάσει πολλά. Δε μου μείνανε, πια, ούτε υπολείμματα αισιοδοξίας. Βέβαια αλλιώς ξεκίνησα αλλά...

Δε ζήτησε να μάθει τί είχα περάσει ούτε γιατί ήμουν πικραμένη. Έμεινε για δυο δευτερόλεπτα σιωπηλός και μετά...

.....
Όλη η οικογένεια, ο πατέρας, η μητέρα, η αδελφή, είναι, από πολύ πρωί, ανάστατοι. Σήμερα είναι μια κρίσιμη μέρα. Θα δημοσιευτούν τ' αποτελέσματα των υποψηφίων για το Πολυτεχνείο! Πέρασε ο γιος τους ή δεν πέρασε;

– Όποια και να είναι, παιδί μου, αυτά τα αποτελέσματα, δε θα τα βάψουμε και μαύρα... άρχισε ο πατέρας που, από τις 6 το πρωί τριγύριζε, σαν φάντασμα, μέσα στο εξοχικό τους σπίτι, ανοίγοντας την τηλεόραση και όσα μικρά ή μεγάλα ραδιόφωνα μπόρεσε να βρει βάζοντας στο καθένα και άλλο σταθμό.

– Μα σίγουρα, δε θα τα βάψουμε μαύρα..., συμφώνησε κι η μητέρα που, κάθε λίγο και λιγάκι, όσο πιο κρυφά μπορούσε, έκανε το σταυρό της.

– Πάντως ο αδελφούλης μου, δεν μπορείτε να πείτε, διάβασε και με το παραπάνω..., ακούστηκε μια κοριτσίστικη φωνή. Τώρα το αν θα πετύχει, ε, τί να πω; Είναι και θέμα τύχης...

Ο μόνος που δε φαινόταν ν' ανησυχεί, ούτε να επηρεάζεται από τα σχόλια, ήταν ο ίδιος, ο υποψήφιος! Άκουγε, χαμογελούσε και σφύριζε έναν εύθυμο σκοπό. Βέβαια ήξερε πως είχε γράψει καλά, αλλά τί μ' αυτό; Κι άλλοι γράψανε κι ίσως καλύτερα απ' αυτόν. Κι έπειτα αυτό το «καλά» δεν μπορούσε να το πει για όλα τα μαθήματα. Υπάρχουν και κάποια που η βαθμολογία είναι καθαρά υποκειμενική κρίση του καθηγητή, όπως το σχέδιο, ας πούμε.

«Αν βέβαια, πετύχω και μάλιστα στην αρχιτεκτονική, σκεφτόταν, γλέντι που έχει να γίνει! Θα καεί το πελεκούδι! Φαντάζομαι πόση περηφάνια θα νιώσει η Μάρα! Αν δεν πετύχω, πάλι, ε, τί να γίνει; Πρώτη μου φορά είναι. Θα στρωθώ του χρόνου ακόμα

περισσότερο, θα διαβάσω, θα συνεχίσω φροντιστήριο για το σχέδιο και θα έρθω σίγουρα στην πρώτη πεντάδα. Μέχρι υποτροφία θα πάω... Και τότε να δεις χαρά και καμάρι η Μάρα, το κορίτσι μου!»

Τ' αποτελέσματα δημοσιεύτηκαν και μάλιστα στις πρωινές εφημερίδες. Ο Μάνθος ήταν στους επιτυχόντες! Φιλιά, αγκαλιές, δάκρυα χαράς! Τα όνειρα γίνανε πεταλουδίτσες. Βγάλανε φτερά κι άρχισαν να πετάνε γύρω, γύρω από τις αδελφωμένες, πια, χαρές με συγκινήσεις, παρασέροντας στο αιθέριο πέταγμά τους, όλες τις ανθρωπίνες αδυναμίες! Ο Μάνθος ένωσε την ανάγκη να ξεφύγει. Να μείνει λίγο μόνος με τις σκέψεις και τα όνειρά του. Βγήκε έξω από το σπίτι και σαρκάλασε στο γυμνό βράχο που στεκόταν, χρόνια τώρα, σταθερός κι ακλόνητος, απέναντι από το καλοκαιρινό τους σπίτι. Αυτό ήταν το στέκι του. Εκεί, από μικρό παιδί, κατάρτωνε τα σχέδιά του. Εκεί έπαιρνε τις αποφάσεις του. Εκεί μιλούσε με τον ήλιο και τη θάλασσα, δυο τόσο πρόθυμους ακροατές! Μια παρέα γλάρων έφευγε ακολουθώντας τον άνεμο... Μια καινούρια ζωή άρχιζε γι αυτόν!

.....

Τα χρόνια κύλησαν το ένα πίσω από το άλλο σαν άυλες, διάφανες μπαλίτσες μέσα στο διάστημα. Μαζί κύλησαν κι οι σπουδές και φτάσανε στο τέλος τους. Το κεφάλαιο Πολυτεχνείο έδωσε τη θέση του στην Πατρίδα. Στρατιωτική θητεία.

Ο Γιώργος, ο Μάνθος κι ο Νικόλας, ένα πρωινό ξεκίνησαν μαζί να παρουσιάσουν στο Κέντρο που τους είχαν καλέσει.

– Για σκεφτείτε, παιδιά, να μας βάλουνε και τους τρεις στην ίδια μονάδα! είπε μ' ενθουσιασμό ο Μάνθος. Έχει να γίνει...

– Εσύ όλο όνειρα και σχέδια είσαι..., μουρμούρισε με τα μούτρα κατεβασμένα, ο Νικόλας. Δεν καταλαβαίνω πώς τα καταφέρνεις κι έχεις τέτοια κέφια.

– Να πάμε τώρα, μόλις γλιτώσαμε από τα μαθήματα και τα στριμώγματα των εξετάσεων, να μαντρωθούμε σε καμιά επαρχία και να βλέπουμε τον κόσμο μια φορά το τρίμηνο, πρόσθεσε κι ο Γιώργος.

– Κι εγώ σας λέω πως θα τα καταφέρουμε μια χαρά! Μηχανικοί είμαστε, σε καλή θέση θα μας βάλουν, θα 'χουμε και τις άδειές μας, όλα θα πάνε καλά και να με θυμηθείτε...

Και, βέβαια, τον θυμήθηκαν πολλές φορές το Μάνθο. Και τον θυμήθηκαν όχι γιατί όλα πήγαν καλά αλλά γιατί, τις πιο μαύρες τους στιγμές, προσπαθούσαν ν' αντλήσουν αισιοδοξία από τα λόγια και τα μηνύματά του.

Ο Νικόλας και ο Γιώργος υπηρετούσαν μαζί στην ίδια μονάδα. Ο Μάνθος είχε τοποθετηθεί σε άλλη, μακριά, στα σύνορα του Έβρου. Πότε, πότε αλληλογραφούσαν. Κι αυτό τους έκανε καλό. Τα γράμματα του φίλου τους ήταν, πάντα, ευχάριστα, γεμάτα σχέδια για το μέλλον, γεμάτα αισιοδοξία για το παρόν.

– Μα, πώς μπορεί και είναι έτσι; Ήταν η απορία τους που δεν την κουβέντιαζαν μόνο μεταξύ τους, αλλά τη γράφανε και στο φίλο τους.

– Αλήθεια, Μάνθο, είσαι ευχαριστημένος εκεί, όσο λες; Άδεια, γράφεις, δεν πήρες ακόμα κι ούτε προβλέπεις να πάρεις σύντομα. Τότε; Τί είναι αυτό που σε ευχαριστεί;

Μα ο Μάνθος ήθελε να τα βλέπει όλα ρόδινα. Ήθελε να πιάνεται από κείνα τα λεπτά νήματα της αισιοδοξίας και να αιωρείται κρατώντας τα.

«Θα τα καταφέρω» - σκεφτόταν - «κι εδώ στον Έβρο δεν είναι κι άσχημα. Καιρός είναι και θα περάσει και μετά... Μετά θα ξεκινήσω να χτίζω τα όνειρά μου... Θα οργανώσω μια μεγάλη, σωστή οικοδομική Εταιρεία μαζί με έναν, ακόμα, πολιτικό μηχανικό. Θα βρούμε ένα ωραίο, κεντρικό οικόπεδο και θα το κάνουμε πολυκατοικία. Και τί πολυκατοικία! Δε θα υπάρχει δεύτερη σαν αυτή! Όλος ο κόσμος θα στέκεται και θα τη θαυμάζει! Σχέδιο απλό, σύμφωνα με το περιβάλλον αλλά πρωτότυπο κι εντυπωσιακό. Υλικά; Τα καλύτερα. Όσο για χρώματα; Οι πιο μοντέρνοι και μαζί οι πιο απαλοί συνδυασμοί. Απόξω - σε μια γωνιά - θα βρίσκεται η ταμπέλα με τα ονόματα του αρχιτέκτονα και του πολιτικού μηχανικού...»

Η πολυκατοικία σταμάτησε στη μέση: τα διαμερίσματα που πουλήθηκαν δεν ήταν περισσότερα από τρία. Οι Τράπεζες υποθήκευσαν τα υπόλοιπα για να πληρωθούν για τα δάνειά τους. Η επιχείρηση στέφτηκε από τέλεια αποτυχία. Ο Άγγελος πούλησε ένα μαγαζί που είχε κι ένα διαμέρισμα μεγάλο της μάνας του, για να ισορροπήσει, κάπως, την κατάσταση. Ο Μάνθος έδωσε - σχεδόν χάρισμα - ένα κτήμα 50 στρέμματα που είχε από τον παππού του κληρονομιά, ένα διώροφο σπίτι και το αυτοκίνητό του. Έτσι, κατάφερε να γλιτώσουν κάποια από τα έτοιμα υποθηκευμένα διαμερίσματα και να τα πουλήσουν, σχεδόν στο κόστος, για να τελειώσουν - μετά από δυο χρόνια - την πρώτη τους αυτή πολυκατοικία.

Δεν πέρασε πολύς καιρός κι ο Μάνθος άρχισε, πάλι, να ονειρεύεται... Μπορεί να μην πέτυχε σε κείνη την πρώτη δουλειά... Ε! Τι να γίνει; Αρχιτέκτονες υπάρχουν πολλοί, πολυκατοικίες άφθονες. Πού να βρεθούν τόσο πελάτες; Καλύτερα να σκεφτόταν την περίπτωση να χτίσει - μαζί με κάποιον συνεταιίρο - ένα τουριστικό συγκρότημα. Θα φτιάχνανε ένα ξενοδοχείο, μπάγκαλοους, γήπεδα για τένις και μπάσκετ, δυο πισίνες και γενικά ό,τι πιο ωραίο γινόταν να χτιστεί πλάι σε μια μαγευτική παραλία!

Δεν άργησε να βρει το κατάλληλο μέρος. Ένα τεράστιο οικόπεδο που ξεκινούσε από ένα λόφο και κατέληγε σε μια ζαφειρένια θάλασσα. Τί καλύτερο! Μόλις το είδε ο Μάνθος, το 'χτισε κιάλας με τη φαντασία του: μια κεντρική μονάδα σε παραδοσιακό ρυθμό, τριγυρισμένη με όμοια μπάγκαλοους και πολλά «περίπτερα» γύρω, γύρω που θα φτιάχνουν διάφορα εδέσματα επί τόπου και θα μπορούν να κάθονται οι πελάτες και να τ' απολαμβάνουν! Ας πούμε, το ένα μπορεί να γίνει ένας μικρός φούρνος, όπου ο φούρναρης θα δίνει σ' όποιον κάθεται στα τραπέζια, φρέσκο ψωμί, κουλουράκια και παξιμάδια που θα βγαίνουν εκείνη την ώρα ζεστά! Στο άλλο «περίπτερο» μπορεί να κατασκευάζονται πίτες. Τυρόπιτες, χορτόπιτες, κρεατόπιτες, κοτόπιτες! Οι πελάτες θα 'χουν την ευκαιρία να τις απολαμβάνουν τόσο στη γεύση όσο και στην κατασκευή που θα γίνεται μπροστά τους. Το τρίτο «περίπτερο» θα το 'φτιαχνε τυπικό καφενείο. Ο καφές θα 'βγαινε, εκείνη την ώρα, από ένα μικρό μύλο αλέσματος, θα μοσχομύριζε και θα 'μπαινε κατευθείαν στο μπρίκι, με ολίγη ή χωρίς, για τους μερακλήδες. Το τέταρτο «περίπτερο» θα πρόσφερε ουζάκι από τις 11.30 π.μ. και μετά. Αυτό θα χιζόταν πλάι στο κύμα. Να κάθεται κανένας και να μαγεύεται από το ανάλαφρο μουρμούρισμα της θάλασσας όταν χαϊδεύει την παραλία! Εκεί θα μπορούσε ο πελάτης

να ετοιμάσει το μεζεδάκι - αν το ήθελε - ακόμα και μοναχός του. Ένας μακρύς πάγκος με χίλια καλούδια θα τον περίμενε: ελίτσες, θρούμπες και ξυνές, χταποδάκι ξυδάτο, τσιροσαλάτα, μελιζανοσαλάτα, τυροκαφτερή, πιπεριές τηγανητές, γαριδούλες με μαγιονέζα, αγγουράκια φρέσκα και τουρσί και τόσα άλλα... Και μετά, τα εστιατόρια και τα μπαράκια. Το ένα εστιατόριο πλάι στην πισίνα. Να μπορεί κανένας ν' απολαμβάνει το φαγητό του απλά, όπως είναι από τη θάλασσα, χωρίς να χρειάζεται να είναι ντυμένος. Το δεύτερο επίσημο με λινά τραπεζομάντηλα και σερβίτσια ποιότητας. Αυτό για όσους επιθυμούν την πολυτέλεια μέσα σ' ένα καλόγουστο, ευχάριστο περιβάλλον με απαλή μουσική και εκλεκτά εδέσματα.

Τα όνειρα, γι' αυτούς που ξέρουν να ονειρεύονται, δεν τελειώνουν ποτέ. Ο Μάνθος ήταν απ' αυτούς. Το οικόπεδο αυτό είχε γίνει ο σκοπός της ζωής του. Με τον ιδιοκτήτη τα είχαν συμφωνήσει. Θα 'παιρνε το μερίδιό του αντιπαροχή. Τώρα έπρεπε να βρεθεί ο χρηματοδότης για ν' αρχίσει το έργο. Δυσκολίες πολλές· ο Μάνθος, όμως, επιμονή. Κι επειδή, όπως λέει η παροιμία «ο επιμένων νικά» κάποτε ή μάλλον σε λίγο, σχετικά, διάστημα, βρέθηκε ο χρηματοδότης, ο οποίος, μάλιστα, θέλησε να γίνει συνεταιρός.

Το συγκρότημα, σε λίγους μήνες, άρχισε να παίρνει μορφή· ο Μάνθος κρατώντας, πάντα, σφιχτά στα χέρια του τα όνειρά του, έπλεε σε πελάγη ευτυχίας! Τίποτα δεν έμοιαζε, πια, ικανό να εμποδίσει την ομαλή πορεία της δουλειάς. Όλα πήγαιναν ρολόι.

Υπάρχουν όμως φορές που τα ... όνειρα γίνονται, ξαφνικά κι απρόσμενα, εφιάλτες. Κι αυτό έγινε με το Μάνθο. Ο συνέταιρος του, από τη μια στιγμή στην άλλη, αρρώστησε βαριά. Νοσοκομείο, γιατροί, αναλύσεις. Το πόρισμα από τα χειρότερα: καρκίνος στο σπρώκι. Μέσα σε δέκα μέρες είχε φύγει, μαζί με τη γυναίκα του, για την Αμερική. Στη θέση του άφησε τον ξάδελφό του. Ο Μάνθος προσπάθησε να συνεχίσει το χτίσιμο με το ρυθμό που είχε ως τώρα. Ο ξάδελφος, όμως, φαίνεται πως δεν έβλεπε με καλό μάτι την επιχείρηση και δυσκόλευε τα πράγματα. Άρχισε να μην πληρώνει τακτικά, όπως γινόταν ως τότε, τους μαστόρους. Επέμενε ν' αλλάξει τους εργοδηγούς που είχαν υπεύθυνους από την αρχή. Έβαλε αγγελίες για πωλήσεις και κατέβαζε τόσο πολύ τις τιμές που, ακόμα κι ο Μάνθος, μ' όλη την υπομονή και την καλωσύνη που διέθετε, είχε αγανακτήσει μαζί του.

- Αφού αρρώστησε ο ξάδελφός μου και ξέρουμε πως ποτέ δε θα γίνει καλά, πρέπει να ξεμπερδέψουμε μ' αυτό το συγκρότημα που έμπλεξε. Τα λεφτά μας χρειάζονται· δεν μπορούμε να τα σπαταλάμε σε χτισίματα.

Ο Μάνθος είχε αντιρρήσεις αλλά ποιός τον άκουγε. Τηλεφωνούσε και ξανατηλεφωνούσε στο συνέταιρο του, που όμως, λες και είχε ξεχάσει τις υποχρεώσεις του, δεν έδινε σημασία στα λόγια του.

- Στη θέση μου άφησα τον Ηλία. Κανονίστε τα μαζί, ήταν η απάντηση. Έτσι, η επιχείρηση που φαινόταν να έχει εξασφαλισμένη την επιτυχία, δεν άργησε να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα, που κάθε μέρα και γίνονταν σοβαρότερα. Οι εργάτες απλήρωτοι όπως μένανε από το καινούργιο αφεντικό, δεν πήγαιναν να δουλέψουν. Οι εργοδηγοί άλλαξαν τους προμηθευτές και τρώγανε με τους δικούς τους με χρυσά κουτάλια! Κάποια από τα «μπάγκαλοουζ» πουλήθηκαν πριν ακόμα τελειώσουν και οι αγο-

ραστές ζητούσαν την παράδοσή τους με τη διαρρύθμιση του όλου χώρου που ήταν άφτιαχτος και ανώμαλος κι η θάλασσα γεμάτη βράχια, χωρίς πλαζ. Ο Μάνθος ζητούσε χρήματα για ν' ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις τους κι ο ξάδελφος αρνιόταν. Και, το χειρότερο απ' όλα ήταν ο θάνατος του συνταίρου του που δεν άργησε να έρθει...

Τότε, με βαριά καρδιά, ο Μάνθος αναγκάστηκε να δεχτεί να πουληθεί η επιχείρησή με μόνο αντάλλαγμα την απαλλαγή από τις υποχρεώσεις που είχε, στο μεταξύ αναλάβει. Το έργο ήδη ήταν πολύ ωραίο και με άριστες προοπτικές αν έπεφτε σε «καλά χέρια». Γι' αυτό κι αμέσως βρέθηκε αγοραστής. Ένας πλούσιος γιατρός από την Αμερική, που ήρθε σταλμένος από τη γυναίκα του πρώην συνταίρου, έφτασε ένα ωραίο πρωινό, είδε το μισοχτισμένο συγκρότημα και το σχέδιο κι ενθουσιάστηκε. Πλήρωσε, αγόρασε κι έφυγε με πολύ ...Αμερικάνικο τρόπο!

Πέρασε, λοιπόν, ο εφιάλτης, ανέπνευσε κι ο Μάνθος κι άρχισε πάλι να υφαίνει, κλωστούλα, κλωστούλα τα καινούργια του όνειρα.

Τι κι αν η επιχείρηση δεν πήγε καλά; Μέσα σε κάθε πρόγραμμα είναι και οι πιθανότητες αποτυχίας. Κι ένα τέτοιο συγκρότημα - μεγάλη δουλειά για έναν, σχετικά άπειρο επαγγελματία - δεν ήταν εύκολο να προκόψει. Τώρα θα 'κανε κάτι άλλο. Έμαθε από το Τεχνικό Επιμελητήριο ότι το Κράτος ήθελε ν' αξιοποιήσει ορισμένες βιομηχανικές περιοχές και επιδοτούσε με δάνεια την ίδρυση βιοτεχνιών κι εργοστασίων. Να, σίγουρη δουλειά! Θα έβρισκε την κατάλληλη περιοχή, θα έβρισκε και πελάτες που χωρίς να βάλουν πολλά λεφτά θ' αποκτούσαν ένα μικρό εργοστάσιο για τις ανάγκες τους - που θα το ξεπλήρωναν πολύ σιγά, κάποτε - κι εκείνος θα 'κανε τα σχέδια και την κατασκευή.

Τα όνειρα τρέχανε το ένα πίσω από το άλλο. Ο Μάνθος έβλεπε, κιόλας, τον εαυτό του όρθιο στις σανίδες να δείχνει στους χτίστες και στους μαραγκούς πώς και τί ήθελε να κάνουν. Έβλεπε ένα τεράστιο, γεμάτο αγριόχορτα και αγριολούλουδα κάμπε, να γεμίζει βιοτεχνίες και εργοστάσια, μακριά από κατοικημένες περιοχές και με όλα τα εφόδια για να μη μολύνεται το περιβάλλον. Έψαξε πολύ κοντά και μακριά. Επισκέφτηκε ένα σωρό λεγόμενες βιομηχανικές περιοχές και τέλος κατέληξε σε κείνη που ανταποκρινόταν πιο κοντά στα όνειρά του. Τώρα δεν έμενε παρά να βρεθούν οι πελάτες για να κάνει τις αιτήσεις για επιδοτήσεις. Φωτογράφησε τον τόπο, μέτρησε με το μάτι τα στρέμματα, αποφάσισε πως θα μπορούσαν να κατασκευαστούν εκεί πάνω από τριάντα μικρά εργοστάσια και, γεμάτος χαρά κι αισιοδοξία, ξεκίνησε να βάζει σ' εφαρμογή αυτό το τελευταίο του όνειρο.

Οι πελάτες βρέθηκαν αμέσως. Ποιός δεν ήθελε να γίνει, με το τίποτα εργοστασιάρχης! Πρώτος παρουσιάστηκε ένας βιοτέχνης από επαρχία. Κατασκεύαζε πλαστικά είδη: τσάντες, πορτοφόλια, γυναικεία και αντρικά, φούστες, γιλέκα. Ζήτησε τη μικρή του βιοτεχνία να την κάνει μικρό εργοστάσιο...

Ο πρώτος πελάτης και η όμορφη και γρήγορη κατασκευή του εργοστασίου, δεν άργησαν να φέρουν κι άλλους πελάτες. Άλλος ήθελε να κατασκευάσει μαρμάρινα διακοσμητικά, γούρνες και βρύσες, άλλος επιτύμβιες πλάκες, άλλος κιγκλιδώματα σιδερένια κι επιπλάκια «φερφορζέ», άλλος ψευτοκοσμήματα και είδη δώρων. Βρέθηκε ακόμα και κάποιος που θα κατασκεύαζε αθλητικά είδη και μια γυναίκα που θα 'βαζε μηχανές για κέντημα.

Σε πολύ λίγο διάστημα εκείνος ο αφύτευτος, γεμάτος αγριόχορτα και τσουκνίδες τόπος, γέμισε από μικρά εργοστάσια, εξοπλισμένα με τις ανάγκες τους, μέσα σε χώρους δεντροφυτεμένους με μικρά δέντράκια που, σε λίγο καιρό, θα 'διναν χρώμα και σκιά στον παλιό ξερότοπο. Πρασιές με λουλούδια στόλιζαν γύρω, γύρω τις μονάδες κι έδιναν μια πολιτισμένη όψη στη βιομηχανική περιοχή.

Ο Μάνθος βρισκόταν στα σύννεφα μαζί με τα όνειρά του. Ο καιρός περνούσε κι εκείνος όλο και δημιουργούσε καινούργιες κατασκευές κι όλο και καμάρωνε. Όμως, είναι γραφτό, κάποιοι να ενοχλούνται όταν βλέπουν να προκοβεί ένας εκεί που, αν το είχαν σκεφτεί, θα μπορούσαν να ήταν αυτοί στη θέση του. Έτσι, πολλοί ντόπιοι επιχειρηματίες δεν είδαν με καλό μάτι την ανάπτυξη στην περιοχή τους από κάποιον που δεν ήταν ντόπιος.

«Γιατί, δηλαδή, αυτός; Είναι καλύτερος από μας;

– Να 'ρχονται οι ξένοι να βγάζουν λεφτά στον τόπο μας και μεις να καθόμαστε να τους θαυμάζουμε με σταυρωμένα χέρια;

Άρχισαν, λοιπόν, οι διαμαρτυρίες στις τοπικές Αρχές.

– Μην εγκρίνετε επιδοτήσεις όλο στους ίδιους και μάλιστα σε ξένους. Είμαστε κι εμείς εδώ...

Κι οι τοπικές Αρχές - που δεν είχαν κανένα λόγο να σκεφτούν ότι ο Μάνθος ήταν εκείνος που ξεπέρασε τις αρχικές δυσκολίες κι έφτιαξε τις πρώτες μονάδες αξιοποιώντας μια νεκρή περιοχή - άρχισαν να εγκρίνουν τις επιδοτήσεις σε διάφορες αιτήσεις ντόπιων μηχανικών και επιχειρηματιών, αφήνοντας στην πάντα, τις καινούργιες που τους υπέβαλε ο Μάνθος.

«Αυτός αρκετά έχει χτίσει. Ας χτίσουν τώρα κι άλλοι...

Κι έτσι ο Μάνθος, κάποια μέρα, βρέθηκε πάλι να ψάχνει για καινούργιες ιδέες αλλά και να υφαίνει καινούργια όνειρα. Και, όσο τα χρόνια περνούσαν, τόσο μεγάλωναν και τα όνειρα. Αυτή τη φορά, εκείνο που ονειρεύτηκε να φτιάξει ήταν ένα «παραδοσιακό χωριό» σ' ένα νησί. Έτσι άρχισε, πάλι, τα ταξίδια. Ήξερε τί ήθελε, δεν ήξερε όμως, πού θα το βρει. Έψαξε, γύρισε, ερευνήσε περιοχές. Κάποια στιγμή το πέτυχε. Βρήκε ένα κοντινό νησί, βρήκε μια καταπληκτική, ανεκμετάλλευτη περιοχή πλάι στη θάλασσα, βρήκε και λογικό τον ιδιοκτήτη, που είχε το μεγαλύτερο «σούπερμαρκετ» του νησιού και ήθελε, κάπου, να τοποθετήσει τις αρκετά σημαντικές οικονομίες του. Γίνανε, λοιπόν, τα συμβόλαια, γίνανε και τα σχέδια για το «παραδοσιακό χωριό». Όλα τα χρήματα, όμως, που χρειάζονταν γι' αυτή τη δουλειά δεν υπήρχαν, βέβαια αλλά σε μια τέτοια ιδέα που έδινε άλλη διάσταση στο νησί, ήταν δυνατόν ν' αρνηθεί ο ελληνικός Τουρισμός να έχει συμμετοχή; Τρεχάλα, πάλι, ο Μάνθος με τα σχέδια στο χέρι. Από τον ένα υπεύθυνο στον άλλον. Να δείχνει, να εξηγεί, να προσπαθεί να παρασύρει στα όνειρά του τα σκουριασμένα μυαλά και τους λιπόψυχους διευθυντές που, η μόνη τους σκέψη ήταν να κρατήσουν «την καρέκλα τους» γερά κολλημένη στη θέση της. Ο Μάνθος έλεγε κι εκείνοι άκουγαν· κανένας, όμως δεν έπαιρνε απόφαση. Τότε - και χωρίς κανένας να το περιμένει - ένα μεσημεράκι που για δέκατη φορά, με τα σχέδια κάτω από τη μασχάλη, ο Μάνθος έφευγε από μια τριώρη σύσκεψη με δυο διευθυντές

του Τουρισμού που εδώ και μήνες συζητούσαν μαζί του γι' αυτή την υπόθεση, είδε ξαφνικά να έρχεται προς το μέρος του μια αρκετά νέα γυναίκα, καλοντυμένη, κομψή και φαινόταν να του χαμογελάει. Στην αρχή δεν τη γνώρισε. Εκείνη σταμάτησε μπροστά του και του άπλωσε το χέρι.

– Μάνθο ...δε με...

Πριν, όμως προλάβει να πει άλλη λέξη, ακούστηκε η δική του φωνή:

– Μάρα! Τί χαρά είναι αυτή να σε ξαναβρίσκω ύστερα από τόσα χρόνια!

Στάθηκαν κι οι δύο στο πεζοδρόμιο και φλυαρούσαν. Είχαν να ιδωθούν από τον καιρό που ο Μάνθος είχε μπει στο Πολυτεχνείο. Τότε η Μάρα ήταν το κορίτσι του. Εκείνη είχε τον ίδιο καιρό φύγει να σπουδάσει στην Αμερική. Θυμήθηκαν τον σπαραξικάρδιο αποχαιρετισμό τους, τις υποσχέσεις τους, τα γράμματά τους που από καθημερινά, αραιώσανε σιγά, σιγά, ώσπου η ζωή τα παρέσυρε στη δίνη της και τα εξαφάνισε.

– Μα γιατί τα λέμε έτσι, στο πόδι όλα αυτά; Πάμε να καθήσουμε κάπου; Κερνάω ουζάκι...

Την πρόταση του Μάνθου τη δέχτηκε, πολύ πρόθυμα η Μάρα. Άλλωστε είχαν τόσα να πουν...

Η Μάρα τέλειωσε οικονομικές σπουδές σ' ένα πολύ γνωστό Πανεπιστήμιο στην Αμερική και χρόνια εργαζόταν σε μια μεγάλη κατασκευαστική Εταιρεία. Δεν είχε παντρευτεί, γιατί ο Κρις - το αμόρε της - που ζούσαν μαζί, ήταν παντρεμένος αλλά σε διάσταση. Το θέμα αυτό, βέβαια, δεν την απασχολούσε καθόλου, γιατί σκοπός της ήταν κάποτε να ξαναγυρίσει μόνιμα στην Ελλάδα και δεν ήθελε να έχει δεσμεύσεις στην Αμερική.

Ο Μάνθος της μίλησε για τα όνειρά του, για την ιδέα του «παραδοσιακού χωριού» στο νησί και για τις ταλαιπωρίες του με τον Τουρισμό.

– Τί στενοκέφαλοι και ευθυνόφοβοι που είναι! Ούτε μπορείς να το φανταστείς!

– Και γιατί δεν τους παρατάς, καημένε; Μου φαίνεται πως, αν είναι όπως τα λες, άδικα χάνεις το χρόνο σου μαζί τους.

– Δυστυχώς δεν μπορώ να τους παρατήσω. Μου χρειάζονται κι άλλα χρήματα εκτός απ' αυτά που βάζει ο ιδιοκτήτης.

Το μυαλό της Μάρας άστραψε.

– Δέχεσαι συνεταιρούς; τον ρώτησε.

– Ασφαλώς και δέχομαι. Αλλά γιατί ρωτάς;

– Κι αν είναι Αμερικάνοι;

– Δεν έχω αντίρρηση. Ίσα, ίσα που θα γνωρίσει κι η Αμερική τί θα πει «ελληνικό, παραδοσιακό χωριό».

– Έχω μια ιδέα και θα σου την πω. Δεν ξέρω, όμως αν θα προκόψει. Θα προτείνω στην Εταιρεία μου να γίνει συνétairos σου σ' αυτή τη δουλειά!

Οι Αμερικάνοι ήρθαν, είδαν και συμφώνησαν. Στείλανε, μάλιστα κι έναν δικό τους μηχανικό να βοηθάει το Μάνθο, που δεν πιανότανε από τη χαρά του. Τώρα τα όνειρα είχαν γίνει μεγάλο αιωνόβιο δέντρο που έβγαζε κλώνους και κλαδιά και πάνω τους τραγουδούσαν αηδόνια!

Ο Μάνθος έχτιζε κι έχτιζε και το μικρό κι ασήμαντο νησί, άρχισε ν' αλλάζει όψη. Όσο το «χωριό» προχωρούσε, τόσο ο Τουρισμός και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης το είχαν καθημερινό τους αγαπητό θέμα. Φωτογραφίες στις εφημερίδες και στα περιοδικά, μεταδόσεις από ραδιόφωνα, συνεντεύξεις στην τηλεόραση. Επιτέλους! Τα όνειρα του Μάνθου γίνονταν πραγματικότητα. Μια πραγματικότητα που τον έβγαλε από τη σειρά και την αφάνεια και του έδωσε όνομα. Ένα όνομα που μ' αυτό, πια, ξεκίνησε να υφαίνει τα καινούργια του όνειρα πιο τρανά και πιο μεγάλα...

– Και η Μάρα; ρώτησα όταν, μετά από τις πάμπολλες συναντήσεις μας, όπου, με περίσσια εμπιστοσύνη και ευφράδεια μου είχε διηγηθεί την ιστορία της, ως τώρα, ζωής του, τί έγινε η Μάρα;

– Η Μάρα γύρισε πίσω στην Αμερική και ζει με τον Κρις, μου απάντησε πίνοντας άλλη μια γουλιά από τον καφέ του, που μόλις μας είχαν σερβίρει σ' ένα γραφικό καφεενεδάκι. Η Εταιρεία που εργάζεται κι εγώ συμφωνήσαμε να της χαρίσουμε, σαν δώρο, ας πούμε, που μας άφερε σ' επαφή, ένα από τα σπιτάκια του «παραδοσιακού χωριού». Έρχεται τα καλοκαίρια και... μυρίζει Ελλάδα, ώσπου να καταφέρει να ξαναγυρίσει οριστικά εδώ.

Κοίταξα στα μάτια το Μάνθο.

– Τώρα που γνωριστήκαμε τόσο καλά οι δυο μας, είπα, θέλω να σε ρωτήσω κάτι άλλο. Είναι ένα προσωπικό σου θέμα και, αν μου απαντήσεις, θέλω η απάντησή σου να είναι ειλικρινής. Αλλιώς άστο.

– Ακούω... είπα απλά.

– Όλα αυτά, τα πολύ ενδιαφέροντα, πώς ξεκίνησες να μου τα λες εμένα που μόλις με είχες γνωρίσει; Μήπως επειδή άκουσες ότι είμαι συγγραφέας, θα 'θελες να τα γράψω;

Η απάντησή του δεν ήταν αυτή που περίμενα. Σιώπησε για ένα δευτερόλεπτο και μετά:

– Ονειρεύομαι να παντρευτώ, έκανε και να 'χω πλάι μου - στην ηλικία που είμαι - κάποιον που να ξέρει ν' ακούει. Να με συντροφεύει στα όνειρά μου και να τον παρασέρνω να πετάει μαζί μου πάνω στα φτερά των γλάρων. Λοιπόν, κυρία μου, τί θα 'λεγες; Τώρα είμαι εγώ που περιμένω μια απάντηση...

Τα κατάμαυρα, αστραφτερά του μάτια καρφώθηκαν απάνω μου. Μου φάνηκε πως αγωνιούσε...

– Λοιπόν; Ξανάπτε.

– Ξέρω ν' ακούω αλλά δεν ξέρω να ...πετάω ...απάντησα.

– Άστο σε μένα αυτό, έκανε και μου έσφιξε το χέρι...

ΝΕΦΕΛΗ

Ιούλιος του 1974 και τα στρατεύματα του απολίτιστου πρωθυπουργού Ετζεβίτ της αγεώργητης Τουρκίας, εισβάλλουν στην Κύπρο και δείχνουν τα κτηνώδη ένστικτα που κατοικούνε στις ψυχές τους.

Πέντε Τούρκοι στρατιώτες φτάνουν σαν λυσσασμένες ύαινες στο χωριό Γιαλούσα και αρχίζουν τις απάνθρωπες και ζωώδεις πράξεις τους, τη στιγμή που άλλοι λαοί μάχονται για την καλύτερευση της ζωής των ζώων και προσφεύγουν και στη δικαιοσύνη ακόμη, για ένα καλό αποτέλεσμα.

Μια μαυροφόρα, γύρω στα 40, ψηλόλιγνη, ομορφογυναίκα, παρά τις έντονες παρακλήσεις της, πέφτει θύμα βιασμού του εξαγριωμένου σκύλου, λοχία Μουχτάρ, και ένα δεκατριάχρονο, μελαψό κοριτσάκι, η Νεφέλη, η κόρη της, σκυμμένο πάνω στα δυο του γόνατα, κρύβει το πρόσωπό του μπρος στο φρικιαστικό εκείνο θέαμα.

Ένας δεκανέας, ποιος ξέρει τι τον δίδαξαν οι δάσκαλοί του, το παίρνει χαμπάρι και ορμά κατ' επάνω του.

Ουρλιάζει η μάνα για το παιδί της, εκλιπαρεί για το σπλάχνο της, μα ο σκυλάνθρωπος δεκανέας, μέχρι να πεις τρία, του αφαιρεί τα ολομέταξα ρουχαλάκια του.

Οι άλλοι στρατιώτες περιμένουν να έρθει η σειρά τους...

Ένας Έλληνας, έφεδρος Ανθυπολοχαγός Καταδρομέας, ο Ανδρέας Σάλτος, που εκείνη τη στιγμή έπεσε με το αλεξίπτωτο, ακούει τα ουρλιαχτιά των γυναικών και με τη λόγχη του τους βάζει στο κυνήγι. Στη στιγμή, χάθηκαν οι «άνδρες» από τα μάτια του, χωρίς ο απάνθρωπος αρχηγός τους λοχίας, να προλάβει να μαζέψει το παντελόνι του.

Έτσι μισοφορεμένο και κρατώντας το με το ένα του χέρι, χάθηκε σε ένα σοκάκι ο άνανδρος.

Ευτυχώς που ο ασελγής δεκανέας δεν πρόλαβε να ατιμάσει την Ελληνο-Κύπρια, πανέμορφη Νεφέλη.

Σε λίγο ήρθαν κι άλλοι Έλληνες φαντάροι κι έτσι το χωριό απαλλάχτηκε από όλους τους Τούρκους στρατιώτες που κακώς εκεί βρισκόντουσαν.

Ο καταδρομέας, Ανδρέας Σάλτος με την ταπεινωμένη γυναίκα και την μικρή Νεφέλη, την κόρη της, με την αποτρόπαιη αυτή σκηνή αποτυπωμένη στη μνήμη τους, ούτε που ξαναβρέθηκαν.

Ένας μικρός σταυρός όμως, που βρισκόταν κρεμασμένος στο λαιμό της μικρής με το όνομά της, παρά τις επίμονες αρνήσεις του καταδρομέα σωτήρα της, κρεμάστηκε στο δασύτριχο στήθος του.

Έτσι, από τα βάθη της καρδιάς της, για ενθύμιο.

Το χωριό εκείνο όμως, τον Αύγουστο, οι Τουρκικές δυνάμεις, με την βοήθεια άλλων, το κυριεύσαν. Όλοι οι κάτοικοι πρόλαβαν κι έφυγαν από τα σπίτια τους, πριν «γευτούν» τη συμπεριφορά των επιδρομέων-Ούννων του «πολιτισμένου» αιώνα μας.

Ο Ανδρέας δε γύρισε στην Ελλάδα, γιατί ο διοικητής της μονάδας του, Λούης Ιωαννίδης, τον κράτησε στο νησί και προσωπικό φρουρό του Μακάριου τον τοποθέτησε.

Η Νεφέλη με την οικογένειά της, για πολύ καιρό έμεινε σ' ένα σχολείο στο διπλανό χωριό και αργότερα, σ' ένα υπόγειο που τους παρεχώρησε κάποιος γνωστός τους γέροντας.

Δεν πέρασε όμως και μεγάλο χρονικό διάστημα και η μικρή Νεφέλη βρέθηκε στην Ελλάδα - στη χώρα που, παρά το μικρό της το μέγεθος, μεγάλο ειδικό βάρος έχει το όνομά της - και μια οικογένεια από ένα χωριό της Τρίπολης την φιλοξένησε και ένα με τα παιδιά της την έκανε.

Ο Άγγελος, δεκαέξι χρονών, και η Χρυσούλα, δεκατεσσάρων, στιγμή δεν την άφηναν να μείνει μόνη της. Βρήκε ένα απάγκιο το ξεριζωμένο παιδάκι.

Φιλότιμο και καλοσυνάτο, μα και άριστη μαθήτρια.

Όταν ηρέμησαν κάπως τα πράγματα στην Κύπρο, οι γονείς της ήλθαν στην Ελλάδα και θέλησαν να πάρουν μαζί τους το κοριτσάκι τους. Δεν τα κατάφεραν όμως, γιατί τα παιδιά είχαν δεθεί τόσο, που ήταν πολύ δύσκολο για να χωρίσουνε.

Είχαν περάσει δυο χρόνια από τον ερχομό της Νεφέλης στην Ελλάδα και ο Άγγελος εκείνη τη χρονιά τελείωσε και το Γυμνάσιο.

Ήταν Δεκαπενταύγουστος και μια ήσυχη νυχτιά που κοιμότανε το παλικάρι, σαν από ένστικτο, κάτι κατάλαβε να υπάρχει από δίπλα του. Άπλωσε το χέρι του για να ανάψει το φως. Πάτησε το διακόπτη, αλλά τίποτα.

Διακοπή ρεύματος, σκέφτηκε το παιδί και ξανακοιμήθηκε.

Το άλλο βράδυ τα ίδια.

Το τρίτο όμως, κάτι κατάλαβε και, προσποιούμενο πως κοιμόταν, την έστησε. Η γλυκοπρόσωπη, μικρή Νεφέλη, αφού πρώτα κατέβασε το γενικό διακόπτη, πήγε και κάθισε δίπλα από τον κοιμώμενο δήθεν Άγγελο και με καρφωμένο το βλέμμα της επάνω του, τον «συντρόφευε».

Κάπου-κάπου, άπλωνε το τρυφερό της χέρι πάνω από το μέτωπό του και, χωρίς να το αγγίζει, το «χαϊδεύε».

Με μισάνοιχτο το ένα του μάτι ο Άγγελος, την κοίταξε.

Αφού πέρασε αρκετή ώρα, πατώντας στα δάχτυλά των ποδιών της η Νεφέλη, άνοιξε σιγά-σιγά την πόρτα και αφού γύρισε και του έριξε μια τελευταία τρυφερή ματιά, αποσύρθηκε.

Αυτό γινόταν σχεδόν κάθε βράδυ, μα ο Άγγελος δε μίλησε.

Δεν άργησε όμως να μιλήσει η καρδιά του κι έτσι, σιγά-σιγά, την αγάπησε. Κρατήθηκε και δεν της το φανέρωσε.

Έπλασε όμως μέσα στον κόσμο του τα δικά του τα όνειρα.

Δεινός καβαλάρης καθώς ήταν, σέλωνε το κατακόκκινο, γοργοπόδαρο αλόγο τους και, παίρνοντας μαζί του τη Νεφέλη, ταξίδευαν σε βουνά και σε κάμπους, περπατούσαν σε δάση και σε μακρινούς δρόμους εκάλπαζαν.

Ένα απόγευμα, αφού ετοίμασε το φαρί του, σάλταραν και τα δυο τους στη ράχη του και με φοβερή ταχύτητα ξέσκισαν τα νερά του ποταμού, που έξω από το χωριό επέρναγε. Έφτασαν στο ξωκλήσι του Αϊ-Γιάννη και κάτω από την τεράστια βελανιδιά σταμάτησαν.

Κατέβηκαν και μπήκανε στο ξωκλήσι. Άναψαν τα καντήλια, προσευχήθηκαν - τι τάχα να ζήτησαν και οι δυο τους; - και ξανά στη σέλα του αλόγου ευρέθηκαν.

Πρόσταξε το γοργοκίνητο άτι του ο Άγγελος και, αφού η Νεφέλη αρπάχτηκε, όπως πάντα από τη μέση του, σαν κεραυνός το άλογο ανέβηκε στην κορυφή ενός λόφου και σε μια μεγάλη πέτρα πήγαν και κάθισαν.

Αγνάντεψαν για ώρα τον κατακόκκινο ορίζοντα, και σε κάποια στιγμή ο Άγγελος ρώτησε τη Νεφέλη, αν θα ήθελε να ακούσει ένα μικρό παραμύθι που θα της έλεγε.

«Μα και βέβαια», του απαντάει το κορίτσι, «αφού ξέρεις πόσο τα παραμύθια μου αρέσουνε».

«Ήτανε κάποτε», λέει ο Άγγελος, «ένα προσφυγόπουλο, που σε ένα φιλόξενο σπίτι καθότανε. Η οικογένεια εκείνη είχε τρία παιδιά, που το ένα από αυτά, το μεγαλύτερο, σε κάποια άλλη χώρα παντρεύτηκε και εκεί από τότε έμενε. Το φιλοξενούμενο κοριτσάκι αγάπησε το γιο της οικογένειας και κάθε βράδυ, που το αγόρι κοιμότανε, πήγαινε σιγά-σιγά στη κάμαρά του και τον «συντρόφευε». Πολλές φορές ήθελε να του χαϊδέψει το πρόσωπο, μα δεν το έκανε, δίσταζε».

Οι σφυγμοί της Νεφέλης άρχισαν να αυξάνονται και τα χείλη της να τρεμοπαίζουν.

«Από τις πολλές φορές όμως», συνεχίζει να διηγείται ο Άγγελος, «το αγόρι κάτι κατάλαβε».

«Και τί έκανε, τί έκανε;» ρώτησε βιαστικά, μα και με τρεμάμενη τη φωνή της η Νεφέλη.

«Την έστησε στην κοπέλα, μέχρι που την 'έπιασε'», της απαντάει ο Άγγελος.

«Και ύστερα;» ξαναρωτάει με πνιγμένη τη φωνή του το πανέμορφο κοριτσόπουλο.

Γύρισε προς το μέρος της κεφαλής της ο Άγγελος, της χάρισε ένα αγάπης χαμόγελο, της έσφιξε με δύναμη το χέρι της και στην αγκαλιά του την έφερε. Ο ήλιος, πριν χαθεί ολόκληρος, κρυφοκοίταζε.

Σε κάποια στιγμή ο Άγγελος άρχισε να τραγουδά ένα τραγούδι, που από καιρό είχε γράψει για την Κύπρο και η κοπέλα με έκπληξη τον κοίταζε, θαυμάζοντας την γλυκιά φωνή του, μα και τα πατριωτικά του αισθήματα.

*«... θα δεις κι αυτόν τον Διαμαντή, το μήνυμα να φέρνει
κι όλα τα προσφυγόπουλα, στα σπίτια τους να στέλνει.*

*Και στου Τροόδου την κορυφή, σημαία θα υψώσει,
και η Κύπρος τίτλο ήρωα, στον Διαμαντή θα δώσει».*

Ένας αγνός έρωτας, που μέρα με τη μέρα μεγάλωνε, δεν ήταν κάτι που προκάλεσε τη μεγάλη έκπληξη στους δικούς τους, όταν αργότερα το έμαθαν.

Εκείνο που όλους τους συντάραξε, ήταν πως ο Έλληνας καταδρομέας, Ανδρέας Σάλτος, που γλίτωσε τη Νεφέλη από τα χέρια των Τούρκων βιαστών, ήταν ο αδελφός του Άγγελου και που την ημέρα του γάμου τους, ο Ανδρέας και η νύφη του τώρα, Νεφέλη, αναγνωρίστηκαν.

Υ.Γ.: Διαμαντής: ήρωας μυθιστορήματος που έδωξε τους Τούρκους απ' το νησί και το έκανε ανεξάρτητο.

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΑΚΑΤΟΙΚΗΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

*Τα σπίτια έβαζαν φτερά
και έφευγαν μακριά.
Οι δρόμοι γίνονταν ποτάμια
και χάνονταν στο βάθος.
Οι άνθρωποι αυτοκαταργούνταν,
διαλύονταν σε μπλε σκόνη
να βαφτεί ο αοράγιστος ουρανός.*

*Στο ακατοίκητο όνειρό μου
μόνο ένα μαύρο πουλί
φτεροκοπούσε μέσα στα χαλάσματα
έχοντας στο μολυβένιο ράμφος του
τη σκοτωμένη σελήνη.*

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ

*Το βουνό ώρες-ώρες
σμικρύνεται,
γίνεται ένα αθέατο ζαρκάδι
και κατεβαίνει στην πηγή
να πιει από τον αστείρευτο πόνο μας.*

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΥΡΗΣ

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΚΑΙ ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ ΜΟΥ Ή ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΕΟΝΤΟΣ

Στην ανθολογία της Εταιρείας Λογοτεχνών Πάφου «Οργής και οδύνης εκατόν φωνές» καταχωρίζονται ποιήματα εκατό κυπρίων ποιητών σχετικά με την τουρκική εισβολή και κατοχή της βόρειας Κύπρου. Ο αριθμός αυτός συνιστά το σύνολο σχεδόν των συγχρόνων κυπρίων ποιητών. Κανονικά θα μπορούσε κανείς να σχηματίσει την ιδέα ότι η κυπριακή intelιγκέντσια είναι αυτοστρατευμένη στην υπηρεσία του αυτονόητου χρέους της έναντι της Κύπρου, που είναι στην κυριολεξία γεωγραφικά και ψυχικά μια ανοιχτή αιμάσσουσα πληγή. Θα συμφωνούσαμε όμως με την εντύπωση αυτή; Θα ήταν δηλαδή σωστή αυτή η ιδέα που θα σχημάτιζε κάποιος; Αυτή είναι η πραγματικότητα; Όλη η διάνοηση της Κύπρου πνίγεται από το βραχνά της ακρωτηριασμένης και κατεχόμενης Κύπρου; Προτού προχωρήσω πρέπει να ξεκαθαρίσω, για να μη στενοχωρησω χωρίς λόγο τους φιλότιμους ανθολόγους, πως δεν είναι ένας τρόπος, μια αφορμή για να αρχίσω την εισήγησή μου και πιο πολύ για να δικαιολογήσω την οπτική της.

Ζει λοιπόν ο κύπριος πνευματικός δημιουργός το πρόβλημα της τουρκικής κατοχής ως μια σοβαρή απειλή, σαν μια έτοιμη βροντή που θα ξεσπάσει ξανά θρυμματίζοντας και σαρώνοντας ό,τι απέμεινε στην υπόλοιπη έρημη Κύπρος; Δε ρωτώ αν αισθάνεται αυτό τον κίνδυνο, γιατί ασφαλώς και τον αισθάνεται όπως τον αισθάνεται ο κάθε πολίτης αυτού του τόπου. Εννοώ αν τον βιώνει βαθιά κι έντονα με το κάθε του κύτταρο, αν τον αισθάνεται κι αν τον αποτυπώνει ως ποιητικό και ευρύτερα ως λογοτεχνικό χρέος. Η δική μου μικρή διαπίστωση μου λέει όχι.

Βέβαια έχουν γραφεί αρκετά και πολύ αξιόλογα ποιήματα από τους πιο αξιόλογους ποιητές μας. Και η ποσότητα και η ποιότητα φανερώνουν πως η πληγή της Κύπρου στάθηκε και δική τους πληγή. Έχω όμως την αίσθηση πως το ευρύτερο φάσμα των ποιητών μας δεν καταπιάστηκε όσο έπρεπε με το θέμα της τουρκικής κατοχής. Με τα δυο τρία ποιήματα που έχουν γράψει περιστασιακά δε ξεμπερδεύουν με το χρέος τους έναντι του τόπου. Η τουρκική κατοχή δεν είναι ένα περιστασιακό γεγονός με τα τραγικά του συνακόλουθα που κράτησε μια χρονική περίοδο κι ύστερα πήρε τέλος. Η κατοχή εξακολουθεί και είναι το πρόβλημά μας, γιατί επιβουλεύεται την ίδια τη φυσική μας ύπαρξη. Είναι μια πραγματικότητα που συνεχώς συσσωρεύει δυναμικές και γίνεται απειλητικότερη γι' αυτό και ο κύπριος ποιητής και λογοτέχνης πρέπει εξακολουθητικά να θυμάται την τουρκική κατοχή ως ακρωτηριασμό και ως απειλή εθνικού ξεκαθαρίσματος και αφανισμού μας και να διαδραματίζει το ρόλο του. Ένα ρόλο δραστηκά σημαντικό κι ας μην το υποψιάζεται ή ας καμώνεται πως δεν το αντιλαμβάνεται. Αν αυτά που λέω είναι ακραία και δεν ευσταθούν απολύτως, ας θεωρηθεί ότι απευθύνομαι στους νεότερους. Γι' αυτούς επιμένω και υποστηρίζω ότι αυτά που λέω έχουν ισχύ. Τελευταία έτυχε ως μέλος μιας επιτροπής να διαβάσω καμιά εικοσαριά ποιητικές συλλογές, για να επιλεγεί η καλύτερη προς έκδοση από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες. Ε, λοιπόν, η κατεχόμενη γη μας και η τουρκική απειλή ως ποιητικό ερέθισμα απουσίαζαν με μια δυο εξαιρέσεις.

Έχω την αίσθηση πως από ένα μεγάλο μέρος της ποιητικής αυτής παραγωγής, της αντικατοχικής, ας πούμε, ποίησης λείπει το βάθος, η εσωτερικότητα, το ουσιαστικό, αυτό που έχει ο λαός ανάγκη. Δεν ξέρω πόσο ορθός θα ήμουν αν έλεγα πως αρκετά συχνά φωτογραφίζουμε τα γεγονότα, απεικονίζουμε προσωπικές μνήμες και βιώματα σ' ένα τόνο πένθιμο χωρίς αισθητική ανάπλαση και ποιητικό μύθο, συστατικά ποιητικότητας και γνησιότητας έμπνευσης. Τα ποιήματα τούτα δίνουν την εντύπωση του αχώνευτου πρωτογενούς υλικού, που δεν έχει βιωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να περάσει την κυτταρική μνήμη. Απουσιάζει λες η φλόγα και η πίστη, υλικά εύφλεκτα με τα οποία η ψυχή διεγείρεται και παθιάζεται κι επαναστατεί. Όταν κάποιος μας διαβάζει, ασφαλώς πονεί. Όμως αγανακτεί, διαμαρτύρεται, επαναστατεί;

Ο σημερινός κύπριος λογοτέχνης πρέπει να έχει μια σωστά προσανατολισμένη ευαισθησία, για να έχει την καρδιά του, συνεπώς τη σκέψη και τη φαντασία του, κοντά στα τραγικά γεγονότα της τουρκικής εισβολής και κατοχής αλλά και ευρύτερα, στην όλη περιπέτεια των τελευταίων πενήντα χρόνων. Η ιστορία της Κύπρου πρέπει να είναι η προσωπική ιστορία του σημερινού κύπριου δημιουργού.

Όταν κανείς γράφει για τον τόπο του, γράφει για όλο τον κόσμο. Η αλήθεια της ζωής είναι η ίδια στο ελάχιστο και στο μέγιστο. Φτάνει να έχει πνοή και την αναγκαία ιδιοφυΐα όχι μόνο να συνθέτει αλλά και να επισημαίνει μέσα από το πλήθος των γεγονότων εκείνα που νοηματίζουν, συντηρούν και καταξιώνουν τη ζωή.

Η υπεύθυνη, η βιώσιμη, θα έλεγα, λογοτεχνική δημιουργία είναι εκείνη που αποτυπώνει την ιστορική ζωή του τόπου του λογοτέχνη όπως αυτή κυλάει και διαδραματίζεται στη γεωγραφία του περίγυρού του αλλά και στη γεωγραφία της ψυχής του. Μια πραγματικότητα που τη συνιστούν τα γεγονότα και μαζί τα βιώματα από την τριβή μαζί τους και η ψυχολογική αντίδραση, ανάλογη πάντα με την ευαισθησία του δημιουργού και την παιδεία του.

Επειδή η ποίηση και γενικά η λογοτεχνία μεταπλάθοντας αισθητικά την ιστορικότητα της ζωής γίνεται με το πέρασμα του χρόνου πολιτισμικό κατάλοιπο και πνευματική παράδοση, γίνεται για τούτο η δυναμική ενός λαού και η ψυχή ενός τόπου.

Η δουλειά μας λοιπόν συνιστά τη δυναμική του λαού μας και δομεί την ψυχή του τόπου μας. Για να είναι όμως τα πράγματα έτσι, πρέπει η σκέψη μας και η δημιουργική μας φαντασία να είναι προσανατολισμένες σ' αυτόν το στόχο ως μια αυτοστράτευση. Η λογοτεχνική μας δημιουργία ως πολιτισμικό κατάλοιπο στην προοπτική του χρόνου πρέπει να είναι σημείο αναφοράς της ιστορίας αυτού του τόπου, ένας υπομνηματισμός της ή καλύτερα η ιστορία του τόπου μας μέσα από τη λογοτεχνία του. Για τούτο λοιπόν πρέπει να είναι μια δημιουργία-αγκάλεσμα του άδικου δυνατού στο δικαστήριο του χρόνου, της ανθρώπινης συνείδησης και του πολιτισμού. Με λίγα λόγια θέλω να πω πως το δράμα της Κύπρου πρέπει να είναι το ερέθισμα της έμπνευσής μας. Ευθύνη και σκοπός του κύπριου λογοτέχνη είναι να αποτυπώσει όλη αυτή την τραγική περιπέτεια που έζησε και ζει. Να εκφράσει τον πόνο από το τραύμα της ψυχής και του σώματος.

Η λογοτεχνία, το ξέρουμε, είναι πάθος και πάθημα· είναι βίωμα. Και από την πλευρά τούτη ο κύπριος λογοτέχνης είναι ο πικρός προνομιούχος. Κι όμως δεν απο-

τυπώνει ως πνευματικό άτομο τα βιώματα της κατεχόμενης Κύπρου. Είναι πεποίθησή μου πως η τουρκική κατοχή ξεχάστηκε. Ίσως γιατί κινούμαστε στα ελεύθερα ακόμη, αλλά υπό ομηρία, εδάφη μας μέσα στην αποχαννωτική ευμάρεια των τελευταίων χρόνων. Αλήθεια, ποιο λογοτεχνικό σωματείο πήγε στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας για να διαμαρτυρηθεί, όπως κάνουν τα προσφυγικά σωματεία κι οι απλοί πολίτες; Η τουρκική κατοχή δεν είναι πρόβλημα μονάχα των προσφύγων μας. Βέβαια η ποίηση δε γράφεται κατ' επιταγή. Όμως αυτό είναι το χειρότερο για τον κύπριο πνευματικό δημιουργό, ότι δεν αισθάνεται την ψυχική ανάγκη ν' αντιδράσει.

Αν επιμένω στην ανάγκη για ένα σταθερό και συνεχή προσανατολισμό του σημερινού κύπριου ποιητή, είναι γιατί η ζωή μας των τελευταίων πενήντα χρόνων δεν ήταν, όπως προανέφερα, και δεν είναι μια παρένθεση· είναι μια πυρορροούσα πληγή με όλο και χειρότερη εξέλιξη. Και είναι για τούτο που ο λόγος του πρέπει να είναι η φωνή της πληγωμένης Κύπρου. Δυνατή, εγερτική. Όχι θρηνωδία, κλάψες, άλυσες, αλλά οργή, νεύρο και διαμαρτυρία. Τώρα θίγω ένα άλλο πρόβλημα, το πιο καυτό και ουσιαστικό, δηλ. το χαρακτηριστικό αυτής της ποίησης: το περιεχόμενο της ως ψυχολογική αντίδραση των δημιουργών της. Είναι επαναστάτης ο σημερινός κύπριος ποιητής και πόσο επαναστάτης είναι; Ενοού στη συνείδηση και την ψυχή του. Δεν είναι, γιατί, αν ήταν, θα μετάγγιζε την επαναστατικότητά του ως οργή και διαμαρτυρία στην ποίησή του.

Η ποίησή του και στις πιο εμπνευσμένες, τις πιο αυθεντικές στιγμές της, καθό αυτοβιογραφική, είναι σε τόνο χαμηλό, μοιρολατρικό, θρηνώδη. Είναι μια πραγματικότητα που δε χρειάζεται οξύνοια για να διαπιστωθεί. Και δυστυχώς το παρατηρούμε και σε ποιητές μας της πρώτης γραμμής. Η ποίησή τους με την πληθωρική και αξιοθαύμαστη έμπνευση κινείται σ' έναν ποιητικό μύθο που φτεροπετά θα έλεγα πάνω απ' τη ρημαγμένη κατεχόμενη γη μας. Είναι ένας θρήνος που συνεχώς μεταμορφώνεται σε εφιάλτη-όνειρο, μια μνήμη που επιμένει σε ένα πραγματολογικό πλάτειασμα που πνίγει το ποιητικό καιρίο και για να καταλήξω στην οπτική της θέσης μου, είναι μια συναίνεση στη μοίρα! Δε μιλώ για την ποιότητα και το επίπεδο, θέλω να το κάνω σαφές, αλλά για τη θέση.

Βέβαια υπάρχουν παράλληλα και οι ποιητές που αποτύπωσαν τον πόνο όχι με το θρήνο αλλά με την πίκρα. Άλλο θρήνος και άλλο πίκρα. Ο θρήνος είναι μαύρο πένθος. Το μονότονο μοιρολόι συναινεί στη μοίρα της υποταγής. Η πίκρα είναι μια ενεργητική κατάσταση στην οποία λειτουργεί το βαθύτερο μέρος της ψυχής ασυσκότιστο. Πονείς αλλά σκέφτεσαι, πεισμώνεις, οργίζεσαι, χαλυβδώνεις, δεν απελπίζεσαι. Η πίκρα είναι το συναίσθημα που πυροδοτεί την αντίδραση και τη διαμαρτυρία· είναι η καύσιμη ύλη που συντηρεί κι ενισχύει το πείσμα και την αποφασιστικότητα. Αυτή την πίκρα για την οποία μιλώ αποτύπωσαν αρκετοί, ανάμεσά τους και ο Μάνος Κράλης και αν τον αναφέρω είναι γιατί δε βρίσκεται εν ζωή και οι στίχοι του είναι αντιπροσωπευτικότεροι. Ο Κράλης σ' αυτό το ποίημα που θα διαβάσω χρησιμοποιεί λέξεις, έννοιες, πράγματα, ποιητικά μέσα άμεσης δραστηριότητας. Μια ποικιλία μέσων που όλα κατατείνουν συγκλίνοντας στο στόχο του. Ακούστε αυτούς τους λιτούς, αριστουργηματικούς στίχους του με τον εσωτερικό, εικονιστικό ρυθμό της πιο ορθόδοξης μοντέρνας γραφής:

Καλοκαίρι της πίκρας
 Δίψα κατσικιού που μασουλάει την πίκρα του κοντά στις πικροδάφνες
 Κέντρισμα της μέλισσας, ρόδι ανοιχτό στο δάγκωμα του ήλιου
 Πήρες με τις δαγκάνες σου τη μέρα και την έθαψες στην άμμο.

Καλοκαίρι στυφό
 Με τα στυφά λεμόνια σου, τα κίτρα
 Μεγάλη Παρασκευή που ήρθες παράκαιρα
 Κερί του Επιταφίου.

Ω καλοκαίρι αδίστακτο
 Κερήθρα του πικρότατου μελιού
 Γεύση θανάτου.

Δεν αγνού πως η τουρκική εισβολή ήταν μια θηριωδία, μια στυγνή βαρβαρότητα με πολύ αίμα και πολύν πόνο, πως ήταν θρήνος και πένθος. Όμως εγώ στηλιτεύω το θρήνο κατ' επανάληψη. Να θρηνούμε το δέχομαι. Αλλά ταυτόχρονα να υπερβαίνουμε το θρήνο. Πρέπει να το κάνω καθαρό πως δεν είναι όλη η ποίηση ένας θρήνος. Υπάρχουν και τα ποιήματα με στίχους που λένε τα πράγματα με το όνομά τους κι αποπνέουν την αισιοδοξία και την εγκαρδίωση που χρειαζόμαστε. Και οι στίχοι τούτοι ανήκουν στην παλιά γενιά των ποιητών μας. Τη γενιά που βίωσε τον αγώνα του πενηνταπέντε, την κατάσταση μετά τον αγώνα και τελικά την τουρκική εισβολή και κατοχή. Και είναι φυσικό, γιατί η γενιά αυτή έζησε τα συμβάντα έντονα και μπόρεσε να τα δει στην αιτιώδη τους σχέση, μέσα στη διάσταση της αιτίας και του αιτιατού. Θα παραθέσω μερικούς τέτοιους στίχους για μια ανάσα, για ένα σύντομο ποιητικό διάλειμμα. Και θα περιοριστώ σε στίχους ποιητών που μας έφυγαν ως ένα μνημόσυνο:

Οι οσμανλήδες προ των πυλών
 μα στις επάλξεις
 ούτ' ένα ξεψυχισμένο υπερμάχω.
 Μα γιατί, διάολε, γιατί
 να συνεχίζει, να επαναλαμβάνεται
 μια τέτοια παράσταση
 με τ' ανέστιο της αντρειοσύνης;

(Θεόδωρος Στυλιανού)

Έξω απ' τα δόντια θα μιλήσω, θα παρεκτραπώ:
 αν θάναι σκλάβο η Κύπρος, τρώγοντας Ειρήνη,
 Κύριε της ποίησης, εγκαταλείπω κάθε ιδέα
 με πανανθρώπινες φτερούγες, που κοιμίζουν
 τους ανυπότακτους ρυθμούς.

(Κύπρος Χρυσάνθης)

Ωραίο να πεθαίνεις για τη μακρινή Κύπρο,
 να καίγεσαι λαμπάδα του Καλού Λόγου σε μια ντακότα,
 να γίνεσαι κάρβουνο με τις χαρουπιές της ΕΛΛΥΚ.

(Γιάννης Παπαδόπουλος)

Έτσι θα ζούμε του λοιπού.
 Βιγλάτορες πικραμένοι
 μα πάντοτε πιστοί στο χρέος μας
 ετοιμάζοντας στάλα-στάλα την καθαρή βροχή
 ετοιμάζοντας στάλα-στάλα την καθαρή φωτιά
 που θα λυτρώσουν την ψυχή μας και τη γη μας.
 Γιατί από μέσα μας θα βγει και ο άνεμος του λυτρωμού.

(Αχιλλέας Πυλιώτης)

Θα κλείσω το ποιητικό αυτό διάλειμμα με στίχους του αλησμόνητου Παντελή Μηχανικού:

Ποιος ήτανε τόσο λεβέντης όπως τον Ριμαχό.
 Εφτά χιλιάδες φορές θα σκοτώνονταν
 για να υπερασπίσει το χόμα
 απ' όπου διάβηκε η αγάπη του.

Ποιος είναι λεβέντης σαν τον Ριμαχό
 ποιος έχει αγάπη σαν τον Ριμαχό
 να υπερασπίσει τούτα τα χώματα.

Και τί περιμένεις από ανθρώπους
 που τους βιάσανε τις γυναίκες μπροστά στα μάτια τους
 και δεν τραβήξανε το σουγιά τους...
 Τέτοιοι ρουφιάνοι
 δεν μπορούν να πολεμήσουν για τίποτε.

Είμαι σίγουρος πως δε συμφωνούν όλοι με αυτή τη θέση. Η ποίηση θα πουν δεν υπαγορεύεται. Σωστά· ήδη το έχω πει. Υπαγορεύεται απ' την εσωτερική φωνή, απ' την καρδιά. Κι όπου η καρδιά μας εκεί και η σκέψη μας και η συγκίνησή μας. Η ποίηση καθρεφτίζει τη ζωή κι η ζωή είναι ευθύνη. Συνεπώς κι η ποίηση. Γιατί γράφουμε ποίηση; Για το ματαιόδοξο εγώ μας ή για να δώσουμε σωστό προσανατολισμό, μηνύματα και αγωγή; Κι αν το σωστό δεν το θεωρήσουμε δική μας ευθύνη και υποχρέωση προς το λαό μας, τότε δεν είμαστε μέρος της ευρύτερης διανοήσης, γιατί αυτοαναιρούμαστε. Τα ποιήματά μας πρέπει να έχουν τις αξίες της ζωής που καλλιεργούν τις αρετές που έχει ανάγκη η κινδυνεύουσα Κύπρος. Σ' αυτόν τον ημικατεχόμενο τόπο ποια αγωγή πρέπει να πάρει ο ανασφαλής και συγχυσμένος πολίτης, ο αβέβαιος και μετέωρος νέος; Ξέρουμε ποια αγωγή πρέπει να δώσουμε, αλλά δεν την αισθητοποιούμε στον βαθμό που χρειάζεται. Όλοι ξέρουμε πως είναι η θυσιαστική αγωγή που χρειάζεται σήμερα ο τόπος, αλλά την φοβόμαστε. Λες και κάποιος την απαγορεύει. Όλοι το ξέρουμε και η δυστυχία είναι ότι συνιστά την τραγωδία μας, γιατί δεν έχουμε άλλη επιλογή ως διέξοδο. Η άλλη επιλογή είναι του ανέξοδου θύματος. Δε μιλώ για θυσία τώρα, μιλώ για την αγρύπνια, για τη συνεχή έγνοια και εγρήγορση, τη διάθεση για αντίσταση και υπεράσπιση αυτού του τόπου, που σημαίνει υπεράσπιση όχι πια της ελευθερίας και της αξιοπρέπειάς μας αλλά της ίδιας της ζωής μας. Μιλώ για μια αγωγή σθένους ώστε όταν θα ξαναφυσήξει ο Βοριάς να μη μας βρει ψυχολογικά ανέτοιμους, να μη μας παρασύρει και διαλύσει στη δίνη του, αλλά να προσκρούσει στο τείχος της

αποφασιστικότητας και της ευψυχίας μας. Ο λαός είναι αυτό που είναι οι ποιητές του, η διανόησή του, σκέφτεται αυτό που σκέφτεται η διανόησή του. Κι αν συνέβησαν και συμβαίνουν απαράδεκτα πράγματα, είναι γιατί δεν έχουμε δυνατή, παραδοσιακή διανόηση. Μια ηγετική διανόηση δεν επιτρέπει ποτέ να εκπίπτει το εθνικό συμφέρον σε ιδεολογικό, κομματικό και προσωπικό συμφέρον. Κι όμως αυτό συμβαίνει. Ληλατείται η συνείδηση του λαού και των νέων μας λόγω της αλαλίας μας. Αν είχαμε φωνή δε θα τολμούσε κανείς να χαρακτηρίσει τον Σολωμό Σολωμού ούτε λίγο ούτε πολύ ψυχοπαθή. Αυτόν τον ήρωα μάρτυρα που με τη θυσία του έκανε αυτό που δεν μπόρεσαν και δεν μπορούν να κάνουν οι αρμόδιοι και οι εντεταλμένοι: να δώσει σαφέστατα σ' όλο τον κόσμο το μήνυμα ότι η γραμμή αντιπαράταξης δεν είναι σύνορα, ότι το Κυπριακό δε λύθηκε το 1974 όπως λένε οι Τούρκοι και υποστηρίζουν οι προστάτες τους Αγγλοαμερικανοί, αλλά δημιουργήθηκε το 1974 με την τουρκική εισβολή και κατοχή.

Όσα έχω αναπτύξει μπορεί να έχουν τον τόνο της υπερβολής και να φαίνονται εκτός πραγματικότητας, όμως είναι μέσα στο κοινό αίσθημα. Παράδειγμα οι μελοποιημένοι στίχοι του ποιητή μας Κώστα Μόντη που έχουν τόση απήχηση στο λαό μας και που ως αγωνιστικό έμβλημα έχουν ξεπεράσει το Δεν ξεχνάω:

*Ανασήκωσε την πλάτη
κι απόσεισέ τους, Πενταδάχτυλέ μου,
ανασήκωσε την πλάτη
κι απόσεισέ τους.*

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΛΑΖΑΡΟΥ

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ

*Ο πατέρας ενός μικρού παιδιού
του χάρισε κάποτε ένα τραινάκι.
Τα χρόνια πέρασαν
ο πατέρας έφυγε
ο μικρός έγινε σταθμάρχης
και με ένα κόκκινο καπέλλο
κοιτάζει τα τραίνα που έρχονται
που φεύγουν.*

*Όμως είναι κι ένα τραίνο
(Σαν το τραίνο που είχε ο μικρός
κατάδικό του).*

*Κάνει στάσεις
Μα δεν μπορούν όλοι να ανέβουν
όπως στην ζωή.-*

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΟΥ

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ '74 ΚΑΙ ΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η τραγωδία του '74, ως αποτέλεσμα του προδοτικού πραξικοπήματος και της βάρβαρης τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, άφησε βαθιά τη σφραγίδα της όχι μόνο στα άμεσα θύματα του δίδυμου εγκλήματος, αλλά και σε κάθε άνθρωπο που πιστεύει και νοιάζεται για το Δίκαιο και τις άλλες αιώνιες αξίες κι αρχές. Ιδιαίτερα βαθιά, συνεισφέροντας, είναι η πίκρα που προκάλεσε στους πνευματικούς ανθρώπους, που είναι, εξ ορισμού, οι κατ' εξοχήν φορείς και αμύνητορες αυτών των αξιών.

Αυτή η διαπίστωση αναδύεται, για τους σκοπούς του σημειώματός μου, από επιστολές πνευματικών ανθρώπων της Ελλάδας προς τον μεγάλο δημιουργό Κύπρο Χρυσάνθη, που έφυγε πριν από τέσσερα χρόνια με την πίκρα της μη δικαίωσης της γενέθλιας γης που απέραντα αγάπησε και απλόχερα κατέγραψε τη χαρά και τον πόνο της.

Τον πόνο του '74 μετέτρεψε σε στίχους, αλλά και μετέδωσε με συγκλονιστικό τρόπο, πρώτιστα στους πνευματικούς ανθρώπους της Ελλάδας, αλλά και σε άλλους φίλους στο εξωτερικό. Συνέχισε ακόμη την έκδοση του αγαπημένου του πνευματικού παιδιού, του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» σ' εκείνες τις πικρές ώρες σαν ένα είδος αντίστασης στη συμφορά.

Επιστολές του Κύπρου Χρυσάνθη προκάλεσαν καταδίκη του εγκλήματος κατά της Κύπρου με διάφορους τρόπους, ανάμεσα στους οποίους και ειδικά αφιερώματα με συμμετοχή σημαντικών Ελλήνων και ξένων πνευματικών ανθρώπων.

Ενδεικτικά αποσπάσματα από επιστολές που πήρε τότε ο ίδιος, παραθέτουμε κατά χρονολογική σειρά σαν μνημόσυνο του δασκάλου, του φίλου, του πολύ ξεχωριστού κι αεικίνητου ανθρώπου, που έκαμε το χρέος του σαν πνευματικός άνθρωπος αφυπνίζοντας συνειδήσεις κι ενημερώνοντας για το δράμα του τόπου του. Ένα δράμα, που ήταν από την αρχή, και παραμένει ακόμη, για όσους νοιάζονται ευρύτερα και διακρίνουν μακρύτερα, το δράμα ολόκληρου του Έθνους.

«Με συγκρατημένη την ανάσα» γράφει στις 17 Ιουλίου ο Κωνσταντίνος Τσάτσος, ενώ εκτυλισσόταν ακόμη η πρώτη φάση του εγκλήματος, **«παρακολουθούμε τα εγκλήματα που διαπράττονται στην Κύπρο. Όταν η δολοφονία γίνεται μέθοδος πολιτικής επικρατήσεως (πολιτικής-τρόπος του λέγειν) τι να περιμένει κανείς; Κι όταν στην αγριότητα προστίθεται η βλακεία, τότε το κακό είναι απροσμέτρητο».**

Κι όταν αρχίζει η αποκορύφωση της τραγωδίας με την Τουρκία να εισβάλλει, να καταλαμβάνει, να σκοτώνει, ν' ατιμάζει, ν' αρπάζει και να ερμηώνει, οι πνευματικοί φίλοι του Κύπρου Χρυσάνθη δεν παραλείπουν να εκφράσουν το σπαραγμό τους, σχολιάζοντας με παρρησία τις εξελίξεις και κατανέμοντας ευθύνες.

«Με σφιγμένη την καρδιά για την καινούργια περιπέτεια που μια άφρονη κυβέρνηση ελληνική οδήγησε τ' όμορφο νησί, σπεύδω να γράψω δυο γραμμές σε χαιρετισμό και με τη διαβεβαίωση πως οι πνευματικοί άνθρωποι στεκόμαστε με αγάπη στο πλάι σας» γράφει ο Δημοσθένης Ζαδές στις 31 του πικρού Ιουλίου.

«Κρίμα στον πολιτισμό μας. Μερικοί ασυνείδητοι άνθρωποι ρίζανε μια ολόκληρη χώρα, έναν ηρωικό λαό στην πιο τρομερή περιπέτεια της ιστορίας.

...Εδώ στην Ελλάδα όλοι βρίσκονται αυτή τη στιγμή στο πλευρό σας. Όλοι νοιώθουν το δράμα που ζει ο λαός της Κύπρου μας» γράφει ο Δημ. Χ. Κράνης στα τέλη επίσης του Ιουλίου.

Η τραγωδία της Κύπρου συντριβει τους πνευματικούς ανθρώπους όπως γράφει ο Δημήτρης Σιατόπουλος στις 2 Αυγούστου του '74:

«Είμαι κυριολεκτικά συντριμμένος από τα γεγονότα της πανέμορφης Κύπρου. Εύχομαι ο Θεός και η ελληνική σωφροσύνη να τα φέρουν δεξιά. Μέσα στο χώρο και το χρόνο της ιστορίας το δοξασμένο και ηρωικό μεγαλονήσι δοκιμάστηκε σκληρά από μοίρα και ανθρώπους. Στο γεωγραφικό του σταυροδρόμι πολλοί το ορέχθηκαν και περισσότεροι φθόνησαν την Ελληνίδα ζωή του.

Συνεχίστε το θαυμάσιο έργο σας με κάθε δύναμη. Επιτελείτε κάτι πολύ υψηλό».

Σε μεταγενέστερη επιστολή (30.8.1974) ο Δημήτρης Σιατόπουλος πληροφορεί τον Κύπριο Χρυσάνθη για τον αγώνα διαφώτισης που κάνει με τον Τύπο και το Ραδιόφωνο και σημειώνει πως μερικά κείμενα και μαγνητοταινίες ζητήθηκαν κι από διεθνή πρακτορεία.

Με ημερομηνία 3 Αυγούστου, λακωνικό και περιεκτικό μήνυμα, είναι η επιστολή του Καθηγητή Κάρολου Μητσάκη: **«Στις τραγικές αυτές στιγμές που περνάτε είμαστε όλοι κοντά σας και ζούμε με την ίδια αγωνία και τον ίδιο πόνο το ιερό μαρτύριο του νησιού σας. Σε όλους τους αγαπητούς φίλους εκεί κάτω να πείτε ότι σας αγαπάμε πολύ και θα ευχόμαστε ο Θεός να ξαναφέρει τη χαρά και την ειρήνη στην πολυδοκιμασμένη γλυκείαν χώραν της Κύπρου».**

Οι πνευματικοί άνθρωποι, με τους οποίους αλληλογραφεί ο Κύπρος Χρυσάνθης αισθάνονται την καταστροφή, αλλά και σχολιάζουν κι υποδεικνύουν. Γράφει στις 7 Αυγούστου ο Δημοσθένης Κόκκινος της μηνιαίας επιθεώρησης «Ηπειρωτική Εστία» (βραβείο Ακαδημίας Αθηνών):

«Ζούμε την τραγωδία και συμπάσχουμε μαζί σας. Γνωρίζουμε την πικρία και την απογοήτευση που διακατέχει τις ψυχές σας. Οι ηρωικοί νεκροί της Κύπρου, προς τους οποίους κλίνουμε ευλαβώς το γόνυ, αποτελούν μια οριοθέτηση χρέους για όλους μας, για την ελευθερία της Κύπρου».

Οι πνευματικοί άνθρωποι προβαίνουν ακόμη και σε ενέργειες για πρακτική αντιμετώπιση των συνεπειών της τραγωδίας και οικονομική ενίσχυση των θυμάτων. Ο Στέφανος Ιωαννίδης από τη Ξάνθη οργανώνει εκδηλώσεις και συγκεντρώνει εισφορές, όπως πληροφορεί με γράμμα του στις 7 Αυγούστου: **«Έστειλα τηλεγράφημα στον Υπουργό μας Πολιτισμού και του ανακοίνωνα ότι έθετα στη διάθεση των δοκιμασθέντων αδελφών Κυπρίων λογοτεχνών συμβολικό οικονομικό βοήθημα. Από το πνευματικό σωματείο Ξάνθης εξασφάλισα άλλες δύο εκδηλώσεις, μια για την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου και μια για τον κυπριακό λαό».**

Μέσα στο χάος των ημερών μερικοί καταφεύγουν στον Ερυθρό Σταυρό και ζητούν πληροφορίες για τον φίλο τους Κύπριο Χρυσάνθη κι άλλους πνευματικούς αν-

θρώπους της Κύπρου κι επειδή δεν παίρνουν απάντηση, γράφουν από τη Θεσσαλονίκη στις 8 Αυγούστου: **«Από την πρώτη στιγμή ζήτησα πληροφορίες από τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό για σας και την οικογένειά σας, για τον Πάτροκλο Σταύρου, τον Άντη Περγάρη. Ως τη στιγμή δεν έχω καμιά πληροφορία και χαράσσω τούτες τις γραμμές κι αναρωτιέμαι αν θα φτάσουν στα χέρια σας».** Δέλιος

Με αγωνία αναρωτιέται ο Ρένος Αποστολίδης του περιοδικού «Τα Νέα Ελληνικά», στις 17 Αυγούστου, πότε θα ισχύσει το δίκαιο για την Κύπρο, άνκαι θεωρεί πως δεν υπάρχει δίκαιο πουθενά: **«Δίκαιο δεν υπάρχει βέβαια στον κόσμο, ούτε στη γη, ούτε στον ουρανό, μα μολαταύτα είμαι βέβαιος πως θάρθει μέρα που Τούρκος δεν θα πατάει πια στο νησί σας... Πώς όμως; Πότε; Κι αφού πόσο ακόμα το πληρώσετε οι άτυχοι εσείς;...**

Η αξέχαστη φίλη της Κύπρου, η ποιήτρια Χρυσάνθη Ζιτσαία, με λίγες γραμμές, δίνει στις 21 Αυγούστου ανάγλυφα τον πόνο, τις θέσεις της και την ευχή της για το νησί, στο οποίο αφιέρωσε και πολλούς από τους στίχους της: **«Αυτή τη στιγμή διάβασα στη «Φιλολογική του Πύργου Ηλείας» τη συγκλονιστική επιστολή σας. Η κραυγή της αιματοβαμμένης Κύπρου με το στόμα του κορυφαίου πνευματικού της ανθρώπου. Δεν έχω χέρι να σας γράψω και νου να σκεφθώ. Η Παναγία η Κυκκώτισσα να σώσει το Νησί της».**

Ευγνωμοσύνη απηχεί η επιστολή του Χρίστου Ριζόπουλου με ημερομηνία 28 Αυγούστου **«Ένα έχω να σου πω: η Κύπρος θυσιάστηκε για την ελευθερία του ελληνικού λαού από την δικτατορία. Ποτέ δεν θα το ξεχάσουμε».**

Πόνος και προσευχή είναι η επιστολή της Νανάς Κοντού από τη Θεσσαλονίκη, επίσης στις 28 Αυγούστου: **«Η τραγωδία που περνάτε έχει πληγώσει αφάνταστα τις καρδιές όλων μας. Βρισκόμαστε πολύ-πολύ κοντά σας και παρακαλούμε τη Μεγαλόχαρη να βοηθήσει σ' αυτό το μεγάλο κακό που μας ήλθε».**

Από το Λονδίνο, στις 29 Αυγούστου, ο Γ. Θ. Βαφόπουλος αγωνιά για την Κύπρο και τον Κύπρο Χρυσάνθη και τον πληροφορεί πως έχει ζητήσει, χωρίς να πάρει απάντηση, πληροφορίες από τον Ερυθρό Σταυρό πριν φύγει από την Ελλάδα. Παρακαλεί ακόμη να τον θεωρεί αδελφό του και να μη διστάσει να του ζητήσει οτιδήποτε. Αλλά και διατυπώνει την τραγική παραδοχή: **«Η μοίρα της Ελλάδας ήταν ν' αγοράζει την ελευθερία της με αίμα. Αυτή τη φορά την αγόρασε με το αίμα των Κυπρίων. Και με την καταστροφή της Κύπρου. Όλοι οι Ελλαδίτες αισθανόμαστε ένοχοι».**

Ενοχή και ευθύνη σε όσους **«τάχθηκαν να εξυπηρετήσουν τα ξένα συμφέροντα και στην κεντρική Ελλάδα και στην Κύπρο»** επιρρίπτει με μακρά επιστολή του ημερομηνίας 1ης Σεπτεμβρίου ο Κρίτων Αθανασούλης γράφοντας πως η ψυχή του είναι **«περίλυπη άχρι θανάτου»** για την εξαθλίωση που ακολούθησε την καταστροφή. Ο Κρίτων Αθανασούλης ασκεί έντονη κριτική σε πολιτικές καταστάσεις στην Κύπρο και την Ελλάδα και σημειώνει πως **«ο λαός πρέπει να αποκτήσει αυτογνωσία, να μάθει να μην ξεγελιέται, να πειθαρχεί και ν' αγωνίζεται πραγματικά ενωμένος όταν πρέπει κι όχι ενωμένος στο χείλος της καταστροφής».** Υπενθυμίζει ακόμη τον ρόλο των πνευματικών ανθρώπων τονίζοντας πως δεν πρέπει να μένουν απαθείς μπροστά σε εξελίξεις που εγκυμονούν κινδύνους για το παρόν και το μέλλον.

Την δική του προσωπική τραγωδία θυμίζει στον ιατρό Νίκο Τουτουτζάκη το δράμα της Κύπρου. Γράφει στις 2 Σεπτεμβρίου στον Κύπρο Χρυσάνθη: «**Τις μέρες αυτές ζω μαζί σας έντονα και τις δικές μας προ πενήνταετίας τραγικές μέρες της Μικρασιατικής Καταστροφής και ιδιαίτερα της πατρίδας μου Σμύρνης. Οπλισθείτε με εθνική και χριστιανική εγκαρτέρηση ως το τέλος, που εύχομαι και πιστεύω θα δικαιωθεί η πάλλουσα κυπριακή ψυχή**».

Οδύνη, αλλά και τύψεις νοιώθει για την τραγωδία ο φίλος του ποιητή Κώστας Στεργιόπουλος και την εκφράζει με επιστολή του στις 5 Σεπτεμβρίου, αφού είχε πάρει απάντηση του Κύπρου Χρυσάνθη σε εναγώνια ερωτήματά του για τον ίδιο και την κατάσταση.

«**Περισσότερο, ωστόσο, αισθάνομαι αληθινές τύψεις και πικραίνομαι γιατί χρειάστηκε να χυθεί το αίμα των παιδιών της Κύπρου, για να εξαγοραστεί η δική μας ελευθερία από τη χούντα. Πιστέψτε με, ενώ τόσα χρόνια την περιμέναμε αυτή τη στιγμή κι ενώ ο κόσμος πανηγύριζε, είχα μείνει άλαλος και σκεπτικός, καθώς το ραδιόφωνο μετέδιδε κάθε τόσο τα νεότερα για τις ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις, τον ερχομό του Καραμανλή και τον πανηγυρισμό του πλήθους**».

Από τον φίλο του Δημήτρη Παπακωνσταντίνου ο Κύπρος Χρυσάνθης παίρνει ένα θερμό και πονεμένο γράμμα που αναφέρει ανάμεσα σ' άλλα: «**Επειδή είμαι Κωνσταντινουπολίτης μπορώ να καταλάβω βαθύτερα τη δραματική κατάσταση. Η σκέψη, η καρδιά κι η ψυχή μου βρίσκεται πολύ κοντά σας, στους πνευματικούς ανθρώπους σ' ολόκληρη τη μαρτυρική Κύπρο**».

Και μια φίλη που εργάστηκε στην Κύπρο, η Όλγα Βότση, γράφει στις 9 Σεπτεμβρίου: «**Η ψυχή μας είναι στραμμένη δυο μήνες τώρα στο μεγάλο σας δράμα. Με πόνο παρακολουθώ την κατάληψη εδαφών από τους Τούρκους. Κι από τον τόπο του μαρτυρίου και του πόνου, τι βαθιά συγκίνηση να λάβω το τελευταίο τεύχος της «Πνευματικής Κύπρου»! Το ένοιωσα σαν σύμβολο αντίστασης του πολυβασανισμένου ελληνισμού**».

Η «Πνευματική Κύπρος» όργανο επικοινωνίας πνευματικής, σύμβολο πράγματι αντίστασης στην ανεπανόληπτη συμφορά, φθάνει και στον Μιχ. Περάνθη, που γράφει στις 9 Σεπτεμβρίου: «**Με ιδιαίτερη συγκίνηση πήρα αυτή τη φορά το τεύχος του περιοδικού. Χαίρομαι να νιώθω και το πνεύμα όρθιο στις επάλξεις στην τραγική τούτη ώρα που δέρνει άδικα κι άσπλαχνα το νησί. Η σκέψη μου είναι κοντά σας, όπως όλων μας άλλωστε. Η ελληνική ευψυχία έχει ανεξάντλητες δυνατότητες**».

Σε ενημέρωση Βέλγων, Γάλλων και άλλων Ακαδημαϊκών προβαίνει ύστερα από την ενημέρωσή του από τον Κύπρο Χρυσάνθη ο διευθυντής του περιοδικού «Ελληνο-βελγική Επιθεώρηση και Πανευρωπαϊκή», όπως αναφέρει σ' επιστολή του ημερομηνίας 12 Σεπτεμβρίου, με την οποία πληροφορεί ταυτόχρονα ότι το υπό εκτύπωση τεύχος του περιοδικού περιλαμβάνει πολυσέλιδο «**αφιέρωμα στην μαρτυρική και ηρωική Κύπρο**», στα ελληνικά και τα γαλλικά: «**Έγραψα, κι ακόμη γράφω, σε πολλούς Βέλγους, Γάλλους και άλλους Ακαδημαϊκούς, Καθηγητές Πανεπιστημίων, διαπρεπείς λογοτέχνες και συγγραφείς, στους οποίους διαμαρτύρομαι έντονα για τα εγκλήματα των Τούρκων στην πόλυπαθη Κύπρο και τους εκφράζω την έκπληξή μας για την ηθικώς απαράδεκτη επί του προκειμένου σιωπή των Ανωτάτων πνευματικών Ιδρυμάτων τους**».

...Θα χαρούμε πολύ αν μας στείλετε κι εσείς ένα άρθρο-μήνυμά σας ή ποίημα για το υπό έκδοση αφιέρωμα».

Αλλά κι η «Πνευματική Κύπρος», μήνυμα από την αιμάσσουσα Κύπρο, δεν ήταν ένα ακόμη περιοδικό στα χέρια των παραληπτών της, όπως φαίνεται κι από άλλες δύο επιστολές, με τις οποίες κλείνουμε αυτό το σημείωμα.

Γράφει στις 14 Οκτωβρίου ο Γ.Θ. Βαφόπουλος από τη Θεσσαλονίκη: «**Πήρα το τεύχος 167-168 της «Πνευματικής Κύπρου». Πρώτον απ' όλους θαυμάζω εσάς, που έχετε το κουράγιο, μέσα σε τόσα ερείπια ν' απλώνετε την πνευματική και κοινωνική σας δραστηριότητα. Το τεύχος του περιοδικού πιστοποιεί τη ψυχική σας δύναμη.**

Κι ο Τάκης Δόξας από τον Πύργο Ηλείας, στις 16 Δεκεμβρίου του 1974: «**Τι να πω εγώ μπροστά σε όσα ειπώθηκαν και γράφτηκαν από τον Ιούλιο ως σήμερα για την Κύπρο τη μαρτυρική κι εσάς τους ήρωές της; Μια ευχή αδελφική αναπέμπω στον Θεό: γαλήνη πια κι αποκατάσταση...**

Βρήκα ωστόσο, άλλη μια φορά, τη δυναμική σας πνοή στη συνέχιση της πορείας της «Πνευματικής Κύπρου», πράγμα που δείχνει ότι το αίμα σας φλογίζεται κι εναντιώνεται δημιουργικά οδηγμένο από το αλύγιστο πνεύμα σας. Αρετή σπάνια και θαυμαστή».

Αρετή που πρέπει, πιστεύω, να χαρακτηρίζει τους πνευματικούς ανθρώπους και να είναι δείκτης του χρέους.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΒΙΟΛΑΡΗ-ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

ΒΑΘΥΜΕΤΡΙΑ

Έπλαστηκα στ' άπρόσιτα ν' ανέβω
Κι ένας Θεός στόν ούρανό μ' αντιπαλεύει
Σάν κάτι ξένο.
Ή νύχτα μου 'στησε καρτέρι.
Μήτε τά έξω
Μήτε τά μέσα βλέπω.
Στῆς πόλης τά έρέβη.
Νά 'ρθεί ή μέρα.
Κ' ή άλλη μέρα
Τό χρόνο νά μετρούει.
Ό έαυτούλης μου μέ μιά ματιά
Μέ μιάν ανάσα
Τόν ούρανό βαθυμετρούει
Κι απέ, τό τέλος τῆς ζωῆς
Όταν τελειώσουν τά κατάβαθα.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

«ΚΑΙ ΟΣΟ περνά ο καιρός τόσο περισσότερο θα γίνεται αισθητή η απουσία του Κύπρου Χρυσάνθη». Λόγια του Χριστάκη Κατσαμπά, λίγες μόνο μέρες μετά το θάνατο του Κύπρου Χρυσάνθη.

Τέσσερα χρόνια πέρασαν από τότε και τα λόγια του Χρ. Κατσαμπά δικαιώνονται... Συνεχώς...

Γιατί όπου υπάρχει εστία πνευματική και πολιτιστική εκεί και η ανάμνηση, εκεί και η αισθητή απουσία, εκεί η νοσταλγία. Γιατί ο Κύπρος Χρυσάνθης ήταν «παρών», παντού.

Σε διαλέξεις, σε οργανώσεις, σε σωματεία, σε συνέδρια, σε εκδόσεις, σε ανθολόγια, σε ραδιοφωνικές εκπομπές, σε εφημερίδες και περιοδικά.

Λογοτέχνης, κριτικός, ανθολόγος, μελετητής, εκδότης, πολιτιστικός φορέας, πνευματικός ηγέτης από τους λίγους.

Πέρασε τη ζωή του στο γραφείο του, σε εκδηλώσεις, σε συνέδρια, σε γραφεία εφημερίδων, σε βιβλιοπωλεία, σε τυπογραφεία. Εργάστηκε, μόχθησε, κοπίασε όσο πολύ λίγοι. Μελετούσε και έγραφε συνεχώς. Έδωσε έργο εκλεκτό, πλούσιο, ποικίλο, αξιόλογο.

Βραβεύτηκε και τιμήθηκε επανειλημμένα για να έρθει ως επιστέγασμα των τιμών το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών.

Το έργο του παρουσιάζει την αγάπη του για την Ελλάδα, την Κύπρο, τον άνθρωπο και την πίστη του στις μεγάλες πανανθρώπινες αξίες. Πίστευε πολύ στην αγάπη, στη φιλία, την καλοσύνη, την ανθρωπιά. Αυτά εξάλλου είναι αυτά που μένουν αιώνια, που δεν μπορούν να σου τα αρνηθούν, να σου τα αμφισβητήσουν, να σου τα στερήσουν, από φθόνο, από ανταγωνισμό, από αντιζηλία.

«Ζω, υπάρχω, αγαπώ, όσο κτυπούν την πόρτα μου οι φιλίες», έλεγε συχνά ο αείμνηστος.

Τα χρόνια περνούν, η ζωή τελειώνει. Τι μένει; Το έργο μας. Στοιχείο αθανασίας, προσφορά, προσωπική μαρτυρία και κατάθεση, συμβολή.

Και ο Κύπρος Χρυσάνθης έφυγε, πλήρης ημερών, ακμαίος σωματικά και πνευματικά, στα 83 του χρόνια, στις 6 Ιουνίου 1998. Πριν 4 ακριβώς χρόνια δικαιωμένος, τιμημένος, καταξιωμένος. Κυρίως ήσυχος, γιατί επιτέλεσε το καθήκον του, εργάστηκε, πρόσφερε. Συνέβαλε όσο λίγοι στην πολιτιστική και πνευματική ανάπτυξη της Κύπρου. Και το κυριότερο είναι ότι φρόντιζε πάντοτε για τη συνέχεια. Ήθελε να «μυήσει» τους νεότερους, να τους ενθαρρύνει, να τους δώσει την ευκαιρία και τη σκυτάλη.

Όσοι «μαθητεύσαμε» κοντά του πήραμε πολλά. Γι' αυτό τον θυμούμαστε πάντοτε με αγάπη, γι' αυτό τον μνημονεύουμε με αγάπη, γι' αυτό αισθανόμαστε την υποχρέωση να συνεχίσουμε το έργο του.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ὁ χαριέστατος ἄνθρωπος καὶ ποιητὴς τῆς «μικρῆς Τριανταφυλλένης», ὁ Κύπρος Χρυσάνθης, δέν ὑπάρχει πλέον μεταξύ μας. Βρίσκεται στοὺς ἀσφοδελούς λειμῶνες τῆς διαχρονικῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας.

Ἴατρος τὸ ἐπάγγελμα, ἀπὸ ἐνωρίς περπάτησε ἐξίσου σταθερὰ καὶ στό δρόμο τῆς λογοτεχνίας. Δέν ὑπάρχει λογοτεχνικό εἶδος μέ τὸ ὁποῖο νά μὴν ἀσχολήθηκε. Δέν ὑπάρχει εἰδολογική κατεύθυνση τῆς ποίησης μέ τὴν ὁποία νά μὴν καταπιάστηκε καὶ νά μὴν ἀντιμετώπισε τὰ οὐσιαστικά καὶ τὰ αἰσθητικά ζητήματα μέ ἐπάρκεια. Κι αὐτὸ γιατί ἡ λυρική βούλησή του ἦταν ἰσχυρή καὶ ἡ πίστη του στίς λυτρωτικές δυνάμεις τῆς ποίησης ἀκαταδάμαστη.

Μέ τὸ περιοδικό του «Πνευματικὴ Κύπρος» πού ἐξέδιδε ἐπὶ μακρὰ σειρὰ ἐτῶν κράτησε ξάγρυπνο τὸ πνευματικὸ φρόνημα τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τίμησε στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ καὶ τὴν ἑλλαδική λογοτεχνία. Το κατόρθωμά του αὐτό, δηλαδή νά ἀσκεῖ βιοποριστικό ἐπάγγελμα, νά γράφει καὶ νά τυπώνει λογοτεχνία καὶ νά ἀνάβει τὸ καντήλι στίς χθόνιες θεότητες μέ τὸ περιοδικό του, ἔχει τὸ ταίρι του μόνο στήν περίπτωση τοῦ Πέτρου Χάρη, πού καὶ αὐτὸς μέ τὴ θρυλική «Νέα Ἑστία» του κρατοῦσε ζωντανό τὸ φῶς τοῦ δικοῦ του φάρου στήν ἔνδοξη πολιτεία τῆς Ἀθήνας. Μόνο πού ὁ Χρυσάνθης κρατοῦσε ἀναμένο τὸ δικό του φῶς κάτω ἀπὸ πιὸ ἀφιλόξενες συνθήκες.

Ὡς ποιητῆς, ιδιότητα πού ἐδῶ μέ ἐνδιαφέρει περισσότερο, δέχθηκε τίς ἐπιδράσεις του, ὅπως ὅλοι οἱ πρωτοεισερχόμενοι στό στίβο τῆς λογοτεχνίας μαχητές, καὶ ἔκανε τίς δικές του προσθήκες στήν ὑπόθεση τοῦ ἑλληνοκυπριακοῦ πνεύματος. Ἡ κυπριακή ἱστορία τὸν δόνησε περισσότερο ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἔκφραση νεοελληνικῆς πνευματικότητας. Καὶ τὸ κυπριακό τοπίο ἐπίσης. Μά καὶ τὸ λαϊκὸ πνεῦμα δέν τὸν ἄφησε ἀνεπηρέαστο. Τὰ πρῶτα ἄνθη τοῦ νεοελληνικοῦ βίου πού μελέτησε ἦταν τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Μετὰ στάθηκε με μεγάλη εὐλάβεια μπροστὰ στὰ μισολαϊκά καὶ μισοπροσωπικά ἐπιτεύγματα τῶν ρωμαλέων καὶ εὐφανταστων συμπατριωτῶν του ποιητῶν Λιπέρη καὶ Μιχαηλίδη, πού ἔγραψαν στήν διάλεκτο τοῦ νησιοῦ τους.

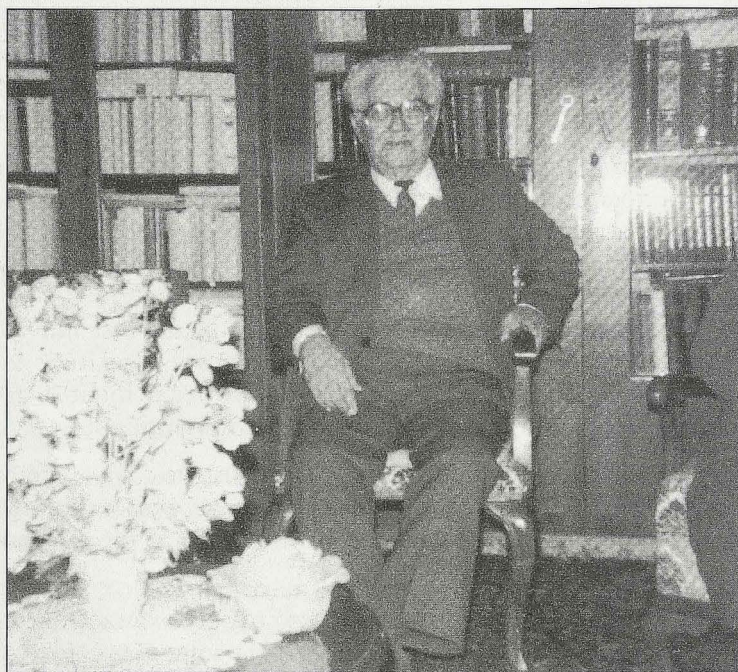
Κι ὁ ἴδιος ὁ Χρυσάνθης δοκίμασε τίς λυρικές του πτήσεις πάνω στὰ δυνατὰ φτερά τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ. Καὶ τὰ ποιήματά του αὐτὰ δέν στεροῦνται πρωτοτυπίας, οὔτε στήν εὐρηματικότητα τῶν εἰκόνων, οὔτε στήν ἀμεσότητα τῆς γλωσσικῆς ἀπόδοσης.

Ἡ εἰσβολὴ ἔβγαλε πολλοὺς Κύπριους ἔξω ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ τους ἐφησυχασμὸ καὶ τὴν μακαριότητα τῆς ποικιλότροπης ἀδιαφορίας τους. Κατάλαβαν ὅτι ὁ Θεὸς στὸν ὁποῖο πρέπει νά σπένδουν γιὰ τὴ σωτηρία τους δέν ἦταν ὁ κερδῶος Ἐρμῆς, ἀλλὰ ἓνα κράμα πολεμικοῦ Ἄρη καὶ ὑποψιασμένης ἀσπιδοφόρου Ἀθηνᾶς. Ὁ Χρυσάνθης ὁμως δέν περίμενε τὴν εἰσβολὴ γιὰ νά ἀγρυπνήσει. Ἄνηκε ἤδη στίς ὑποψιασμένες συνειδήσεις. Κι αὐτὸ γιατί καὶ ὡς ποιητῆς ἦταν ὑποψιασμένος. Μετὰ τὰ γεγονότα, δέν εἶχε παρὰ νά κλάψει κι αὐτὸς τὰ βάσανα τοῦ λαοῦ του, «ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος». Καὶ θρήνησε τὴν Ἀμμόχωστο καθὼς καὶ τὰ ἄλλα κατεχόμενα ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα ἐδάφη τοῦ νησιοῦ του. Καὶ στοχάστηκε πάνω στό πεπρωμένο τῶν ἀδύναμων ἀνθρώπων, τῶν ἀδύναμων κρατῶν. Πάνω στίς ἰδιορρυθμίες τῶν πορωμένων συνειδή-

σεων και στους διαβολικούς στοχασμούς των ισχυρών του «αιώνος τούτου του απατεώνας».

Έξω από την πατριωτική του ποίηση ο Χρυσάνθης κοινωνιολογεί, αλλά και δεν αποκάνει να τραγουδά τις όμορφιές του κόσμου. Και ο ξρωτας προς την γυναίκα αποτελεί ένα από τα σταθερά σημεία των λυρικών αναφορών του. Και κάποτε μπερδεύονται χαριτωμένα στα ποιήματά του ο ελληνικός ανιμισμός και η χριστιανική σωτηριολογία. Σπάνια περιορίζει τον ρόλο του συναισθήματος και συχνότατα η έμμηθη ψυχή του αντιπαρατίθεται στον στεγνό ορθολογισμό. Και πάντοτε την λογοτεχνία του και ιδιαίτερα την λυρική προσφορά του καταυγάξει η άχρονη λάμψη των μυθολογημάτων της ψυχής του.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Κύπρος Χρυσάνθης στο σπίτι του. Φωτογραφία του ποιητή Θανάση Παπαθανασόπουλου, Λευκωσία 24-12-1983.

ΕΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΡΟΣΙΝΗ (50 χρόνια από το θάνατο του, 1951-2001)*

Ἡ κυρία Λούλα Κωνσταντινίδου, ἐκλεκτή ποιήτρια καὶ δοκιμογράφος, ἀπὸ τούς θαυμαστές καὶ κριτικούς τοῦ ποιητικοῦ καὶ πεζογραφικοῦ ἔργου τοῦ Γεωργίου Δροσίνη, ἐμόχθησε πολὺ γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει τὸ τελευταῖο βιβλίο της μὲ τὸν τίτλο: «Γεώργιος Δροσίνης, στοχαστικός Ταξιδευτὴς τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου». Γιατί μὲ τὸ τόσο πρωτότυπο αὐτὸ βιβλίο, ἔχουμε βέβαια μιὰ συγκέντρωση ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων τοῦ συγγραφέα τῆς «Ἀμαρυλλίδας» Γεωργίου Δροσίνης, παρὰλληλα ὁμως ἔχουμε μπροστὰ μας τὴν αἰσθαντικὴ ποιήτρια Λούλα Κωνσταντινίδου, ἡ ὁποία κάθισε καὶ μελέτησε μὲ ὑπομονή καὶ μὲ ποιητικὴ ἔξαρση τὰ ἕως σήμερα παρουσιασμένα βιβλία ἀπομνημονευμάτων τοῦ Γεωργίου Δροσίνης μὲ τὸν τίτλο: «Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου» καὶ ξεχώρισε μέσα ἀπὸ αὐτὰ τίς σελίδες τους, πού ἀναφέρονται σὲ ἑλληνικούς χώρους καὶ πιὸ συγκεκριμένα, ἀκόμα, σὲ ἑλληνικὰ νησιά καὶ ἄλλες ρομαντικὲς ἑλληνικὲς τοποθεσίες καὶ ἀξιοθέατα, τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς ἐπισκέφτηκε, ὅταν ἦταν νέος στὴν ἡλικία καὶ ἀκμαῖος στὶς δυνάμεις του, προκειμένου νὰ συλλάβει ὄχι μόνο τὴν ἑλληνικὴ φύση, σὲ ὅ,τι ποιητικὸ, μαγευτικὸ καὶ μυστηριακὸ κρύβει μέσα της, ἀλλὰ καὶ νὰ ζήσει κοντὰ της γιὰ νὰ ἐμπνευστεῖ ὡς ποιητὴς καὶ νὰ αὐξήσει ἢ νὰ πολλαπλασιάσει, καλύτερα, τίς πνευματικὲς καὶ τίς σωματικὲς του δυνάμεις.

Ὁ Γεώργιος Δροσίνης θαύμαζε καὶ ἀγαποῦσε τὴν ποίηση τοῦ συνοδοιπόρου του ποιητῆ Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ ἀσφαλῶς θὰ εἶχε ὑπόψη του τὸ θαυμάσιο ποίημά του μὲ τὸν τίτλο «Ὁ πιὸ κρυφὸς καημὸς μου». Ὁ πιὸ κρυφὸς καημὸς τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως μᾶς ἐξομολογεῖται ὁ ποιητὴς, εἶναι ὅτι δέν μπόρεσε «συρμένος ἀπὸ τὸ μαγνήτη πάντα τῆς Μούσας», νὰ ζήσει ὅπως θὰ τὸ ἤθελε «κοντὰ στὴν πλάση ἀπάνου στά βουνά, στά πέλαγα, στά δάση», γιὰ νὰ κλείσει τὸ ποίημά του μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ καημοῦ του καὶ τῆς πελοίτησής του: «Ἔ φύση ὀλάκερη ζωὴ καὶ ὀλάκερη σοφία». Ὁ Δροσίνης ἀπειναντίας φρόντισε ἀπὸ νέος νὰ ζήσει κοντὰ στὴ φύση, νὰ τὴν χαρεῖ καὶ νὰ ἐμπνευστεῖ ἀπὸ τὴ μαγεία της. Αὐτὸν τὸν καημὸ τοῦ Παλαμᾶ δέν τὸν εἶχε καθόλου ὁ ποιητὴς τῆς «Γαλήνης» καὶ τοῦ «Θὰ βραδυάζει», γιατί ἐξῆσε κάτω ἀπὸ ἐντελῶς διαφορετικὲς οἰκογενειακὲς καὶ βιοποριστικὲς συνθήκες, πού τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ταξιδέψει πολὺ καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, ὅπου ἔκανε ἀνώτερες σπουδές. Ἔτσι οἱ τόμοι τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Δροσίνης, μὲ τὸν ἀπέριττο τίτλο «Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου», εἶναι γεμάτοι, μὲ κάθε παρουσιαζόμενη εὐκαιρία, ἀπὸ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, κυρίως ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἡ κυρία Λούλα Κωνσταντινίδου, μὲ τὴν ποιητικὴ εὐαισθησία της καὶ τὴ φιλαπόδημη ἴσως διάθεσή της, συνέλεξε καὶ ταξινομήσε αὐτὲς τίς ἀναμνήσεις τοῦ Δροσίνης, πού ἀναφέρονταν σὲ διάφορα ἑλληνικὰ μέρη, γεμάτα μνῆμες, ἱστορία, μυθολογία καὶ πρόσωπα, πού συνδέθηκαν μὲ τίς σχετικὲς τοποθεσίες πού ἐξερεύνησε.

* Ὁμιλία τοῦ Προέδρου τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ. Εὐαγγέλου Μόσχου, συγγραφέα, δοκιμογράφου, μεταφραστοῦ, κριτικοῦ, δικηγόρου, γιὰ τὴν παρουσίαση του 5ου Τόμου τοῦ Συλλόγου: «Ὁ Δροσίνης Στοχαστικός Ταξιδευτὴς τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου», στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία Ἀθηνῶν. Τὰ κείμενα καὶ ἡ ἐπιλογή τῶν θεμάτων εἶναι τῆς συγγραφέως Λούλας Κωνσταντινίδου, ἀπὸ τίς Ἐκδόσεις τοῦ Συλλόγου «Οἱ Φίλοι τοῦ Μουσείου Γεωργίου Δροσίνης».

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο ὁ Δροσίνης γνώρισε ἀπό κοντά τίς Γοῦβες, στή Βόρεια Εὐβοία, ὅπου ὑπῆρχε ὁ πατρογονικός Πύργος τῆς οἰκογένειας Δροσίνη, καθώς καί ὅλα ἢ ἔστω τά περισσότερα νησιά τῶν Σποράδων, τῶν Κυκλάδων καί τοῦ Ἰονίου γενικότερα, ὅπως τή Σκόπελο, τή Σκύρο, τή Σκίαθο, τή Σύρο, τήν Τήνο, τή Μήλο, τή Μύκονο, τήν Ἰθάκη, τή Ρόδο, τήν Πάτμο καί καθεξῆς.

Ἡ κυρία Λούλα Κωνσταντινίδου, προλογίζοντας τό βιβλίο τοῦτο, θά τονίσει μέ μιᾶ γνήσια ποιητική φλέβα πού τή διακρίνει τά ἀκόλουθα: «Ὁ Ἑλλαδικός χῶρος εἶναι ὀλάκερος ἓνα ποίημα» καί τοποθετώντας τόν ποιητή τῆς «Ἀνθισμένης Ἀμυγδαλιάς» Γ. Δροσίνη μέσα σ' αὐτό τό ἀπέραντο ποίημα, πού ἦταν πολύ φυσικό νά τοῦ κεντρίσει τήν προσοχή καί τήν ἀγάπη καί νά τόν ἐμπνεύσει, θά παρατηρήσει γιά τόν ποιητή τά ἀκόλουθα: «Ὁ Δροσίνης μέ τήν ψυχή του πλημμυρισμένη ἀπ' τήν πανανθρώπινη ἀγάπη καί τό πνεῦμα βυθισμένο στό βλέμμα τοῦ στοχασμοῦ, μαγεύτηκε ἀντικρίζοντας τίς καταπράσινες βουνοπλαγιές, τίς ἀτέλειωτες σειρές τῶν ἀμπελιῶν, τίς ἀνθισμένες ροδακινιές καί μηλιές, τήν πάχνη, τή δροσοῦλα... Ὅταν ἀνοίγεις τό παράθυρο τῆς φύσης τήν αὐγή, ἓνα κλῆμα ἀμπελιού σέ καλημερίζει, ἓνα κλαδί ὀλάνθιστο ξεπροβάλλει, ἓνας κορυδαλός κελαῖδει καί πέρα στόν κάμπο, τά πολύχρωμα λουλούδια τοῦ ἀγροῦ στά καταπράσινα λειβάδια, μοσχοβολοῦν... Ὅταν ἀνοίγεις τό παράθυρο, τή βλέπεις τήν ἁρμονία τῆς φύσης! Τό ἄρωμα τοῦ θυμαριοῦ, ἡ εὐωδιά τοῦ βασιλικοῦ, τά κάλλη τοῦ ρόδου, ἡ θαλασσίνη αὔρα, πού σοῦ χαϊδεύει τήν ψυχή, τό ἡλιοβασίλεμα, πού καθρεφτίζει τίς τελευταῖες ἀναλαμπές στό κυματιστό δαντελωτό ἀκρογιάλι, ἡ ἀρμύρα τῆς ἀπέραντης θάλασσας, πού κυλᾷ ἤρεμα μέχρι τά βράχια, θάρθουν νά σέ βροῦν, νά σοῦ μιλήσουν καί νά σοῦ γνωρίσουν, πῶς ὁ Δροσίνης ἔζησε ἀνάμεσα σέ στεριές καί θάλασσες τῆς Ἑλλάδας μας».

Κάθε ἓνα μέρος ἀπό ὅσα ἐπισκέφθηκε ὁ Δροσίνης καί πού τόν μάγεψαν κυριολεκτικά, εἶναι συνυφασμένο μέ τήν ἱστορία μας, μέ τή μυθολογία μας, μέ τό ὁμορφοκλίμα μας καί τόν λυρικό ἑαυτό μας. Καί τό προσκύνημα πού ἐπιχείρησε ὁ Δροσίνης στό μάκρος μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς ὑπῆρξε γνήσια ποιητικό, ἔτσι ὥστε καί ἡ νεότερη ποιήτρια, ἡ Λούλα Κωνσταντινίδου, πού ἐπιχείρησε κι αὐτή μέ τή σειρά της, ἀκολουθώντας τ' ἀχνάρια τοῦ Δροσίνη, νά ἀπολαύσει καί νά ἐμπνευστεῖ ἀπό τά σμαράγδια τοῦ Ἰονίου καί τοῦ Αἰγαίου, μᾶς ἔδωσε στό βιβλίο της λαμπρά εἰσαγωγικά κείμενα στίς ἐντυπώσεις τοῦ ποιητῆ, προσφέροντάς μας ὥραϊες συμπληρωματικές πληροφορίες ἀπό τήν ἱστορία, καί ἀπό τή μυθολογία πού συμπληρώνουν τήν ξενάγηση τοῦ Δροσίνη καί μᾶς κάνουν, διαβάζοντας τό βιβλίο, νά ἀπολαύσουμε κι ἐμεῖς τίς ὁμορφιές τῶν νησιῶν μας, τή λουλακιά θάλασσά τους, τόν καταγάλανο οὐρανό τους καί τά τόσα μνημεῖα τους. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ προσπάθεια τῆς Λούλας Κωνσταντινίδου νά μᾶς παρουσιάσει τά ταξιδιωτικά κείμενα τοῦ Γεωργίου Δροσίνη, ὅπως τούς ἄξιζαν, δηλαδή μέ τόν πιό ταιριαστό ὑπομνηματισμό, θά τήν κάνουν νά χαρίσει σέ κάθε ἓνα ἀπό τά σμαράγδια τοῦ Αἰγαίου καί τοῦ Ἰονίου καί ἀπό ἓνα χαρακτηρισμό:

Ἡ Σκόπελος εἶναι τό βασίλειο τοῦ Στάφυλου, ἡ Σύρος τό νησί τοῦ Φερεκύδη, τό Γύθειο τό καταφύγιο τοῦ Πάρη καί τῆς Ἑλένης τοῦ Μενελάου, τό Πήλιο βουνό καμάρι τῶν βουνῶν, ἡ Ἰθάκη τό νησί τοῦ Ὀδυσσεά, ἡ Δῆλος μέ τό ἐκτυφλωτικό φῶς της εἶναι ἡ ἀνίσκιωτη, ἡ Μύκονος τό νησί μέ τούς ἀνεμόμυλους, ἡ Χίος τό μυροβόλο νησί, ἡ Σκίαθος το νησί τοῦ Παπαδιαμάντη, ἡ Ρόδος εἶναι ἡ ἡλιογέννητη καί ἡ Πάτμος τό

νησί του Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη, γιά τήν ὁποία ἔχει γράψει ἓνα ὠραιότατο ποίημά της, δημοσιευμένο στή «Νέα Ἑστία», πού σᾶς τό διαβάζω:

ΠΑΤΜΟΣ

Σέ πρωτογνώρισα Ἱερó Νησί
διαβάζοντας μ' ἔκπληξη καί δέος τήν «Ἀποκάλυψη».
Μοῦ ἔστειλες Ἅγιο Μήνυμα μέ τά κύματα
κι' ἔσπασα τό φραγμό τῆς μοναξιᾶς μου μέ τήν Πίστη
νά προσκυνήσω τά βράχια σου:

Γιατί Ἐσύ Σπηλιά τοῦ Ἰωάννη ἔρχεσαι καί φεύγεις
μέ τή νοσταλγία τοῦ Ἁγιασμένου χρόνου,
Στυλοβάτισσα τῆς Ἁγίας Ὁρθοδοξίας.

Καλεῖς ἐπάνω σου τά περιστέρια ὅλης τῆς Γῆς,
νά διαβάσουν τό χρονικό μιᾶς μεγάλης δίψας,
τή γνώση πού φύτρωσε δέντρο Οἰκουμενικό,
ἐννιακόσια χρόνια. Μονή τοῦ Λόγου καί τῆς Ἐπίβλεψης,
στή φωτερή καμπή τοῦ Αἰγαίου, νά ζεῖς ἀκέρια
ἀνθρώπινο δίδαγμα ἐγκαρτέρησης, στέλνοντας
πότε στόν Ἄθω καί πότε στό Θεοβάδιστο Σινά,
ἓναν Ἀρχάγγελο χαιρετισμό, πώς ζεῖς καί θά ζεῖς,
κόντρα στούς ἀνέμους, στούς Ἀγαρηνοῦς, στόν ἐκμαυλισμό
μιᾶς ἐποχῆς, πού ἐπιχειρεῖ ὅλα τά μέσα μας νά τά σβήσει.
Τήν Πίστη καί τό ὄνειρο καί τό Ταξίδι, προσκύνημα
πού θέλει καί ἐπιχειρεῖ ἡ καρδιά κι ὁ νοῦς.

Σέ πρωτογνώρισα Ἱερουσαλήμ τοῦ Αἰγαίου,
μέ δέος, μά τώρα, μακάρι τή σκαλωσιά τῆς Ἱερῆς Μονῆς
ν' ἀνέβαινα, ἔχοντας τήν ὄρασή μου σταλμένη στό Σταυρό,
ἀκούγοντας τήν μελωδία τῶν ἤχων ἀπό καμπάνες, κύματα
τῶν ἤχων καί τῶν χρωμάτων σέ μιᾶ ἀρμονία χωρίς σύνορα,
ἀγνή καί πεντακάθαρη ψυχή, σάν τόν ἀφρό τῆς θάλασσας,
νά συλλαβίζω πάλι τή Γραφή τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη
καί νά λάμψει μέσα μου φλόγα καί πάθος ἡ Ἀγάπη στό Θεό!

Ἡ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου «Οἱ Φίλοι τοῦ Μουσείου Δροσίνη» κυρία Ἑλένη Βαχάρη, σ' ἓνα εἰσαγωγικό σημειώμά της στό βιβλίο ἔχει διατυπώσει τόν ἐξῆς ἐπιγραμματικό χαρακτηρισμό γιά τό ἔργο καί τή ζωή τοῦ Γεωργίου Δροσίνη:

«Ὁ Δροσίνης ἀγκάλιασε τή λαϊκή φύση τοῦ Ἑλληνα, ἔζησε τόν ἴδιο παλμό μέ τή ζωή του καί δημιούργησε ἔργο μέ τά πάθη καί τίς ἀγωνίες τῆς Ρωμοσύνης».

Ὅσον ἀφορᾷ τήν κ. Λούλα Κωνσταντινίδου μᾶς χάρισε ἓνα βιβλίο μόχθου καί ἀγάπης γιά τόν Γεώργιο Δροσίνη ἀλλά καί ἓνα βιβλίο ποιητικῆς ἔξαρσης.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΟΣΧΟΣ

«ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ - ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟΣ ΤΑΞΙΔΕΥΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»*

Ο τίτλος του βιβλίου της κας Λούλας Κωνσταντινίδου «Γεώργιος Δροσίνης - Στοχαστικός ταξιδευτής του ελλαδικού χώρου» δηλοποιεί με σαφήνεια ότι στόχος του συγκεκριμένου βιβλίου είναι να εξετάσει τη διαμονή, τη ζωή του ποιητή σε διάφορες περιοχές της ηπειρωτικής και της νησιώτικης Ελλάδος, καθώς και τα συναισθήματα που αυτή η διαμονή του δημιούργησε.

Ο Δροσίνης υπήρξε ένας μεγάλος ταξιδευτής στον ελλαδικό χώρο. Από τη νεαρή του ηλικία περιηγήθηκε την Ελλάδα είτε για υπηρεσιακούς λόγους, (ήταν, ως γνωστόν, τμηματάρχης Γραμμάτων και Καλών Τεχνών του Υπουργείου Παιδείας), είτε από μόνος του, για δική του αναψυχή. Την περιηγήθηκε με αγάπη στον τόπο, με στοργή στους ανθρώπους του, με ενδιαφέρον για τη φύση. Και με κάτι περισσότερο: με σεβασμό προς το ιερό έδαφος της πατρίδας. Χωρίς να είναι αυτό που εννοούμε κι αποκαλούμε με τη λέξη προσκυνητής, ήταν εκείνος που πρόσεχε τον άνθρωπο, το τοπίο, την ιστορία του χώρου απ' όπου περνούσε. Ήξερε να βλέπει, είχε τη δύναμη να αισθάνεται. «Ποτέ δεν έγραφα τίποτε φανταστικό. Ό,τι βρίσκεται στα ποιήματά μου, τα πρόσωπα, η εικόνα, η περιγραφή, τα είδα και τα έζησα στις Γούβες, στο Πήλιο, στην Αθήνα», εξομολογήθηκε ο ίδιος λίγα χρόνια πριν από το θάνατό του.

Από δέκα οκτώ χρόνων, μόλις τελείωσε το Βαρβάκειο, όταν πρωτοταξίδεψε στο πατρογονικό χωριό στις Γούβες (στην Εύβοια), μέχρι τα γεράματα ο Δροσίνης γύρισε, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες του δεκάτου ένατου και τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, την Ελλάδα. Ταξίδεψε κι αποτύπωσε σε πεζό και σε στίχο, όσα γνώρισε κι όσα - κυρίως - αισθάνθηκε. Περιέγραψε με αληθινό ενδιαφέρον, με επιτυχή αποτύπωση της πραγματικότητας, με δύναμη μεταφοράς εικόνων, προσώπων και γεγονότων. Στα κείμενά του υπάρχουν αρμονικά συνταιριασμένα στοιχεία από τη μυθολογία, την ιστορία, τις παραδόσεις, από τη σύγχρονη πραγματικότητα των περιοχών που επισκέφθηκε. Τα κείμενα αυτά αποδεικνύουν παράλληλα τις πολλές γνώσεις που διέθετε ο ποιητής, γνώσεις που άρχιζαν από την αρχαιότητα κι έφταναν μέχρι τα ευρωπαϊκά ρεύματα της εποχής του.

Ανοιχτό μυαλό ο Δροσίνης προσήγγισε με συνειδητή παρατηρητικότητα αλλά και με έμφυτο χιούμορ την τοπική ζωή του κάθε χώρου, τα ήθη και τους ανθρώπους του. Θα σας διαβάσω ένα μικρό απόσπασμα από τα δύο ταξίδια του Δροσίνη στη Σκόπελο όχι γιατί είναι το πιο εντυπωσιακό αλλά για να αντιληφθήτε την ευρύτητα των συλλογισμών μαζί με το αδιαμφισβήτητο χιούμορ του:

Το πρώτο ταξίδι στο βορεινό νησί του Αιγαίου ήταν στα νεανικά του χρόνια για να παραστεί σε κάποιον συγγενικό γάμο. Η αδελφή της νύφης, η Αλεξάνδρα, ήταν μια

---

* Ομιλία στην «Αρχαιολογική Έταιρεία των Αθηνών» 7 Φεβρουαρίου 2002 στην παρουσίαση του βιβλίου «Γεώργιος Δροσίνης, Στοχαστικός Ταξιδευτής του Έλλαδικού Χώρου» της συγγραφέως Λούλας Α. Κωνσταντινίδου και την έκδοση και συμμετοχή του Συλλόγου και της προέδρου κ. Έλενης Σπ. Βαχάρη «Οί Φίλοι του Μουσείου Δροσίνη».

όμορφη, λυγερή κοπέλα με την οποία ο νεαρός Δροσίνης «έπαιζε κρυφτό και κυνηγητό στις αμέτρητες κάμαρες και στα λιγόφωτα κατώγια του πατρικού της σπιτιού». Ξαναπήγε ο Δροσίνης μετά από πενήντα χρόνια στη Σκόπελο. Η Αλεξάνδρα είχε γίνει, όπως γράφει, «μια μεγαλόσωμη και βαρυνκίνητη γυναίκα μεσόκοπη, σωστή «Μαϊρόνα Ρομάνα». Και συμπληρώνει «Όχι! Δεν μπορεί να ξαναβλέπονται ύστερα από μισόν αιώνα, όσοι έτυχε να γνωρισθούν στα νεανικά τους χρόνια και δεν έχουν ξαναϊδωθεί από τότε. Ας μένει στον καθενός τη μνήμη χαραγμένη παντοτινά η πρώτη εκείνη εικόνα του άλλου. Κοιτάζοντας τον εαυτό του στον καθρέφτη ας μη συλλογίζεται πως τα χρόνια θα έχουν βέβαια παραμορφώσει και τον άλλον». Μία μεγάλη αλήθεια της βιοτής που προέκυψε από ένα σύντομο, ασήμαντο περιστατικό μας δίνει ο Δροσίνης.

Τα ταξίδια, κυρίως τα υπηρεσιακά, ο Δροσίνης τα έκανε συνοδεύοντας αρχαιολόγους, καθηγητές, επιστήμονες, Έλληνες και ξένους. Αυτή όμως η συνοδεία δεν τον εμπόδιζε να κάνει παρέα, να συχνάζει σε ταβερνούλες και καφενεία, να πηγαίνει για ψάρεμα, να ακούει διηγήσεις από απλούς ντόπιους ανθρώπους. Η συναναστροφή αυτή τον βοήθησε να εισχωρεί βαθύτερα στο πνεύμα της περιοχής. Άλλωστε, ο Δροσίνης ταξίδευε έχοντας πάντα δίπλα του τα χειρόγρατά του.

Χρειάζεται, τέλος, να προστεθεί ότι ο Δροσίνης - ο οποίος υπήρξε κυρίως ποιητής και πρωτοποριακός εκδότης περιοδικών κι εφημερίδων - έκανε μία από τις πρώτες του εμφανίσεις στα Γράμματα με ταξιδιωτική αφήγηση. Το 1883, σε ηλικία 23 ετών, έγραψε στην καθαρεύουσα το «Τρεις ημέραι εν Τήνω» με εντυπώσεις και περιγραφές από ένα σχετικό ταξίδι του στο νησί της Μεγαλόχαρης. Ο ίδιος μάλιστα συνδέθηκε με δύο σπουδαίες Τηνιακές οικογένειες, εκείνη του Νικολάου Γύζη και του διευθυντή του Ωδείου Αθηνών Γεωργίου Νάζου.

Αυτόν τον κόσμο, αυτή την Ελλάδα του Δροσίνη πώς μας τη μεταδίδει η κα Λούλα Κωνσταντινίδου; Τι περιμένει κανείς από ένα τέτοιο βιβλίο; Αυτό είναι το ερώτημα στο οποίο έρχομαι τώρα να απαντήσω.

Το βιβλίο της κας Κωνσταντινίδου κατορθώνει βασικά να μας δώσει μια σύνθετη, σχεδόν ολοκληρωμένη εικόνα του Δροσίνη. Της προσωπικότητας, της ζωής, των σκέψεων, των οραμάτων του ποιητή. Αυτή την περιεκτική εικόνα η συγγραφέας μας την παρέχει αβίαστα, χωρίς να κουράζεται ο αναγνώστης. Ακόμη και για όποιον δεν έχει διαβάσει τίποτα άλλο για τον Δροσίνη, το προκείμενο βιβλίο φτάνει για να του δώσει μια πρώτη περιεκτική ιδέα. Όσο για κείνον που γνωρίζει για τον Δροσίνη, το βιβλίο της Κωνσταντινίδου του παρέχει στοιχεία που λειτουργούν προσθετικά κι εποικοδομητικά γι' αυτόν, που κατά τον Σπύρο Μελά, «στάθηκε η πιο γνήσια ελληνική φλέβα του τέλους του δεκάτου ενάτου και των αρχών του εικοστού αιώνα».

Η κα Κωνσταντινίδου έχει κατ' αρχήν κάνει επιτυχημένες επιλογές από τα έργα του Δροσίνη. Και τις έχει ενώσει συνθετικά αφού ακόμα και τα σχετικά κείμενα του Δροσίνη είναι όπως τα χαρακτήρισε ο ίδιος «Σκόρπια φύλλα της ζωής μου». Η ανάπτυξη, η αναδιήγηση που επιχειρείται στο παρόν βιβλίο είναι εύστοχα παραστατική.

Επιπλέον η συγγραφέας συμπληρώνει τα πεζά κείμενα του Δροσίνη με αντίστοιχα ποιήματά του που αναφέρονται στις ίδιες περιοχές ή πρόσωπα των κειμένων του. Προχωρεί πολύ περισσότερο η κα Κωνσταντινίδου αφού προσθέτει γεωγραφικά,

σύντομα ιστορικά (από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα), πολιτιστικά κ.λ.π. στοιχεία για τις γεωγραφικές περιοχές στις οποίες αναφέρεται ο Δροσίνη. Αυτή τη συμπλήρωση την επεκτείνει μάλιστα με κείμενα δικά της ή άλλων συγγραφέων, με εικονογράφηση, με προσθήκες από πρόσφατα δημοσιεύματα, ώστε ο αναγνώστης παίρνοντας ως βάση το αρχικό κείμενο του Δροσίνη να σχηματίσει μία κατά το δυνατόν ευρύτερη εικόνα για την παρουσιαζόμενη γεωγραφική περιοχή. Σημειώνει η κα Κωνσταντινίδου πως «Ό,τι γράφει ο Δροσίνη κρατά τη συνείδηση σε εγρήγορση με πάθος και ένταση. Η φυσιολατρεία του, έρχεται να τονίσει με τον πιο ψηλό τόνο τη λυρική διάθεση που αφέθηκε ολοκληρωμένη τεχνικά να καλύψει μέσα στα όρια της ιδανικής τελειότητας, το σύνολο των ωραιότερων εντυπώσεων που δέχτηκε!».

Οι προσθήκες που έκανε η κα Κωνσταντινίδου κινήθηκαν μέσα στο ίδιο πνεύμα και λυρικό μέτρο με εκείνα του Δροσίνη. Ποιήτρια και η ίδια η κα Κωνσταντινίδου κατόρθωσε να συμπορευθεί με επιτυχία με τον Δροσίνη.

Είχε όμως η συγγραφέας κι ένα άλλο συστατικό προσόν για να συνοδέψει τον Δροσίνη στα ελλαδικά ταξίδια του. Έχει γράψει η ίδια δύο συγγενή βιβλία: τις «Ελληνίδες ώρες» το 1973 και το «Στοχαστικό περπάτημα στον ελλαδικό χώρο» το 1983 στα οποία έχει μελετήσει κι εκφράσει την ομορφιά της ελληνίδας γης. (Πρόσφατα μάλιστα μας έδωσε νέα διηγήματα της ταξιδιωτικής της ποίησης με το βιβλίο της «Εικόνες Ανιστόρησης». Γνώριζε, λοιπόν, το χώρο, ήταν πανέτοιμη για να συνταξιδέψει με το Δροσίνη. Αν επίσης προσθέταμε ότι η κα Κωνσταντινίδου έχει σκιαγραφήσει με αρκετή διεισδυτικότητα μορφές της πνευματικής Ελλάδος (τον Καζαντζάκη, τον Π. Κανελλόπουλο, τον Ιω. Θεοδωρακόπουλο, τον Παπαδιαμάντη, τον Σικελιανό, τον Πορφύρα, την Καλλιρόη Παρρέν), τότε γίνεται περισσότερο κατανοητή η ευκολία που είχε στην προσέγγιση του Δροσίνη.

Κύριες και κύριοι,

Όλα τα κείμενα που έχει γράψει η κα Λούλα Κωνσταντινίδου (αφηγήματα, δοκίμια, μελέτες, στοχασμοί και κυρίως ποιήματα) ταξίδια είναι. Ταξίδια προς τον έξω κόσμο, προς τον κόσμο της ψυχής, για να συναντήσει ανθρώπους, τη φύση, την ιστορία, το μύθο, την Ελλάδα. Τα ταξίδια αυτά η συγγραφέας τα έκανε με ειλικρίνεια στο σκοπό της και με λυρικότητα στην έκφραση.

Ταξίδι μαζί με τον Δροσίνη είναι και το βιβλίο που εξετάσαμε. Ένα ταξίδι που βοηθά στο να γνωρίσουμε και να πλησιάσουμε περισσότερο τον άνθρωπο και το δημιουργό Δροσίνη, του οποίου ο χώρος είναι το ελληνικό τοπίο. Έναν χώρο στον οποίο ο ποιητής ταξίδεψε με συναίσθημα και στοργή.

Σ' αυτό το ενδιαφέρον ταξίδι λάβαμε και μεις μέρος απόψε.

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ
(Κοινωνιολόγος-Συγγραφέας-Κριτικός-
Τακτικό Μέλος της Εθνικής Εταιρίας των Ελλήνων Λογοτεχνών)

Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΛΟΥΛΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ*

Ἐπιτρέψτε μου νά προβῶ σέ μιὰ προσωπική ἐξομολόγηση: Ὅταν διαβάζω κάποιον κείμενο ἢ πληροφοροῦμαι τίς δραστηριότητες κάποιου πού δέ γνωρίζω κατ' ὄψη, ἐντελῶς συνειρμικά πλάθω μέ τή φαντασία μου μιὰ ὑποθετική εἰκόνα του, πού νομίζω πῶς θά πρέπει νά ταυτίζεται μέ τήν ἔνσαρκη ὑπόστασή του. Καί ἀνάλογα μέ τήν ἐντύπωση πού μου προξενοῦν τά γραφόμενα του ἢ ἡ κάθε λογῆς δραστηριότητά του, τόν φαντάζομαι ἄλλοτε κοντό ἢ ψηλό, εὐσαρκο ἢ λυμφατικό, εὐθυμο ἢ βλοσυρό, ὠραίο ἢ ἄσχημο καί ἄλλα τέτοια. Καί συνήθως, ὅταν τόν γνωρίσω ἢ τόν ἀντικρίσω, ἡ εἰκόνα πού ἔπλασα ἐπιβεβαιώνεται ἢ περίπου. Ἔ, λοιπόν, στήν περίπτωση τῆς Κυρίας Λούλας Κωνσταντινίδου, τῆς πνευματικῆς δημιουργοῦ στήν ὁποία ὀφείλεται ἡ ἔκδοση τοῦ βιβλίου πού παρουσιάζεται σήμερα, ἡ εἰκονοπλασία της μοῦ προέκυψε ἐντελῶς λαθασμένη ἢ γιά νά τό πῶ καλύτερα, στρεβλή καί διαμετρικά ἀντιφατική. Ξέροντας τήν ἀκάματη δραστηριότητά της στοῦς διάφορους τομεῖς πού πρόσφερε τίς ἀνιδιοτελεῖς ὑπηρεσίες της, ἀπό τή φήμη πού κυκλοφοροῦσε, εἶτε ὡς Ἐφορος τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων ἢ σέ ἄλλους ἀνάλογους πνευματικούς ἢ κοινωνικούς φορεῖς καί, ἔχοντας διαβάσει κάποια στιβαρά λογοτεχνικά της κείμενα, τήν εἶχα πλάσει στή φαντασία μου εὐσωμη, δυνατή, σφριγηλή νά προβαίνει ἀντροπατώντας γιά νά προλάβει ὅλες αὐτές τίς ἀκάματες δραστηριότητες μέ τίς ὁποῖες ἐκούσια εἶχε ἐπιφορτισθεῖ. Ὅταν γνώρισα εὐρύτερα τό λογοτεχνικό ἔργο της καί ἐκτίμησα τίς εὐαισθησίες πού τό χαρακτήριζαν καί τά ὑψηλοῦ βαθμοῦ διανοήματα πού περιέκλειε, μ' ὄλο πού τό εἶδωλο πού εἶχα πλάσει ἄρχισε κάπως νά κλονίζεται, ἡ ἀρχική εἰκόνα, ἐξ αἰτίας τῶν δραστηριοτήτων της, παρέμενε περίπου ἡ ἴδια. Ὅταν λοιπόν, ἐδῶ καί χρόνια, τή συνάντησα καί τή γνώρισα καί ἐκτίμησα τό διανοητή καί τόν ἄνθρωπο, ὁμολογῶ ὅτι ἔπαισα ἀπό τά σύννεφα: Στή θέση τῆς στιβαρῆς ἀντρογυναίκας πού εἶχα φανταστεῖ, μοῦ προέκυψε μιὰ ὑπαρξη αἰθέρια, πού τό περπάτημά της φαινόταν σάν νά τό ὠθοῦσε ὁ ἄνεμος, πού ἡ εὐγένεια πού ἀνάδιναν οἱ κινήσεις της κι ὁ τόνος τῆς φωνῆς, τήν ἔκαναν νά μοιάζει σάν νά ἐρχόταν ἀπό ἄλλη σφαῖρα ἀπόκοσμη, ἀεικίνητη, σάν αἰωρούμενος στρόβιλος, ἀνάερη σάν μίσχος ἐξωπικτοῦ λουλουδιοῦ, σχεδόν ἀβαρῆς καί ἀσπόνδυλη! Ἄς μέ συγχωρήσει πού βάζω σέ δοκιμασία τήν αἰδημοσύνη της, ἀλλά δέν ἄντεχα νά μὴν τό ἐξομολογήθῶ.

Ἡ Κυρία Λούλα Κωνσταντινίδου εἶναι ἀπό τοῦς πιό δραστήριους, τοῦς πιό παραγωγικούς καί τοῦς πιό ἀποδοτικούς παράγοντες σέ ποιότητα ἔργου, τοῦ πνευματικοῦ μας περιγύρου. Καί ἀπό τοῦς πιό ἀγαπητοῦς στόν κύκλο τῶν πνευματικῶν δημιουργῶν. Δέν ὑπάρχει σχεδόν λογοτεχνικό εἶδος πού νά μὴν καλλιέργησε καί πάντοτε μέ ἐπιτυχία, παρᾶλληλα μέ τήν πολυσχιδή κοινωνική της δραστηριότητα.

Ἡ πρώτη, καί πιό ἀποδοτική λογοτεχνική της ἐνασχόληση, ἡ ποίηση. Μιά ποίηση ἀκήρατα καί ἀπεφθα προσωπική καί βαθύτατα ἐξομολογητική. Μιά ποίηση πού ἐκπηγάξει ἀπό τήν ἀκαταμάχητη ἀνάγκη τῆς ἐξωτερίκευσης τῶν αἰσθημάτων μιᾶς εὐγε-

* Ὁμιλία στήν «Ἀρχαιολογική Ἐταιρεία τῶν Ἀθηνῶν» 7 Φεβρουαρίου 2002 στήν παρουσίαση τοῦ Βιβλίου «Γεώργιος Δροσίνης, Στοχαστικός Ταξιδευτής τοῦ Ἑλλαδικοῦ Χώρου» τῆς συγγραφέως Λούλας Α. Κωνσταντινίδου καί τήν ἔκδοση καί συμμετοχή τοῦ Συλλόγου καί τῆς προέδρου κ. Ἑλένης Σπ. Βαχάρη «Οἱ Φίλοι τοῦ Μουσείου Δροσίνης».

νικῆς ψυχῆς καί ἐνός δονούμενου πνεύματος πού ἀφομοιώνει τούς κραδασμούς τῶν προβληματισμῶν πού συνταράζουν τήν ἐποχή μας, τήν τόσο ἀντιφατική, ἀλλά καί τήν τόσο, ἐξ αἰτίας ἴσως, αὐτῆς τῆς ἀντίφασης, παραγωγό καί προαγωγό μαζί, διανοημάτων κάποιων εὐαίσθητων πνευμάτων, πού ἔχουν τή δύναμη, ἔξω καί μακριά ἀπό τήν τύρβη καί διαπλοκή μᾶς ἀλλοπρόσαλλης κοινωνικῆς διαπάλης, νά βρίσκουν τήν ψυχική τους γαλήνη στήν ἀναζήτηση τῆς ἀποκάλυψης τοῦ ἐσωτέρου ἑαυτοῦ τους:

*Κάτω ἀπό τρία πεῦκα,
πλάι σ' ἓνα στενό δρομάκι ἐξοχικό,
πνιγμένο στίς ἀλνγαριές, στούς ἴσκιους,
μέ πέτρες χλοῖσμένες, χῶματα σταχτερά,
ἔχω φυτέψει μιάν ἱστορία μοναξιᾶς.*

μᾶς ἐξομολογεῖται ἡ ποιήτρια!

Στήν ἱστορική πορεία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων συχνά ὑπάρχουν σταθμοί. Συμβαίνουν γεγονότα πού καθοριστικά, ἄλλοτε ἐκτρέπουν τά βήματά τους σέ ἀπρόσμενες προσεγγίσεις καί ἄλλοτε ἀποτελοῦν καιρίες στιγμές στήν ἀνέλιξη τῶν πνευματικῶν προσανατολισμῶν τους. Τέτοιες προσεγγίσεις μποροῦν ν' ἀλλάξουν τήν πνευματική διαδρομή καί νά ὀδηγήσουν σέ κάποια συγκεκριμένη ἀναζήτηση πού μπορεῖ στήν ἐξέλιξή της νά γίνει ἀκόμα καί αὐτοσκοπός. Σέ μιὰ τέτοια στιγμή ἡ Κυρία Κωνσταντινίδου - δέν θά χρησιμοποιήσω τόν ὄρο συναντιέται, γιατί ἡ συνάντηση ἔχει συντελεστεῖ ἀπό καιρό - πιό κυριολεκτικά, θά πῶ συνδέεται πιό στενά μέ τό ἔργο καί τήν πορεία ζωῆς τοῦ Γεωργίου Δροσίνη. Στήν περίπτωση αὐτή ὁ Δροσίνης εὐτύχησε ὡς πρὸς τήν ἐξασφάλιση καί συντήρηση τῆς ὑστεροφημίας του. Βέβαια, ἡ θέση τοῦ Δροσίνη στέκεται πολύ ψηλά καί ἀκλόνητη στή Γραμματεία μας. Ἡ φήμη του εἶναι πλατιά ἀπλωμένη, καί δίκαια θεωρεῖται ὡς ἓνας ἀπό τούς πιό ἄβρους, τρυφερούς καί αἰσθητικούς ποιητές τοῦ περασμένου αἰώνα καί ἓνας, πλάι στόν Παλαμά, ἀπό τούς ἀνανεωτές τῆς νεοελληνικῆς ποίησης. Ἀλλά, μέ τή φροντίδα τῶν θαυμαστῶν του καί χάρις ἰδίως στίς προσπάθειες καί τήν προσφορά τοῦ «Συλλόγου τῶν Φίλων τοῦ Μουσείου Γεωργίου Δροσίνη», στέκεται τό Μουσεῖο ζωντανό καί ἐξασφαλίζονται οἱ δυνατότητες ἔρευνας καί μελέτης τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ. Ὀφείλονται χάριτες καί ἔπαινοι στήν ἀκάματη Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου τῶν Φίλων, εὐγενέστατη, ἐλλόγιμη Κυρία Ἐλένη Βαχάρη καί τό συνεπικουρο σύζυγό της καί στήν Κυρία Κωνσταντινίδου, συγγραφέα τοῦ βιβλίου πού τήν ἐκδόσή του γιορτάζουμε, γιά τή συμβολή τους σέ μιὰ τόσο σημαντική γιά τήν πνευματική ἀνέλιξη τοῦ τόπου μας προσπάθεια. Καί φυσικά, στά μέλη τοῦ Συλλόγου, γιά τήν ὄλη συμμετοχή τους στήν εὐόδωση καί τελεσφόρηση τοῦ σκοποῦ.

Ἡ Κυρία Κωνσταντινίδου ἔχει γίνει στόν κύκλο του Συλλόγου ἡ θέσει αἰσθητικός ἀποτιμητής τοῦ ἔργου τοῦ Δροσίνη, ἰδιότητα μέ τήν ὁποία ὑπερβαίνει τά ὄρια τοῦ Συλλόγου καί κατατάσσεται στόν εὐρύτερο χῶρο τῶν μελετητῶν του. Μέ τίς ἀλλεπάλληλες ἐργασίες της γύρω ἀπό ἔργο του, ἀλλά καί τή ζωῆ του, καί τή μελέτη, ἀνάδειξη καί διαφώτιση τῆς κάθε πτυχῆς τους, φέρνει στήν ἐπιφάνεια τόν πλούσιο κόσμο τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀλκυονίδων». Τήν ἐνασχόλησή της αὐτή φαίνεται νά τήν ἔχει τάξει σκοπό τῆς ζωῆς της. Στήν τωρινή τουλάχιστον φάση της. Ἡ σχέση της μέ τόν ποιητή εἶναι ἄξια ιδιαίτερης ἔρευνας.

Ἄρχετοί εἶναι οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, πού ἄσχετα μέ τή δική τους ὑψηλή στάθμη πνευματικότητας, καί σέ βάρος πολλές φορές τῆς προώθησης τοῦ δικοῦ τους ἔργου, ἀφοσιώθηκαν καί προσηλώθηκαν σ' ἕνα ξένο καί θεώρησαν σάν ὑψηλό καί εὐγενές καθῆκον τους τή μελέτη, συντήρηση καί ἀνάδειξη πτυχῶν τῆς προσωπικότητας καί τοῦ ἔργου κάποιου ἰνδάλματός τους: ὁ Βοκκάκιος γιά τό Δάντη, ὁ Ἔγκερμαν γιά τό Γκαίτε καί ἄλλοι. Ἡ Κυρία Κωνσταντινίδου μέ συγκινητική αὐταπάρηση καί ἀκούραστη ἐμμονή ταυτίστηκε σχεδόν μέ τό στοχαστικό ποιητή καί ἐπιδίδεται, ὅπως προειπώθηκε στήν ἔρευνα καί ἀνάλυση τῆς κάθε πτυχῆς τοῦ ἔργου του, ἀλλά καί τῆς ζωῆς του, ὡς τήν παραμικρή τους λεπτομέρεια. Ἀνάμεσά της καί στή σκιά τοῦ ποιητή ἔχει ἀναπτυχθεῖ μιὰ ἰδιάζουσα σχέση. Δέ θά δίσταζα νά τή χαρακτηρίσω «λανθάνουσα ἐρωτική». Μέ τήν ἔννοια τοῦ ἔρωτα τῆς ἐξιδανικευμένης ἐκείνης σχέσης τῶν ψυχῶν τῶν τροβαδούρων του Μεσαίωνα ἢ τῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του DOLCE STIL NUOVO πού ἔταζαν σκοπό τους νά ἐξιμνοῦν τήν ἐξιδανικευμένη ἐκείνη Κυρία, τή DONNA AMATA, μέ τήν ὁποία ποτέ τους ἴσως δέν εἶχαν μιλήσει, ἀπλῶς ἀντικρίσει ἀπό μακριά. Κι ἄν εἶχε γίνει κι αὐτό. Καί ὅμως ἦταν πρόθυμοι νά δώσουν ἀκόμα καί τή ζωή τους γιά νά ὑπερασπισθοῦν τή Λάουρα ἢ τή Βεατρίκη τους. Σχέση πού ἐκπηγάξει ἀπό ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἀποθέματα αἰσθήματος εὐγενῶν ψυχῶν.

Στήν τωρινή της προσέγγιση μέ τόν ποιητή ἢ Κυρία Κωνσταντινίδου καταπιάνεται μέ τά ταξίδια του στόν ἑλληνικό χώρο. Τόν παρακολουθεῖ σέ κάθε του ἐπίσκεψη καί παίρνει ἀφορμή ἀπ' αὐτή, γιά νά μάς δώσει δικές της ἐντυπώσεις ἀπό τόν κάθε χῶρο, μέ θαυμαστή, μοναδική γλαφυρότητα καί δύναμη περιγραφῆς, πού θά εὐχόμεστε νά εἶχε κάνει καί ἄλλα ταξίδια ὁ Δροσίνης γιά νά ἔχουμε τήν τύχη ν' ἀπολαύσουμε καί τίς δικές της ἐντυπώσεις ἀπό τούς τόπους αὐτούς. Ὅπως θλιβόμαστε πού δέν ἔχουμε στήν παρούσα φάση, τό ὁδοιπορικό τοῦ Δροσίνη στόν τόπο τῆς πατρογονικῆς του καταγωγῆς. Ὅμως παρηγοριόμαστε μέ τήν ὑπόσχεση πῶς θά ἀκολουθήσει.

Ἄλλά ἡ ἀναφορά στά ταξίδια αὐτά τοῦ Δροσίνη παίρνει ἰδιαίτερη ἀξία ὅταν, πέρα ἀπό τίς ὥραϊες σκέψεις πού ὁ ποιητής διατυπώνει γύρω ἀπό τούς τόπους πού ἐπισκέφθηκε, μάς δίνονται πληροφορίες γιά τίς συνθήκες ζωῆς καί ἠθῶν καί τῶν συνηθειῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ κάθε τόπου.

Ἄν ὁ Δημήτριος Βυζάντιος μέ τή «Βαβυλωνία» του δίνει τίς σπαρταριστές πληροφορίες γιά τίς γλωσσικές συνθήκες τῶν Ἑλλήνων τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνα, ὁ Δροσίνης, τό ἴδιο σπαρταριστά, ἀνιστορεῖ τίς ἐνδυματολογικές συνθήκες τους, τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ ἴδιου αἰῶνα:

«Ὁ φουστανελλοφόρος χωρικός τῆς Ρούμελης, μέ τήν δασύτριχον κάπα πού προστριβεται ἐπί τοῦ βελουδίνου γελέκου τοῦ κομποῦ Σμυρναίου, ἐνῶ τοῦ ἐκ Τζεσμέ βρακοφόρου ἢ κεφαλῆ ἐντός λευκοῦ πανίου τετυλιγμένη ὡς γραίας Σπετσιώτισσας, παρεμπίπτει μεταξύ τοῦ ἀργυροστεφοῦς μετώπου Ἐλευσινίας λυγερῆς καί τῶν μαύρων ὀφθαλμῶν Ἀλεξανδρινῆς Σφιγγός. Καί ἐπιπροσθεῖ πλατύγυρος τεφρόχρους πῖλος Συριανοῦ βιομηχάνου καί ἔπειτα χρυσοῦν παπάζι Μεσσηνίας δεσποίνης, καί προβάλλει γούνα λευκή Σμυρναίας πρεσβύτιδος, καί ὑψοῦται λογχίζων τόν ἀέρα σίφνιος σκοῦφος παρθενικῆς λευκότητος καί ὑπέροχος πάντων πυργοῦται ἐρυθρά φέσα ὑδραϊκή». ἢ

«Τό κίτρινον κυριαρχεί γιατί συμμαχοῦν τά καλεμκεριά τῶν χωρικῶν καί τά νησιώτικα τσεμπέρια, ἀλλά καί τό κόκκινο, τό ζεστό αὐτό χρώμα πού τοῦ δίνουν τά πολλά τά φέσια που γεμίζουν τόν ἄερα. Φέσια κάθε λογῆς καί κάθε ἀπόχρωσης».

Ἄλλά καί ἄλλες πολύτιμες πληροφορίες μᾶς δίνει ὁ Δροσίνης, σχετικές μέ τίς συνθήκες διατροφῆς τῶν κατοίκων τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν: «Πάντες ἀποξῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας, ἡ δέ κτηνοτροφία εἶναι ὡς ἐπί τό πολύ μόνον ἐπιβοθητική, παρέχουσα εἰς αὐτούς τό ἀναγκαῖον μαλλίον, βούτυρον, τυρόν κ.λ.π.»

Ἐπίσης σημαντικό εἶναι καί ὅ,τι ἀναφέρει γιά τόν τρόπο τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν ἀγροκτημάτων μέ τούς ἐπίμοχθους ὄρους καλλιέργειας καί τά πενιχρά εισοδήματα πείνας τῶν καλλιεργητῶν χωρικῶν.

Ἄλλά καί ἄλλες ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες μᾶς παρέχονται γιά τήν κατάσταση καθαριότητας τῶν διαφόρων τόπων καί τίς ἐν γένει συνθήκες ζωῆς, ὅπως μέ πολύ περιπαιχτική διάθεση μᾶς ἀφηγεῖται ὅτι στίς θέσεις τῶν καθαριστῶν, ἀντί γιά ἀνίδεους καί νωθρούς ὑπαλλήλους, διορίζονται τά γουρούνια τῆς πόλης πού μέ πολλή προθυμία διατρέχουν τούς δρόμους καί ἐκτελοῦν τά σοβαρά τους καθήκοντα.

Ὅμως καί κάτι καί γιά τήν ἐποχή μας ἐπίκαιρο, σχετικά μέ τίς μουσικές προτιμήσεις τῶν Ἑλλήνων: Μᾶς λέει ὅτι τά ἑλληνικά αὐτιά τά εὐχαριστεῖ μονάχα ὁ ἰσχυρός κρότος, γι' αὐτό «τήν πρώτη μουσική θέση σέ κάθε πανήγυρη τήν ἔχει τό νταούλι». Παρατήρηση πού ἐπιβεβαιώνεται ἀπόλυτα ἀπό τήν ἐκκωφαντική μουσική τῶν σύγχρονων κέντρων -ὑποτίθεται- διασκέδασης. Ἀφήστε πού ἔχει καταντήσει καί ἐπαχούμενη, ἀπό τά ραδιόφωνα τῶν αὐτοκινήτων.

Τό βιβλίο αὐτό γιά τίς ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις τοῦ Δροσίνη, ταυτίζεται ἀπόλυτα μέ τήν ταξιδιωτική διάθεση τῆς συγγραφῆς του. Ἡ ταξιδιωτική λογοτεχνία ἔχει καλλιεργηθεῖ μέ πολλή ἐπιτυχία στόν τόπο μας καί μάλιστα ἀπό σπουδαίους συγγραφεῖς μας. Θά μπορούσε κανένας, μέ πολλή ἄνεση, νά ἀναφέρει τόν Καζαντζάκη, τόν Οὐράνη, τόν Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο, γιά νά περιοριστῶ σέ λίγους ἀπό τούς ἐπιφανεῖς πού καταπαύστηκαν μέ τό εἶδος. Ἡ Κυρία Κωνσταντινίδου ἔδωσε στο εἶδος αὐτό τῆς ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας μίαν ἄλλη διάσταση. Πέρα ἀπό τίς ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις της, τίς γλαφυρότατα διατυπωμένες σέ διάφορα σχετικά κείμενά της, μᾶς ἐξέπληξε μέ μίαν ἄλλη προσέγγιση τοῦ εἶδους αὐτοῦ: εἰδικά μέ τήν «ταξιδιωτική της ποίηση». Μιά ὀλόκληρη ποιητική συλλογή, ἕνα βιβλίο της μέ τόν τίτλο «Εἰκόνες Ἀνιστόρησης», φέρνει τόν ὑπότιτλο «ταξιδιωτική ποίηση». Δέν ξέρω ἂν κάνω λάθος, ἀλλά νομίζω πώς ὁ ὄρος χρησιμοποιεῖται γιά πρώτη φορά. Αὐτό δείχνει τό πόσο θέλει τήν ποιήτρια τό ταξίδι, ἀλλά καί τό πόσο νιώθει τήν ἀνάγκη νά μετουσιώσει τήν ἐφεσή της αὐτή σέ τέχνη, σέ λόγο, καί μάλιστα ποιητικό:

*Ἐκεῖ ὁ μακρινός κάμπος τῶν σταχνῶν,
ἡ δόξα τῆς πεδιάδας,
ὁ πλατύς ἴσκιος τῶν κορυφογραμμῶν,
ὁ ποταμός ἀνάμεσα στό χτές καί τό σήμερα.*

μᾶς τραγουδάει σ' ἕνα θαυμαστό ποίημά της μέ τόν τίτλο «Θεσσαλικός κάμπος», πού δείχνει ὅλη τή διάσταση τῆς ἰδιάζουσας γοητείας τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς ἑλλη-

νικῆς ὑπαίθρου, πού μέ συγκινεῖ ἰδιαίτερα. Ἄλλά, γιά κανένα λόγο, δέν πρέπει νά νομιστεῖ ὅτι ἡ ποίηση αὐτή, πού ἀπό τή δημιουργό της χαρακτηρίζεται ὡς «ταξιδιωτική», εἶναι ποίηση ἐπιδερμική, ὅτι στέκεται στήν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων ἢ ὅτι ἐκφράζει τήν ἐξωτερική μόνον ὄψη τῶν τόπων πού ἔχουν κεντρίσει τό αἰσθαντικό ἐνδιαφέρον της καί ἔχουν ἀποτυπωθεῖ στόν ἀπέριττο στίχο μέ τόν ὅποιο μᾶς μεταλαμπαδεύονται. Ἐμπεριέχει καί αὐτή της ἡ ποίηση τό ἴδιο βάθος καί τήν ἴδια ἐννοιολογική διάσταση πού ἀποπνέει τό σύνολο τῆς λέξης, πού ἀποτελεῖ τήν πεμπτοσύνη τῆς ποίησης καί πού ταυτόχρονα ἀπηχεῖ τόν ἁρμονικό της προορισμό καί, διαπλεκόμενη μέ τή συνολική ὑφή τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ἀποτυπώνει τά ὑψηλοῦ νοηματικοῦ διαμετρήματος καί ὀλκῆς χαρακτηριστικά τά ὁποῖα ὀφείλει νά ἐμπεριέχει τό κάθε ἔργο τέχνης, στήν ὅποια του μορφή, εἴτε μέ τό λόγο, ἢ εἰκαστικά ἢ ἠχητικά καί ἄν ἐκφράζεται.

Ἡ Κυρία Κωνσταντινίδου μέ τό βιβλίο της γιά τόν ταξιδευτή Δροσίνη, ἀπεικονίζει σέ ὄλο τό εὔρος τό αἶσθημα τοῦ ἀλησμόνητου ποιητῆ καί τήν ἀγάπη του γιά τόν τόπο μας καί τήν ἀφοσίωσή του σ' αὐτόν, ἀλλά μᾶς δίνει καί τό ἔναυσμα νά ἐκτιμήσουμε καί τίς σπουδαῖες ἱκανότητες τῆς ἴδιας νά μετουσιώνει τίς δικές της ἀγάπες γιά τόν τόπο, σέ ὑψηλῆς ὑφῆς τέχνη, πού δονεῖ καί τό δικό μας θυμικό καί μᾶς κάνει εὐτυχεῖς καί πνευματικά πλουσιότερους. Τήν εὐχαριστοῦμε, τῆς εἴμαστε εὐγνώμονες καί τῆς εὐχόμαστε ἀλκή καί σφρίγος, γιά νά μᾶς δώσει καί ἄλλες εὐκαιρίες πνευματικῆς εὐαρέσκειας καί νά μᾶς ἀνυψώσει σέ ἀνάλογης ὑψηλῆς αἰσθητικῆς ποιότητος ἀναβαθμούς.

ΠΑΝ. ΧΡ. ΧΑΤΖΗΓΑΚΗΣ
 Ἀντιπρόεδρος Ἐθνικῆς Ἐταιρίας
 τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν

ΟΔΟΦΡΑΓΜΑ ΤΗΣ ΔΕΡΥΝΕΙΑΣ

*Μετά το συρματόπλεγμα
 πεθαίνουν οἱ ἐλπίδες .*

*Τό μαρτυρά ἡ χλαλοή
 τῆς σιωπηλῆς ἀντάρας
 μαυροντυμένων γυναικῶν
 π' ἀπόστασαν κι ἀπόψε
 νά προσδοκοῦν ἐρατεινούς
 νόστους ἀγνωσμένων
 κρατώντας τήν ἀνάμνηση
 καί μιά φωτογραφία...*

ΒΑΣΙΛΙΚΗ Κ. ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Για έναν ευαίσθητο άνθρωπο, ένα συνειδητοποιημένο συγγραφέα, ένα γνήσιο Έλληνα, όπως ο Χρήστος Στρατηγόπουλος, το θέμα της Κύπρου, που για 28 χρόνια τώρα συνεχίζεται δραματικά, δε θα μπορούσε να τον αφήσει ασυγκίνητο.

Αναφορές μέσα στο πολυπληθές έργο του, ουσιαστικές, δείγμα της μεγάλης Αρκαδικής καρδιάς του λογοτέχνη, συναντούμε:

- α. Στην πρώτη ποιητική του συλλογή «Η ΡΕΜΒΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ»,
- β. Στο πρώτο του μυθιστόρημα «ΔΡΟΜΟΙ ΔΟΞΑΣ ΧΑΡΑΓΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΥΣ»,
- γ. Στα διηγήματα «ΝΕΦΕΛΗ» και «Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ» και
- δ. Στο ποίημα «ΘΑ ΨΘΟΥΝ».

Πρώτη επαφή με τα γεγονότα, ο αγνοούμενος φίλος κατά την Τουρκική εισβολή που:

*Από την Κρήτη ερχόσουνα, όταν σε πρωτοείδα,
να υπηρετήσεις ήθελες και Συ για την πατρίδα.*

.....

*Στην Κύπρο μού 'πες πως θα πας, εκεί να υπηρετήσεις,
και σ' ένα χρόνο το πολύ, πίσω 'θε να γυρίσεις.*

*Μα η μοίρα άλλα έμελλε, άλλα σου είχε γράψει,
είχε γραμμένα πως για σε η μάνα σου θα κλάψει.*

Δεν αρκεί στον ποιητή ο πόνος και το κλάμα. Αυτό είναι η αρχή, η αφορμή. Την ατομική περίπτωση την εντάσσει μέσα στο σύνολο και τότε είναι που ξυπνάει μέσα του η διάθεση να σταματήσει το κακό, απευθυνόμενος στους μεγάλους ηγέτες, που τους θεωρεί υπεύθυνους για τις πιο πολλές συμφορές.

*Θέλω μ' αυτό το ποίημα, όλους σας να τιμήσω,
κι εσάς Ηγέτες των λαών, κάτι για να θυμίσω.*

*Υπάρχουν αγνοούμενοι, που ζουν σε άλλα κράτη,
μπορείτε, αν το θέλετε, κάντε για κείνους κάτι...*

Η υποσημείωση στο τέλος του ποιήματος «αφιερωμένο με σεβασμό στους σκοτωμένους και αγνοούμενους της Κύπρου», δεν αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης. Ο ποιητής, ως σειсмоγράφος του καιρού του, δονείται από τα γεγονότα, μα και ταράζει τα λιμνάζοντα ύδατα των βολεμένων.

Ακολουθεί το πρώτο του μυθιστόρημα «ΔΡΟΜΟΙ ΔΟΞΑΣ ΧΑΡΑΓΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΥΣ». Ο κεντρικός ήρωας Διαμαντής, επαναστάτης και ρομαντικός ταυτόχρονα, την ώρα που αγναντεύει με την αγαπημένη του Αθηνά το Αρκαδικό τοπίο από το ξωκλήσι του Αγίου Δημητράκου πάνω από την Τρίπολη, θα εμπνευστεί το συγκλονιστικό ποίημα «ΙΣΩΣ».

Εδώ η φαντασία του λογοτέχνη ξεπερνά κάθε προηγούμενο και με εικόνες από το μέλλον κτίζει ξανά το νησί ελεύθερο.

ΙΣΩΣ

Η φαντασία του μυαλού στην Κύπρο ταξιδεύει
κι' απ' του Τροόδου την κορφή, τριγύρω αγναντεύει.

Τις πόλεις βλέπω, τα χωριά, ποτάμια, πεδιάδες
και των χαμένων των παιδιών, στα μαύρα τις μανάδες.

Βλέπω γερόντων πρόσωπα, με θλίψη να κοιτάζουν,
κόκκινα μάτια βαθουλά, δάκρυ πικρό να στάζουν.

Θωρώ καπνούς να βγαίνουνε, από λευκά σπιτάκια,
φωτογραφίες να κρατούν, στα χέρια τους παιδάκια.

Να τις κοιτάζουν και να λέν', πού νά 'σαι βρε πατέρα,
να ζεις και να μας σκέπτεσαι, θα έρθεις κάποια μέρα;

Γυναίκες έρχονται στο νου, χλωμές, χαροκαμένες,
πάνω σε τάφους το κερί, ν' ανάβουνε σκυμμένες.

Την πίκρα νά 'χουν σύντροφο, και άνδρα και προστάτη,
παρακαλώντας το Θεό, γι' αυτές να κάνει κάτι.

Σ' ενός μικρού το όνειρο, ο νους μου πάει και μπαίνει,
καθώς κοιμάται το παιδί, και τι θωρεί μαθαίνει.

Βλέπει στον ύπνο το παιδί, σ' ένα κατάρτι πλοίου,
σημαία μ' ένα πρόσωπο, που μοιάζει με Αγίου.

Και που στα χέρια του κρατά, την Κύπρο στολισμένη,
νύφη, και με χαμόγελο, κάτι να περιμένει.

Κοιτώ στα κατεχόμενα, κραδαίνει' η καρδιά μου,
σμίγω τα δόντια δυνατά, και σφίγγω τη γροθιά μου.

Είδαν τα μάτια του μυαλού, σπίτι ερειπωμένο,
και ένα σώμα κοριτσιού, να είναι διπλωμένο.

Πάνω στα δυο του γόνατα, σε μια γωνιά μονάχο,
πώς θα 'θελα στην αγκαλιά, τούτο το πλάσμα να 'χω.

Αυτό στη φαντασία μου, που ήρθε κάποια ώρα,
ρίγη μου γδέρνουν το κορμί, καθώς το γράφω τώρα.

Στης Αμμοχώστου τη μεριά, στις θάλασσας το βάθος,
Θεέ μου τρέμω, μη τυχόν και έχω κάνει λάθος.

Δύο λεβέντες αψηλοί, πανέμορφοι Αρκάδες,
μ' ένα καΐκι να 'ρχονται, και πίσω τους ψαράδες.

Δεκάδες να ακολουθούν, μα όχι κολυμπώντας,
σαν στη στεριά να βρίσκονται, σε τάξη περπατώντας.

*Να φέρνουνε το μήνυμα, πως το νησί θα γίνει,
για πάντα ανεξάρτητο, και λεύτερο θα μείνει.*

*Πάγωσα τότε το μυαλό, σ' αυτήν εδώ τη σκέψη,
γιατί με πρόσταξ' η ψυχή, τούτη χαρά να δρέψει.*

Στο διήγημα «ΝΕΦΕΛΗ» περιγράφει με συνταρακτικό τρόπο τις αποτρόπαιες πράξεις των εισβολέων στο νησί. Μα μέσα στη φωτιά των αδικιών, ξεχωρίζει ο Ανδρέας Σάλτος, έλληνας καταδρομέας, που καταφέρνει με το Αρκαδικό ανάστημα και την ψυχή του να αποτρέψει το βιασμό της Νεφέλης.

Ιούλιος του 1974 και τα στρατεύματα του απολίτιστου πρωθυπουργού Ετζεβίτ της αγεώργητης Τουρκίας, εισβάλλουν στην Κύπρο και δείχνουν τα κτηνώδη ένστικτα που κατοικούνε στις ψυχές τους.

Πέντε Τούρκοι στρατιώτες φτάνουν σαν λυσσασμένες ύαινες στο χωριό Γιαλούσα και αρχίζουν τις απάνθρωπες και ζωώδεις πράξεις τους, τη στιγμή που άλλοι λαοί μάχονται για την καλύτερευση της ζωής των ζώων και προσφεύγουν και στη δικαιοσύνη ακόμη, για ένα καλό αποτέλεσμα.

Μια μαυροφόρα, γύρω στα 40, ψηλόλιγνη, ομορφογυναίκα, παρά τις έντονες παρακλήσεις της, πέφτει θύμα βιασμού του εξαγριωμένου σκύλου, λοχία Μουχτάρ, και ένα δεκατριόχρονο, μελαψό κοριτσάκι, η Νεφέλη, η κόρη της, σκυμμένο πάνω στα δυο του γόνατα, κρύβει το πρόσωπό του μπρος στο φρικιαστικό εκείνο θέαμα.

Ξέρει καλά ο λογοτέχνης πως η ζωή είναι πολύ σκληρή και πως πιο σκληροί αποδεικνύονται οι άνθρωποι μέσα στη δίνη του πολέμου, που μεταμορφώνονται σε άγρια θηρία, καταρρακώνοντας την ανθρωπίνη αξιοπρέπεια.

Γι' αυτό η ΕΙΡΗΝΗ αποτελεί για τον Χρήστο Στρατηγόπουλο το πιο σημαντικό του όραμα.

Στην «ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ», διήγημα επίσης, ο αγνοούμενος φίλος επιστρέφει μαζί με άλλους 1.600 αγνοούμενους, ύστερα από πολύχρονη και αγωνιώδη προσπάθεια των πνευματικών ανθρώπων. Στιγμές συγκλονιστικές, σαν αυτές της αναγνώρισης, δίνουν στο διήγημα έναν τόνο ξεχωριστό:

Τραντάχτηκε το στάδιο από τα χειροκροτήματα για το συγκινητικό εκείνο ποίημα, μα ένας άνδρας στην κερκίδα με τους πρώην αγνοούμενους, τινάχτηκε όρθιος. Στο άκουσμα του ονόματος Κώστας Σφακιανάκης, κάτι θυμήθηκε. Σαν αφηνιασμένο φαρύ έφυγε από τη θέση του και σάλταρε στην εξέδρα με τα μικρόφωνα.

«Κώστας Σφακιανάκης, είπες;» ρώτησε τον ποιητή.

«Ναι», τον λέει εκείνος, «μα γιατί με ρωτάς; Τι σου θύμισε; Συγγενής σου ήταν;»

«Κώστας Σφακιανάκης είναι το πραγματικό μου όνομα, μα από τη μπόμπα που έσκασε ετότε δίπλα μου, έπαθα αμνησία και το ξέχασα και μόλις τώρα, που το ανέφερες, το θυμήθηκα».

Πριν προλάβουν να αρθρώσουν κι άλλη κουβέντα, οι δύο παλιοί φίλοι αναγνωρίστηκαν. Τέσσερα χέρια κουλουριάστηκαν στα πενήντάχρονα κορμιά τους και ξέσπασαν σε λυγμούς και κλάματα!

Μέσα στις στιγμές αυτές, βρίσκει κανείς τον οραματιστή ενός καλύτερου κόσμου, τον ενθουσιώδη λογοτέχνη που μεταλαμπαδεύει την πίστη για τη δικαίωση, τον ακάματο αγωνιστή που πολεμά το άδικο.

Η τελευταία του αναφορά στο θέμα της Μεγαλονήσου, βρίσκεται στο ποίημα «ΘΑ ΨΘΟΥΝ», αφιερωμένο στην Κύπρια γυναίκα Χαρίτα Μάντολες, σύμβολο της αγωνιστριας, μάνας, αδελφής, συζύγου, που δεν το βάζει κάτω και μακριά από το βόλεμα και τον εφησυχασμό που εμπνέει ο σύγχρονος ευδαιμονισμός, εξακολουθεί να διαμαρτύρεται στην «Πράσινη Γραμμή», αλλά και στο σπίτι της καθημερινά να στρώνει τα άδεια πιάτα των αγνοούμενων δικών της, περιμένοντας το γυρισμό τους.

*Χρόνια πολλά τους καρτερεί, και δεν το βάζει κάτω,
μια μέρα όμως έβαλε, παραπανίσιο πιάτο.*

*Μα τι σημάδι είναι αυτό; Γιατί να κάνω λάθος;
λέει, και βγάζει στεναγμό, απ' της ψυχής το βάθος.*

*Πριν τελειώσει ο σπαραγμός, που βγήκ' απ' την ψυχή της,
κάτι φωνές ακούστηκαν, στην ασπρισμένη αυλή της.*

*Βγαίνει στο παραθύρι της, κοιτάζει στην αυλή της,
και μπρος στη θέα, σύγκρο, καλύπτει το κορμί της.*

*Βγάζει φωνή τρομακτική, και στην αυλή σαλτάρει,
τον άνδρα της πιο γρήγορα, στην αγκαλιά να πάρει.*

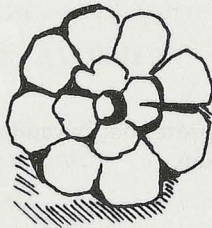
*Στα χέρια τους την έπιασαν, πριν στην αυλή της πέσει,
τριγύρω της βρεθήκανε, κι η κοπελιά στη μέση.*

Κυρίες και κύριοι,

Απόψε δίκαια τιμούμε τη χειμαρρώδη ψυχική δύναμη του Αρχάδα λογοτέχνη.

Ο λογοτέχνης δεν αρκεί να φέρει τυπικά αυτόν τον τίτλο, αλλά πρέπει να αποτελεί το φάρο, για να φωτίζει το δρόμο μας, όταν χαμένοι μέσ' τις φουρτούνες της ζωής ψάχνουμε για πυξίδες και ο Χρίστος Στρατηγόπουλος, μπροστάρης στον πνευματικό στίβο, μας καλεί για επαγρύπνηση.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΥΠΠΑΡΗ - ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΑΠ' ΟΣΑ ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ

Κα Λούλα Κύπρου Χρυσάνθη,
Λευκωσία

Αγαπητή,

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Αυτές τīs μέρες τīs Άναστασίμες, τīs Έορταστικές που είχα τή χαρά και τήν ευκαιρία να επισκεφθώ τήν ιδιαίτερη μας Πατρίδα, τήν Κύπρο, πήρα και τά 10 τεύχη του περιοδικού «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» τό όποιο εξέδιδε για πολλά χρόνια ό σύζυγος και σύντροφος τής ζωής σας άείμνηστος Κύπρος Χρυσάνθης.

Γι αυτό και ιδιαίτερα σās ευχαριστώ για τήν ενθύμηση και τή σκέψη να μου προσφέρετε αυτά τά πνευματικά κείμενα που περικλείει τό αξιόλογο λογοτεχνικό περιοδικό με τόν επίζηλο τίτλο «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ».

Τόν άείμνηστο Κύπρο Χρυσάνθη ενθυμούμαι από τά μαθητικά μου χρόνια στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Θυμάμαι τόν άνδρα από τά μαθήματα που έδινε στους μαθητές τήν εποχή εκείνη. Ίδιαίτερα όμως παρακολουθούσα τόν άείμνηστο γιατρό και πολυγραφώτατο λογοτέχνη στήν λογοτεχνική του πορεία με τά θαυμάσια και πνευματικότατα γεμάτα λυρισμό και ποιητικό στοχασμό ποιήματά του. Γι αυτό και σās είμαι ευγνώμων που μου στείλατε αυτά τά τεύχη του περιοδικού «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» που τιμά τήν Γενέτειρα και όλους εκείνους τούς σκαπανείς τών Γραμμάτων, τής Ποίησης και Λογοτεχνίας οι όποιοι με επικεφαλής τόν άείμνηστο Κύπρο Χρυσάνθη έμεσουράνησαν στον πνευματικό χώρο τής Κύπρου για δλόκληρες δεκαετίες.

Ευχαριστώ και πάλι. Προσεύχομαι για τήν υγεία και τήν οικογένειά σας και διατελώ μετά πολλής έν Κυρίω άγάπης και ευχών.

Ό Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και
Μεγάλης Βρετανίας Γρηγόριος

*

Αγαπητή κυρία Χρυσάνθη,

Εύχομαι σε σας και στους συνεργάτες σας δύναμη και κουράγιο, για να συνεχίσετε την έκδοση του αξιόλογου αυτού περιοδικού.

Με τιμή
Θ. Κουγιάλης

Δρ. Γεώργ. Αναγνωστόπουλος
 Απόλλωνος 4
 151 21 Πεύκη-Αθήνα

Αξιότιμη κ. Λούλα Χρυσάνθη,

Πάνε τώρα αρκετά χρόνια που είμαι αναγνώστης και συνδρομητής του περιοδικού που ίδρυσε και διηύθυνε ο αείμνηστος Κύπρος Χρυσάνθης, της «Πνευματικής Κύπρου». Παρακολουθώ τα δημοσιεύματα, παίρνω τα μηνύματα, συμμερίζομαι τους προβληματισμούς, ενημερώνομαι για την πνευματική κίνηση στην Κύπρο και στην Αθήνα. Είχα την τιμή στο παρελθόν να φιλοξενήσει στις σελίδες της η «Πνευματική Κύπρος» ποιήματά μου με διάφορα ονόματα. Σας στέλνω σήμερα τρία ποιήματά μου από την ανέκδοτη μέχρι στιγμής συλλογή μου «Η τελευταία ελπίδα» για τις σελίδες του περιοδικού σας.

Με εκτίμηση

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Η Εθνική Εταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου σε συνεργασία με την Εθνική Εταιρία των Ελλήνων Λογοτεχνών της Αθήνας οργάνωσε στις 29 Μαρτίου, στο Εκπαιδευτικό και Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας, στη Λευκωσία Συμπόσιο Λογοτεχνίας με το γενικό θέμα:

Ρεύματα, Τάσεις, Επιδράσεις στη Νεότερη Λογοτεχνία μας.

Το Συμπόσιο άρχισε με χαιρετισμούς:

Από τη Σύμβουλο της Ελληνικής Πρεσβείας κ. Ελένη Μιχαλοπούλου.

Από τον Εκπρόσωπο του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού κύριο Σάββα Παύλου.

Από την Πρόεδρο της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου.

Έγιναν πέντε εισηγήσεις από ελλαδίτες λογοτέχνες και τέσσερις από κυπρίους με την πιο κάτω σειρά:

Ε.Ν.ΜΟΣΧΟΣ Πρόεδρος της Ε.Ε.Ε.Λ. (Αθήνα)
 Γαλλικές Απηχήσεις στη Νεότερη Λογοτεχνία μας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΑΤΖΗΓΑΚΗΣ
 Ιστορικές Απηχήσεις στον Έντεχνο Λόγο

ΠΙΤΣΑ ΓΑΛΑΖΗ
 Ιστορική Βίωση στη Νεότερη Κυπριακή Λογοτεχνία

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΑΖΟΓΙΩΡΓΟΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ
 Νεοέλληνες Φωτιστές

ΚΩΣΤΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
 Η επικύρωση της Εθνικής Ταυτότητας

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ
 Μάνος Κράλης: Ένας από τους πρώτους ανανεωτές του ποιητικού Λόγου στην Κύπρο.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Επισημάνσεις στο έργο της Τατιάνας Γκριτση-Μιλιέξ

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Δεσπόζουσες και Επιδράσεις στη μυθιστοριογραφία του Πάνου Ιωαννίδη.

Συντονίστρια ήταν η Γιόλα Δαμιανού - Παπαδοπούλου.

Το Συμπόσιο επαναλήφθηκε την επομένη, 30 Μαρτίου, Σάββατο, στην Πάφο με κάπως διαφορετικοποιημένο πρόγραμμα. Οι εισηγήσεις υπήρξαν εμπειριστατωμένες και ενδιαφέρουσες, τόσο στη Λευκωσία όσο και στην Πάφο. Οι δε Ελλαδίτες φιλοξενούμενοι εξεφράστησαν με πολλή ευχαρίστηση για την υποδοχή και τη φιλοξενία που έτυχαν.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΥ ΓΙΟΛΑΣ ΔΑΜΙΑΝΟΥ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Παρουσιάστηκαν στις 15 Απριλίου στο Σπίτι της Κύπρου στην Αθήνα τα μυθιστορήματα της Γιόλας Δαμιανού-Παπαδοπούλου. Η εκδήλωση έγινε στην Πλάκα, Κέκροπος 3, στην αίθουσα της «Ένωσης Κυπρίων Ελλάδος».

Ύστερα από εμπνευσμένη εισαγωγική ομιλία της κυρίας Νάσας Παταπίου, Διευθύντριας του Σπιτιού της Κύπρου, μίλησε η φιλόλογος-λογοτέχνης Ανδρεανή Ηλιοφώτου με θέμα «Η περιπέτεια της Αποδημίας». Αξιοθετώντας το πρώτο μυθιστόρημα της Γιόλας Παπαδοπούλου «Ο ψίθυρος του Δάσους» που αναφέρεται στην προσωπική περιπέτεια και τη ζωή μιας νεαρής Κυπρίας στην Αφρική, είπε ότι πρόκειται για ένα άρτιο μυθιστόρημα που καταξιώνει τη συγγραφέα στο χώρο της λογοτεχνίας. Για το δεύτερο μυθιστόρημα «Το ταξίδι της καρδιάς μας» μίλησε η φιλόλογος ποιήτρια κ. Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου με θέμα «Το Ταξίδι της καρδιάς μας, στα μονοπάτια της μοναξιάς, της σιωπής μα και της αγάπης», τονίζοντας ότι η συγγραφέας μετουσιώνει τις εμπειρίες της Αφρικής και τη νοσταλγία της πατρίδας σε ένα ποιητικό και λυρικό έργο.

Στο τέλος η συγγραφέας, κατασυγκινημένη ευχαρίστησε όλους τους συντελεστές της εκδήλωσης.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.Α.

Μέσα σε μια εξαιρετικά συγκινησιακή ατμόσφαιρα, πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στο Πολιτιστικό Κέντρο του Ομίλου Λαϊκής στη Λευκωσία, εκδήλωση με θέμα «ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚΑ 1955-59», που διοργάνωσε η Πολιτιστική Εστία LITERATURA ET ARTES. Η εκδήλωση ήταν αφιερωμένη στους μαθητές που έπεσαν κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού Αγώνα 1955-59. Το πρόγραμμα περιλάμβανε ομιλία από τον Προεδρικό Επίτροπο κ.

Μανώλη Χριστοφίδη, την παρουσίαση του βιβλίου της λογοτέχνιδος Ρούλας Ιωαννίδου-Σταύρου. «Στα Μετόπισθεν» και καλλιτεχνικό πρόγραμμα με τραγούδια του Αγώνα.

Στην ομιλία του ο κ. Μ. Χριστοφίδης εξήρε το θάρρος και το ήθος των μαθητών μελών της ANE και μίλησε για την πολύπλευρη δράση τους. Ο κ. Χριστοφίδης είπε: «Οι αγωνιστικές δραστηριότητες και αποστολές της μαθητικής νεολαίας ήταν ανεκτίμητης αξίας για τη διεξαγωγή του αγώνα. Ήταν και δραστηριότητες σοβαρές και αποστολές επικίνδυνες, ριψοκίνδυνες, τολμηρές, θαρραλέες. Δεν υπάρχει ίχνος υπερβολής στους διθυράμβους που γράφτηκαν για τους υπέροχους αγώνες της θρυλικής Αλκιμης Νεολαίας της ΕΟΚΑ. Το μνημείο της ANE θα πρέπει να στηθεί καλλιμάζωμαρο και επιβλητικό. Η ανέγερσή του αποτελεί προτεραιότητα και εξόφληση ελάχιστου χρέους της Κυπριακής Δημοκρατίας προς τους δημιουργούς της».

Μιλώντας για το βιβλίο της «ΣΤΑ ΜΕΤΟΠΙΣΘΕΝ» η συγγραφέας κ. Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου ανέφερε μεταξύ άλλων: «Πρόκειται για μια συλλογή διηγημάτων, των οποίων η θεματική εστιάζεται στην πολύπλευρη δράση των Κυπρίων μαθητών του '55, που προσφέρθηκαν να θυσιάσουν ό,τι πολυτιμότερο είχαν -τη ζωή τους- για την αξία που λέγεται Πατρίδα, για το ιδανικό της Ελευθερίας και για το όραμα της Ένωσης με τη μάνα Ελλάδα, με μόνα όπλα 'την βοήθεια του Θεού και την πίστη στον τίμο Αγώνα τους'. Όλα τα διηγήματα ανάγουν την αφετηρία της έμπνευσής τους σε προσωπικές ανεξίτηλες μνήμες, σε πραγματικά γεγονότα, σε γραπτές μαρτυρίες αγωνιστών του '55 και σε ιστορικά ντοκουμέντα τα οποία και παραθέτω. Προσπάθησα, με σεβασμό προς την Ιστορία, να ιχνογραφήσω την προσφορά των νεαρών εκείνων αγωνιστών, των οποίων το ήθος και το ψυχικό μεγαλείο θα είναι πάντα ένας ακτινοβόλος ήλιος που θα φωτίζει το δρόμο της αρετής και της τιμής».

Πολύ συγκινητική ήταν η στιγμή κατά την οποία η κ. Σταύρου ζήτησε από τις οικογένειες των ηρωομαρτύρων μαθητών να δεχθούν τη λογοτεχνική της κατάθεση ως ένα ταπεινό αντίδωρο τιμής κι εκτίμησης στη θυσία τους. Αποσπάσματα από το βιβλίο διάβασαν οι ηθοποιοί: Ξένιος Ξενοφώντος, Μαρίνος Ξενοφώντος και Αντώνης Λαπηθιώτης. Ακούστηκαν επίσης κείμενα που γράφτηκαν για το βιβλίο από τους διαπρεπείς Ελλαδίτες κριτικούς της λογοτεχνίας Θανάση Παπαθανασόπουλο, Γιώργο Πετρόπουλο, Παράσχο Παρασό, Λένα Κωνσταντέλλου και ένα απόσπασμα από κριτικό σημείωμα του εκλεκτού Κύπριου δημοσιογράφου Ανδρέα Κούνιου.

Το καλλιτεχνικό πρόγραμμα παρουσίασε με εξαιρετική επιτυχία νεανικό συγκρότημα αποτελούμενο από τους: Κούλα Παύλου, Χρίστο Αγαπίου και Ανδρέα Νεάρχου.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΗΣ ΜΑΡΟΥΛΑΣ ΒΙΟΛΑΡΗ-ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ, ΜΝΗΜΕΣ ΤΟΥ '74, ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2001

Η πιο τραγική σελίδα της πρόσφατης Κυπριακής Ιστορίας εξακολουθεί, δεκαετίες ολόκληρες μετά, να δίνει το παρόν της στη λογοτεχνική δημιουργία. Άλλοι λογοτέχνες αμέσως μετά κι άλλοι χρόνια αργότερα, εξακολουθούν να μετουσιώνουν τον πόνο τους σε πεζογραφία, ποίηση ή μελέτες. Ανάμεσα στις πιο πρόσφατες δημιουργίες είναι και το βιβλίο της Μαρούλας Βιολάρη-Ιακωβίδου, της πρώτης Κυπριακής δημοσιογράφου, *Μνήμες του '74*.

Με πρόλογο του Κώστα Χατζηστεφάνου, Προέδρου του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου, η συγγραφέας εξιστορεί σε τρίτο πρόσωπο τις εμπειρίες της από το πραξικόπημα και

την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Πρωταγωνίστρια της αφήγησης η Νεφέλη (ψευδώνυμο της συγγραφέως στον απελευθερωτικό αγώνα του νησιού το 1955-59), δημοσιογράφος του Κρατικού Ραδιοσταθμού, σύζυγος και μητέρα δυο παιδιών. Οι προσωπικές εμπειρίες ξεδιπλώνονται απλά και αβίαστα, αλλά γι' αυτό και πιο συναρπαστικά και μας επαναφέρουν στη μνήμη «οικεία κακά». Η αφήγηση πηγαινοέρχεται από το παρόν στο παρελθόν, οι σκέψεις, τα συναισθήματα, οι κρίσεις για τα αίτια του κακού, εναλλάσσονται με πραγματικά περιστατικά και επεισόδια της προσωπικής ζωής και περιπέτειας των πικρών εκείνων ημερών. Δίνονται με ενάργεια σκηνές της εισβολής, ο φόβος, η αγωνία, οι θάνατοι, οι θυσίες τόσων παλικαριών, οι βιασμοί, η προσφυγιά, η αβάσταχτη πληγή των αγνοουμένων, η νοσταλγία για την τουρκοπατημένη γη, αλλά και ο αγώνας και η θέληση όλων, ιδίως των δημοσιογράφων, για επιτέλεση του καθήκοντος κάτω και από τις πιο αντίξοες συνθήκες. Η αναφορά σε γνωστά, υπαρκτά πρόσωπα (για παράδειγμα στο γιατρό-ποιητή Κύπρο, ή τον τότε Δήμαρχο της Λευκωσίας) καθώς και σε περιστατικά που θυμόμαστε όσοι ζήσαμε εκείνες τις μέρες, ενισχύουν την αυθεντικότητα της αφήγησης.

Το βιβλίο τελειώνει με τη διαπίστωση πως το θλιβερό '74 μας δίδαξε πολλά, αλλά και με την απαισιόδοξη αμφιβολία για το αν μας έκανε σοφότερους. Η Νεφέλη, περπατώντας πλάι σ' έναν εκτοπισμένο γέροντα, μετά από ένα συλλαλητήριο το 1978, απευθύνεται νοερά σ' αυτόν και λέει ανάμεσα σ' άλλα: *«Πού να ξέρουν εκείνοι που ρυθμίζουν την τύχη μας πόσα μάθαμε! Κι ας είμαστε μόνο μια φούχτα. Κι ας είναι ο τόπος μας τόσο μικρός που μόλις φαίνεται στον παγκόσμιο χάρτη. Εκείνο το καλοκαίρι μας έκαμε τους πιο καταρτισμένους εμπειρογνώμονες στην αίσθηση του πόνου και της αδικίας.*

Το μόνο αβέβαιο, παππού, είναι πόσο σοφότερους μας έκαμε».

KIKA ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γιάννη Κυπρή: *ΜΑΝΔΡΕΣ*, ποιήματα Λευκωσία 2001

Η έννοια της ποίησης είναι ταυτόσημη με την υπόσταση της ζωής, με την έννοια της ελευθερίας και με τους ποικίλους αγώνες του ανθρώπου σ' αυτόν τον κόσμο, που δίνουν περιεχόμενο στη ζωή του και βελτιώνουν τη θέση του.

Ο σύγχρονος ποιητής στην Κύπρο αγωνιά κι η αγωνία του είναι αγρόπνια και εγρήγορση με ολοφάνερα τα βάρη του ιστορικού αχού και όλων των συνισταμένων που βάραιναν την ψυχή. Το έργο του πρέπει νάναι απλό σαν την αλήθεια, μεγάλο - όσο γίνεται - σαν τη γέννηση ενός παιδιού και βαθύ σαν το μυστήριο του θανάτου.

Το βιβλίο του Γιάννη Κυπρή, που αποτελείται από είκοσι ποιήματα, τα δύο εκ των οποίων γράφτηκαν το 1969, και από Σημειώσεις που επεξηγούν και τεκμηριώνουν τους στίχους του, εμπλουτίζοντας τις γνώσεις και καθοδηγώντας τον αναγνώστη, είναι ένα βιβλίο που κινείται, κατά την άποψή μου, στο πιο πάνω σκεπτικό.

Η ποίηση του Γιάννη Κυπρή γεννήθηκε μετά από μακρόχρονη αναστροφή του με την τριβή και τη μιξέρια της επαρχιακής ζωής. Μνήμες τρυφερής ηλικίας, ζυμωμένες με «τη γη, τη μάνα γη». Από την ιερή προσήλωση στην οικογένεια, από την αγάπη του έλληνα της Κύπρου για την πατρίδα του, τη θυσία του για την ελευθερία της. Μια νοσταλγία για το παρελθόν και τη γενέ-

θλια γη που βρίσκεται τώρα σκλαβωμένη στα χέρια του κατακτητή. Μια έγνοια για το μέλλον της αγαπημένης αυτής γης, η ανάγκη για ελευθερία, κυριαρχούν σ' όλους τους στίχους του.

Από την ίδια της τη φύση κι από τη σύστασή της η ποίηση είναι ταυτόσημη με την κατάκτηση της ελευθερίας. Η καταγωγική της σύσταση την έχει καθορίσει ν' αντιμάχεται την καταπίεση και την υποταγή. Προορισμός της είναι ν' αναπτύσσει τα αισθήματα, να τα κορυφώνει, να μεταφτυεύει το νόημά τους στον άνθρωπο και να καυτηριάζει την παθητικότητα που οδηγεί στην αποτελμάτωση της ζωής. Αυτή είναι ίσως και η ωριμότερη ώρα της, γιατί το αληθινό πάθος την έχει προικίσει με εκείνη τη δύναμη, ώστε να διεγείρει το πνεύμα και την ψυχή. Η ποίηση είναι άλλωστε, απαίτηση ελευθερίας.

Η ΠΟΛΗ

*Απλώνεις το χέρι Σου και ψηλαφίζεις
αναγνωρίζοντας μέρη αγαπημένα.
Τ' Αποστόλου Βαρνάβα το μοναστήρι,
της Σαλαμίνας το θέατρο...
Ο Άγιος Νικόλαος, η Αγία Ζώνη,
η Χρυσοσπηλιώτισσα, ο Άης Γιώργης ο Ξορινός...
Τα Γυμνάσια, το Λύκειο,
τα ξενοδοχεία, τα σπίτια,
έχουν γίνει ένα φυτό...*

*Σε πιάνει το παράπονο
και προσπαθείς να κρύψεις ένα σου δάκρυ.
Μα ποιος να Σε παρηγορήσει με το
«πάλι με χρόνους με καιρούς»;
Αυτοί που την πρόδωσαν την πόλη,
ή αυτοί που την εγκατέλειψαν;
'Η μήπως αυτοί που δεν είχαν την τύχη να τη γνωρίσουν
και δεν τους πείθουμε με τα «Δεν Ξεχνώ»
που βγάζουμε απ' το συτάρι κάθε Αύγουστο;*

Η σχέση του Γιάννη Κυπρή με τα πράγματα δίνει το στίγμα του ποιητικού χώρου. Η συχνή παλινδρόμηση στην παιδική και εφηβική ηλικία αποτελεί ένα από τα γνωρίσματα της ποιήσής του. Θέματα όπως ο θάνατος, η μοναξιά, η προσφυγιά, η φτώχεια, η αξιοπρέπεια, αλλά κυρίως η έλλειψη ελευθερίας, διυλίζονται μέσα σ' αυτή τη δέσμη του παρελθόντος, που ενεργοποιείται όταν η σκέψη, η νοσταλγία βυθίζονται στα πράγματα, στα γεγονότα, στις καταστάσεις, στα πρόσωπα.

ΜΗΤΕΡΑ

*Έκρυψες το δάκρυ σου στη μαντήλα
κάνοντας πέτρα την καρδιά σου
στο ξεπροβόδιμα.*

*Δεν πολυκαταλάβαινες της ξενιτιάς το κάλεσμα
μα δέχτηκες καρτερικά τη βούληση
για το καλό του σπλάχνου σου,
κι ας είχες ένα φόβο
πως μπορεί και να μη γύριζα πίσω.*

*Μα σου το είχα υποσχεθεί κι ήρθα,
έστω για να σε δω ξεσπιτωμένη
με το βλέμμα γεμάτο Πενταδάκτυλο.*

Το βιβλίο του Γιάννη Κυπρή «ΜΑΝΔΡΕΣ» είναι μια κατάθεση ιστορικής μνήμης ενός έφηβου κι ύστερα ενός ώριμου επιστήμονα, μια μαρτυρία ψυχής για τη στέρηση της ελευθερίας της γενέθλιας γης, μια κραυγή για τα δίκαιά της, αλλά και μια διέγερση πνεύματος και ψυχής για το τί δέον γενέσθαι.

Ο Γιάννης Κυπρής, με το βιβλίο του αυτό κατάφερε να μας ταξιδεύει σε ατραπούς νοσταλγίας γλυκείας, ιστορικής μνήμης, μα και χρέους για τα δίκαια του ανθρώπου, όπου γης και αν βρισκείται.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ-ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ (2000-2001)
Αφιέρωμα στη μνήμη Κύπρου Χρυσάνθη και
Γεώργιου Κ. Ιωαννίδη Λευκωσία 2000

Αφιερωμένο στους δύο εκλιπόντες Προέδρους της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, Κύπρου Χρυσάνθη και Γεώργιο Κ. Ιωαννίδη, είναι το Δελτίον της Εταιρείας για τα έτη 2000-2001 που κυκλοφόρησε πρόσφατα.

Πρόκειται για ένα τόμο 247 σελίδων με πλούσιο περιεχόμενο, που αντανακλά όχι μόνο τη δημιουργική δραστηριότητα των μελών της Εταιρείας, αλλά παρουσιάζει και τις ποικίλες άλλες δραστηριότητές της, που είναι πολλές και αξιόλογες. Έτσι ο τόμος χωρίζεται σε δύο μέρη, το πρώτο με τίτλο «Δείγματα γραφής» και το δεύτερο «Από τις δραστηριότητές μας».

Με δύο κείμενα των τιμωμένων εκλιπόντων συγγραφέων αρχίζει ο τόμος, για να συνεχιστεί με πολλά άλλα ποιητικά και πεζά. Είναι αδύνατο να αναφερθούν και οι 25 συγγραφείς που εκπροσωπούνται με ποιητικά ή πεζά, ανέκδοτα έργα τους. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους Κώστα Μόντη, Κλαίρη Αγγελίδου, Βέρα Κορφιώτη, Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Γιόλα Δαμιανού-Παπαδοπούλου, Ειρένα Ιωαννίδου-Αδαμίδου, Ιάνθη Θεοχαρίδου, Μόνα Σαββίδου, Μιχαλάκη Μαραθεύτη κ.ά.

Αξιολογώτατο όμως είναι και το δεύτερο μέρος του τόμου, στο οποίο παρατίθενται οι δραστηριότητες της Εταιρείας και οι σχετικές εργασίες-μελέτες. Οι εκδηλώσεις αυτές άλλοτε είναι αφιερώματα στη μνήμη αποβιωσάντων λογοτεχνών (ξεχωρίζουμε τις εξαιρετικές εργασίες για τους Μίκη Κιτρομηλίδη και Κωνσταντίνο Σπυριδάκι), άλλοτε παρουσίαση του συγγραφικού έργου Κυπρίων λογοτεχνών ή μεμονωμένων εκδόσεων και άλλοτε εκδηλώσεις με την ευκαιρία επετείων, όπως για παράδειγμα η Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης. Ξεχωρίζουμε και εδώ τις ωραίες εργασίες της Πίτσας Γαλάζη με θέμα «Ποιητική εμπειρία-Η φωνή της ποίησης» και της Νάγιας Ρούσου «Η ποίηση της τραγωδίας του '74 και η εθνική μας ταυτότητα».

Κατηγορείται συχνά η κυπριακή κοινωνία (και από μας τους ίδιους) για αντιπνευματικότητα και υλοφροσύνη. Μπορεί πράγματι αυτά να είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που επικρα-

τούν και προβάλλονται. Όμως και η ύπαρξη τόσων ανθρώπων που μοχθούν για την τέχνη του λόγου, που αγωνίζονται να διατυπώσουν έντεχνα τις πνευματικές τους ανησυχίες, ανθρώπων που τιμούν το πνεύμα και τους δημιουργούς του, αποτελεί ένα ελπιδοφόρο σημείο και μια ελπίδα για το μέλλον. Η πνευματική άλλωστε δημιουργία συντελείται μακριά από το θόρυβο της αγοράς και τα φώτα της τηλεοπτικής ή άλλης δημοσιότητας. Δεν παύει να είναι όμως και αυτή μια αξία της κυπριακής κοινωνίας, που σε αναλογία με τον πληθυσμό της δεν είναι ευκαταφρόνητη.

Αξίζουν λοιπόν θερμά συγχαρητήρια στην Εταιρεία για την όλη παρουσία και δράση της, αλλά και για την πολύτιμη αυτή έκδοση, την επιμέλεια της οποίας είχε η Πρόεδρος κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΣΕΒΑΣΤΗΣ ΧΑΒΙΑΡΑ-ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ ΛΩΛΟΔΕΝΤΡΑ

Έχουμε στα χέρια την έκδοση του περιοδικού «Δάφνη» με τίτλο «Λωλόδεντρα», ένα βιβλίο γραμμένο από την κυρία Σεβαστή Χαβιάρρα-Καραχάλιου, μια πολύπλευρη συγγραφέα αξιόλογων ιατρικών, ιστορικών και κοινωνικών μελετών. Πρόκειται για ενδιαφέρουσα έκδοση που είδε το φως πέρυσι (2001) με χορηγία της Ομοσπονδίας Χιακών Σωματείων Νέας Υόρκης, με την οποία η συγγραφέας μάς παίρνει πίσω στη δική της ζωή της δεκαετίας του '40, όπως την έζησε μικρή στο χωριό της στην περιοχή «Λωλόδεντρα», στο νησί της.

Η ίδια δίνει στο βιβλίο της εξήγηση της ονομασίας «Λωλόδεντρα». Λουλουδόδεντρα, δεμένα με δέντρα και λουλουδία, κατά μια εκδοχή κι άλλη: από τα βασανιστήρια στα οποία υπεβάλλοντο οι Χριστιανοί κατά την Τουρκοκρατία, ώστε να γίνουν λωλοί, να χάσουν δηλαδή το λογικό τους.

Κίνητρο της, σημειώνει, ήταν η επίσκεψη της πριν λίγα χρόνια στη γενέθλια γη, τη Χιο, οπότε διαπίστωσε περπατώντας στη γειτονιά της, τη θλιβερή αλλαγή. Γράφει σχετικά: «Ένα καλοκαίρι πριν λίγα χρόνια που πήγα στα Λωλόδεντρα, μια Κυριακή πρωί περνώντας πρώτα να λειτουργηθώ στον Άγιο Πολύκαρπο, βρήκα την εκκλησιά κλειστή. Ανεβαίνοντας ως την απλάτσα των Λωλόδεντρων, δεν βρήκα ούτε ένα δέντρο ζωντανό. Στη θέση τους είχε στηθεί «παιδική χαρά» που κι αυτή ήταν έρημη... Βουβά κι έρημα όλα τώρα εκεί όπου άλλοτε ανθρωπινό μελίσι γέμιζε την περιοχή...»

Όλα τα πρόσωπα του βιβλίου είναι υπαρκτά, που τα απεικονίζει, αναπολώντας τα όπως τα έβλεπε με τα παιδικά της μάτια, χρωματίζοντας τη ζωή, τη συμπεριφορά, τις ασχολίες, τον χαρακτήρα των ανθρώπων στα 29 κεφάλαια του βιβλίου: - Ο Σταυρής ο Στρατάρης, ο Αλέξανδρος της Αγίας Άννας, Αντωνία η Φράγγισσα, ο Τζιμης, ο Τραχανάς, η γοιά Μιμίνια η Σειρήνα, η κυρά Θωδώρα, τα Τοπακάκια, κλπ. Κοντά σ' αυτά παρελαύνουν ζωντανά τα παιδιά τα συνομήλικα της με τις ζαβολιές και τη νοστροπία τους, με επίκεντρο πάντα την ίδια. Πρόκειται για ένα κόσμο γεμάτο αδυναμίες αλλά κι ομορφιά, που περιγράφονται τα μεράκια του, αλλά κι η αντοχή του στη σκληρή βιοπάλη. Να ένα χαρακτηριστικό κομμάτι από το κεφάλαιο: «Η Αγγεριώ», γραμμένο με παραστατικότητα και ζωντάνια: - «Κλείδανε το φτωχόσπιτο της, άφηνε απ' έξω τα κοριτσάκια να παίζουν με τα χάρματα, έδανε το κλειδί στη ζώνη της μεσοποδιάς της κι ανηφόριζε στο βουνό με τη τσάπα για το μεροκάματο. Χειμώνα-καλοκαίρι, καθημερινή και σκόλη η Αγγεριώ κατέβαζε δυο-τρια δεμάτια άθριμπες, ασπαλάθρους, πρίνους και

τα πήγαινε στα σπίτια να τα πουλήσει να πάρει καμιά ντομάτα, λάχανο ή κουνουπίδι, σπανάκια ή κουκιά ανάλογα με την εποχή. Τι τράβηξε αλήθεια αυτή η γυναίκα για να ζήσει τα παιδιά της. Πόσο βασανίστηκε για μια μπουκιά λίγη και μίξερη. Πόσο κουράγιο και αντοχή κρυβότανε μέσα της για να μπορεί να ξεπερνά την πίκρα και τη φτώχεια της...»

Ένας ολόκληρος κόσμος παρελαύνει μπροστά μας, που φαίνεται πως δεν τον ξέχασε ποτέ της η συγγραφέας, για τον οποίο δεν νοιώθει θλιβερή νοσταλγία αλλά πηγαία αγάπη και θαυμασμό, παρακολουθώντας τον στη ζωή και και στον θάνατο: - «Στον πόλεμο του '40 ο Γιάννης επιστρατεύτηκε. Πήγε στην Αλβανία κι έμεινε εκεί. Όταν ήρθε το μαντάτο στην οικογένεια, ο γοερός θρήνος απλώθηκε σ' όλα τα Λωλόδεντρα. Ο Γιάννης, το χαρούμενο παλληκάρι, το στήριγμα της οικογένειας, δεν θα ξαναγύριζε ποτέ. Τσως κάποιιο προαίσθημα να είχε κι ο ίδιος, γιατί φεύγοντας πήρε μαζί και το ούτι του». (Κεφάλαιο: «Ο Γιάννης με το ούτι»).

Πάντα μπροστά στα μάτια μας η όμορφη φύση, οι οικοδομές, οι θαυματουργές εικόνες που προβάλλουν τη θερμή πίστη του λαού, τα υποστατικά, οι πολύτεκνες οικογένειες με τις χαρακτηριστικές φωτογραφίες τους, τα σκίτσα των ανθρώπων, το καθένα με την ιστορία του και την περιγραφή του. Εδώ να εντοπίσουμε την ωραία περιγραφή στο πρώτο κιόλας κεφάλαιο, το πιο όμορφο, που το τιτλοφορεί «Το σπίτι του παππούς»: - «Ήταν ισόγειο υπερυψωμένο, και κάτω από το μισό περίπου σπίτι ήταν η στέγνα του περιβολιού. Τρία δωμάτια όλα κι όλα κι ένα μικρό μπαλκονάκι ανατολικά. Εκεί καθόταν κάθε βράδυ ο παππούς να πει το ρακί του, να ξεποστάσει από τον κάματο της ημέρας, να πει και κανένα τραγουδάκι· είχε ωραία γλυκιά φωνή και του άρεσε να μυρίζει τα γιασεμιά που κλείνανε με τα κλαδιά τους σχεδόν όλο το μπαλκόνι. Έβαζε στο αυτί του πάντα ένα κλαδί μαυρομυτικό βασιλικό και το πρώτο ποτηράκι που έπινε το σήκωνε ψηλά και έλεγε πάντα: - «Θεός συγχωρέσει τις απεθαμένους μας». Μια λεβεντιά κι αρχοντιά κι αγαλλίαση βγαίνει από τις περιγραφές της συμπεριφοράς των ανθρώπων της μικρής κοινωνίας. Και τι ηρεμία μεταδίδεται από την ήρεμη ζωή που απεικονίζει: - «Κάθε Κυριακή στην εκκλησία, όπως σχεδόν όλοι στη γειτονιά, η γιαγιά έβαζε τη μακρούα φουστάνα της που σκούπιζε σχεδόν το δρόμο και πήγαινε καμαρωτή-καμαρωτή με σκεπασμένο το κεφάλι με μεταξωτή σάρπα μπλε. Μαύρη φορούσαν μόνο οι χήρες. Στο δρόμο όμως ο παππούς την άφηνε πίσω γιατί εκείνος προχωρούσε πιο γρήγορα και εκείνη με παραπόνο του έλεγε: «Καϊμένε Κωστή, αφύς που είσαι».

Ιδιαίτερη εντύπωση μου προξένησε επίσης η ακρίβεια με την οποία εικονίζει τις κατασκευές: «Ο παππούς ήταν μαγγανός και την κάθε βλάβη του μαγγάνου την καταλάβαινε από τον ήχο, πριν γίνει φανερό στο μάτι... Όταν του παραγγέλνανε μάγγανο (τότε υπήρχαν κι οι σιδερένιοι, αλλά ακόμα αρκετοί φτιάχνανε ξύλινους), ήταν όλο χαρά. Η δουλειά άρχιζε από τους κορμούς των δέντρων, θεόρατους τους έβλεπα τότε με τα μικρά μου μάτια. Οι κορμοί ήταν βαλμένοι στη στέγνα για να μη χαλάει το ξύλο της. Τους βγάξαν δένοντας τους με σκοινιά. Βοηθούσαν τρεις-τέσσερις άνθρωποι ως που να τους σηκώσουν και να τους τοποθετήσουν όρθιους. Εκεί άρχιζαν με το κουραστάρι (=μεγάλο πριόνι που το χειρίζονταν δύο άτομα) να πριονίζουν πάνω στις κόκκινες γραμμές που με τη «στάφνη» όπως έλεγε ο παππούς τη στάθμη, που τα είχε σημαδέψει πρωτύτερα με την κοκκινάβαρη, τα κόβανε πλατιά φύλλα κάνοντας φέτες τον κορμό. Μετά σχεδίαζε τη διάμετρο του μαγγάνου, ανάλογα με το βάθος του πηγαδιού και το μέγεθος του στομίου του. Λίγα απ' τα ονόματα του σκελετού του μαγγάνου μένουν πια στο μυαλό μου. Σταυροί, κοντοσταυρία, γύρος, τα άλλα τα έχω ξεχάσει προ πολλού. Εφτιαχνε μετά την ανέμη του γύριζε πάνω στο «ξιόνι» όπως έλεγαν τον μεγάλο ισχυρό κάθετο άξονα. Τα δόντια του μαγγάνου μπαίνουν στα δόντια της ανέμης και έτσι μεταδίδονταν η κίνηση στο μάγγανο όπου ήταν τοποθετημένος ο λιμπάς που έφερε σε ίσες αποστάσεις τα σικλιά (σικλί=σίγκινο δοχείο με το οποίο ερχόταν το νερό απ' το πηγάδι στην άφκουλα). Με αυτά έβγαине απ' το πηγάδι το νερό και χυνόταν στην άφκουλα (άφκουλα=συλλέκτης του νερού που πέφτει από τα σικλιά του μαγγάνου). Από κει έπεφτε στη γούρνα που με τη σειρά της τροφοδοτούσε τη

στέρνα και τη γέμιζε...» Εδώ να επισημάνουμε τη φωτογραφία του σιδερένιου, ηλεκτροκίνητου μάγγανου που κοσμεί το βιβλίο, καθώς και το ευρετήριο των ιδιωματικών λέξεων στο οποίο καταλήγει.

Στη μικρή κοινωνία στα Λωλόδεντρα ρόλο παίζουν τα «κοπέλλια» (οι υπηρέτες σε κάθε σπίτι) που δίνεται η συμπεριφορά τους κι οι υπηρεσίες τους στις βαριές δουλειές· όμως εικονίζονται και τα κορίτσια που μπαίνουν «δούλες» (υπηρέτριες) στα πλουσιόσιτα. Αλλά κι οι γέροι κι οι γριές φαντάζουν, έχοντας ο καθένας κι η καθεμιά τη δική τους ιστορία. Και μαζί της τα σκληρά χρόνια, η προσφυγιά που την έφερε η μικρασιατική καταστροφή, η γερμανική κατοχή, το θαύμα της αντίστασης, ο εμφύλιος σπαραγμός. Καπετάνιοι με την αξιωσύνη τους και καπετανοπούλες με τα προικιά τους, παιδιά με τα καμώματα τους, άντρες με το σεβντά τους στην ταβέρνα και γυναίκες στα νοικοκυριά τους με την αξιοπρέπεια και την υπομονή, δουλεύτρες της γης και τεχνίτες με τα κατασκευάσματα τους. Ένας κόσμος όμορφος στην καθημερινότητά του, ένας κόσμος που μας συγκινεί με το κάλλος και την ειλικρίνεια του, μιλώντας απ' ευθείας στη ψυχή μας.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΣΤ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
Φιλολόγος-Λαογράφος

ΤΑΣΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ένας από τους πιο ταλαντούχους σεμνούς και αθόρυβους λογοτέχνες μας είναι ο Τάσος Αριστοτέλους, που εξέδωσε πρόσφατα το βιβλίο «Ποιήματα». Ποιητής, ευθυμογράφος και ερευνητής προσφέρει σε όλους τους τομείς με τους οποίους ασχολείται έργο αξιόλογο, χωρίς τυμπανοκρουσίες και θόρυβο γύρω από το όνομα του.

Ο λόγος του λιτός, καθαρός, διαυγής έχει πάντα πολλά να πει στον αναγνώστη. Η λιτότητα στην έκφραση είναι ένα μεγάλο χάρισμα. Ο Τάσος Αριστοτέλους έχει αυτό το χάρισμα. Το βιβλίο του «Ποιήματα» έργο μεστό ουσίας, περιέχει στίχους του, γραμμένους σε διάφορες χρονικές περιόδους. Μερικά από τα ποιήματα του βιβλίου έχουν τιμηθεί με βραβεία και επαίνους στην Κύπρο και στην Ελλάδα.

Ο τόμος περιέχει τις ενότητες «Ποιήματα» δεύτερο ποιητικό αφιέρωμα στον Εθνάρχη Μακάριο Γ', «Ποίηση αφιερωμένη στον Γρηγόρη Αυξεντίου», «Ποίηση αφιερωμένη στον Ευαγόρα Παλληκαρίδη», «Ποίηση αφιερωμένη στον Κύπρο Χρυσάνθη», «Ποίηση αφιερωμένη στον Κώστα Μόντη». Η τελευταία ενότητα του βιβλίου περιλαμβάνει ποιήματα για την Κύπρο και ποιήματα με προβληματισμούς του λογοτέχνη. Ο τόμος κλείνει με κριτικές για τα έργα του ποιητή. Τα ποιήματα του Τάσου Αριστοτέλους λιτά και περιεκτικά είναι συχνά αποφθέγματα.

Ο καλός ποιητής περικλείει πολλά νοήματα μέσα σε λίγους στίχους. Μιλά για την αγαπημένη και πολύπαθη πατρίδα, για την ειρήνη και τη ισότητα των ανθρώπων για την ομορφιά του τόπου μας, για τον έρωτα, για φιλικά του πρόσωπα, για τον άνθρωπο στο χώρο και στον χρόνο, για τους κινδύνους που εμπεριέχονται στον αποπροσανατολισμό και στον εφησυχασμό. Ξεχωριστή αναφορά οφείλεται στα ποιήματα για τον Εθνάρχη Μακάριο, στα ποιήματα για τον Γρηγόρη Αυξεντίου, τον Ευαγόρα Παλληκαρίδη, τον Κύπρο Χρυσάνθη και τον Κώστα Μόντη. Οι στίχοι του για τις λαμπρές μορφές της σύγχρονης ιστορίας της Κύπρου, λιτοί, απέριττοι, επιγραμματικοί προβάλλουν με ενάργεια τόσο τις μεγάλες προσωπικότητες όσο και την προσφορά τους στην Κύπρο ειδικότερα και το έθνος γενικότερα. Θαυμάσιοι είναι και οι στίχοι για

τους δύο μεγάλους μας ποιητές. Ο σεβασμός που δείχνει ο Τάσος Αριστοτέλους στους δύο μεγάλους δασκάλους του ποιητικού λόγου είναι συγκινητικός. Δείχνει τον πλούτο της ψυχής του ποιητή και την προσήλωση του στις ηθικές αξίες. Με το βιβλίο «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» ο Τάσος Αριστοτέλους κατακτά επάξια μια αξιοζήλευτη θέση στα ποιητικά δρώμενα.

ΘΕΜΙΣ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ

Κριτικός - Ανώτερη Λειτουργός Προγραμμάτων ΡΙΚ

ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

Απρίλιος - Μάιος 2002

Δευτέρα 1/4/2002
ώρα 7.30 μ.μ.

Ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου μίλησε στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς σε εκδήλωση που οργάνωσε το δ.σ. της Ένωσης Κυπρίων Ελλάδος (Ε.Κ.Ε.) στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την 25 Μαρτίου 1821 και 1η Απριλίου 1955 και σε συνεργασία με την Ένωση Επιστημόνων Πειραιώς (υπό την αιγίδα και με χορηγία της Ιεράς Μητροπόλεως Πειραιώς).

Ακολούθησε το Μελόδραμα «Η 9η Ιουλίου 1821» μουσική Χ. Χαραλάμπους-Πρωτοπαπά σε στίχους Βασίλη Μιχαηλίδη (Χορηγός Κέντρο Ελληνισμού Ιδρύματος Δαμιανού).

Τρίτη 2/4/2002
8.00 μ.μ.

Στην Αίθουσα Τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών το δ.σ. της Ένωσης Κυπρίων Ελλάδος (ΕΚΕ) στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την 25 Μαρτίου 1821 και την 1η Απριλίου 1955 και σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αθηνών και την Κυπριακή Πρεσβεία - Σπίτι της Κύπρου οργάνωσαν διάλεξη του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου κ. Ουράνιου Ιωαννίδη.

Τετάρτη 10/4/2002
8.00 μ.μ.

Στην Αίθουσα Συναυλιών του Ωδείου Αθηνών πραγματοποιήθηκε ρεσιτάλ τραγουδιού με τους καλλιτέχνες Αύρα Σιάτη, σοπράνο - Κύρο Πατσαλίδη, βαρύτονο - Μαρία Ιωάννου στο πιάνο. Την εκδήλωση οργάνωσε το Σπίτι της Κύπρου με τη συνεργασία των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου.

Δευτέρα 15/4/2002
8.00 μ.μ.

Το Σπίτι της Κύπρου με τη συνεργασία των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου οργάνωσαν την παρουσίαση των βιβλίων της Γιόλας Δαμιανού-Παπαδοπούλου

1. Ο Ψίθυρος του δάσους
2. Το ταξίδι της καρδιάς μας

Μίλησαν η φιλόλογος-λογοτέχνης κα Ανδρεανή Ηλιοφώτου με θέμα «Η περιπέτεια της Αποδημίας» παρουσιάζοντας το πρώτο βιβλίο και η φιλόλογος-ποιήτρια κα Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου με θέμα: «Το ταξίδι της καρδιάς μας» στα μονοπάτια της μοναξιάς, της σιωπής μα και της αγά-

πης» παρουσιάζοντας το δεύτερο βιβλίο. Αποσπάσματα από τα βιβλία διάβασε η ηθοποιός Μαρία Φιλίππου. Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους, ο πρόεδρος της Εθνικής Εταιρίας των Ελλήνων Λογοτεχνών κ. Ευάγγελος Μόσχος, ο αντιπρόεδρος της ίδιας Εταιρίας κ. Παναγ. Χατζηγάκης, ο Δ/ντής του Θεατρικού Μουσείου κ. Κώστας Ασημακόπουλος, πολλοί λογοτέχνες και φίλοι της πεζογραφου.

Δευτέρα 15/4/2002
8.00 μ.μ.

Στον πολυχώρο «ΑΘΗΝΑΪΣ» δόθηκε δεξίωση για την πρεμιέρα του κινηματογραφικού αφιερώματος «Μελίνα Μερκούρη-Ζυλ Ντασέν».

Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους ο πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνος Στεφανόπουλος. Τα εγκαίνια του αφιερώματος έκαμε ο Υπουργός Πολιτισμού κ. Ευάγγελος Βενιζέλος.

Πέμπτη 18/4/2002
8.00 μ.μ.

Το σπίτι της Κύπρου οργάνωσε διάλεξη της κας Νίκης Τσελέντη διδάκτορος αρχαιολογίας με θέμα: «Κύπριοι και Βενετία. Αρχαιακά τεκμήρια». Την εκδήλωση προλόγισε η Μορφωτική Ακόλουθος και ιστορικός-ερευνήτρια κα Νάσα Παταπίου.

Δευτέρα 22/4/2002
7.00 μ.μ.

Η Νομαρχία Πειραιά και ο Πολιτιστικός Επιμορφωτικός Οργανισμός της Νομαρχίας Πειραιά οργάνωσαν τιμητική εκδήλωση για τον ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ με ομιλητή τον Χρίστο Αδαμόπουλο με θέμα «Λόγος κεκρυμμένος περί φωτός». Προλόγισε ο φιλόλογος Παναγιώτης Βρετάκος. Ποιήματα του Οδυσσέα Ελύτη απέδωσε η πρωταγωνίστρια του θεάτρου Κατερίνα Χέλμη.

Τετάρτη 24/4/2002
7.30 μ.μ.

Το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού Ελληνικός Κόσμος και η κυρία Λαζάρου Εφραίμογλου οργάνωσαν προβολή του ντοκιμαντέρ «Θαλάσσιοι Δρόμοι: Κύπρος». Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος».

Δευτέρα 29/4/2002
8.00 μ.μ.

Οι εκδόσεις «ΑΓΚΥΡΑ» οργάνωσαν τιμητική εκδήλωση για τη Δανάη Στρατηγοπούλου, με την ευκαιρία της έκδοσης της βιογραφίας της με τίτλο «ΔΑΝΑΗ» το αηδόνι του έρωτα. Η ζωή και το έργο της ιέρειας της τέχνης Δανάης Στρατηγοπούλου». Η εκδήλωση έγινε στη Στοά Βιβλίου (Αίθουσα Λόγου και Τέχνης). Το βιβλίο έγραψε η Πόπη Μαγουλά-Γαϊτάνου.

Τετάρτη 15/5/2002
8.00 μ.μ.

Οι εκδόσεις «Ιωλκός» παρουσίασαν στο Βιβλιοπωλείο ΠΑΤΑΚΗ την ποιητική συλλογή του Αντώνη Κ. Δρούγκα «Μήλιου» «Τριβοσάλινοι Εσπερινοί». Για το βιβλίο μίλησαν οι Ι. Μ. Χατζηφώτης, λογοτέχνης-κριτικός και ο Παύλος Φήμης, Θεολόγος-Φιλόλογος. Ποιήματα απήγγελαν η Άννα Πολυτίμου-Παπακωνσταντίνου και Δημήτρης Πετράτος. Την εκδήλωση χαιρέτισε ο Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων Νίκος Αρβανίτης.

Τετάρτη 15/5/2002
7.00 μ.μ.

Στην εκδήλωση «Τα βραδυνά του Παρνασσού» «Συνάντηση με τους αρχαίους και τα αρχαία» μίλησε ο πρόεδρος του Παρνασσού ομότιμος καθηγητής Ιωάννης Μαρκαντώνης με θέμα: «Αποφθέγματα των Επτά Σοφών. Ερείσματα της Ελληνικής αξιολογίας». Η εκδήλωση έγινε στην αίθουσα Κ. Παλαμά του Παρνασσού.

- Δευτέρα 20/5/2002*
7.45 μ.μ. Ο Σύνδεσμος Αιγυπτιατών Ελλάδος οργάνωσε στο Εντευκτήριο του Συνδέσμου τιμητική εκδήλωση για τα «5 χρόνια από το θάνατο της Ευγενίας Παλαιολόγου-Πετρώνδα». Μίλησαν ο κ. Σοφιανός Χρυσοστομίδης, δημοσιογράφος και η κα Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου φιλόλογος, ποιήτρια. Ποιήματα απήγγειλε η ηθοποιός Βαρβάρα Κυρίτση.
- Τετάρτη 22/5/2002*
8.00 μ.μ. Το Σπίτι της Κύπρου παρουσίασε τον ψηφιακό δίσκο της Δέσπως Πλυτά «Γλυκειά Κύπρος» σε μουσική Αχιλλέα Λυμπουρίδη, στίχους Κυπρίων ποιητών και δημοτική ποίηση και ενορχήστρωση Σάββα Σάββα. Τα τραγούδια του δίσκου παρουσίασε ζωντανά η Δέσπω Πλυτά και ο Σάββας Σάββα (πιάνο). Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου.
- Παρασκευή 24/5/2002*
και Σάββατο 25/5/2002 Το Υπουργείο Πολιτισμού (Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων) το Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου και η Επιτροπή για την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου διοργάνωσαν εκδήλωση με θέμα: «Οι νεώτερες ανασκαφές στην Κύπρο». Η εκδήλωση έγινε στο Αμφιθέατρο του Υπουργείου Πολιτισμού, στην οδό Μπομπουλίνας.
- Πέμπτη 30/5/2002*
8.00 μ.μ. Στο Φιλολογικό Σύλλογο Παρνασσός έγινε αφιέρωμα στον συνθέτη Μανώλη Καλομοίρη για τη συμπλήρωση 40 ετών από το θάνατό του. Παρουσίαση της ζωής και του έργου του μουσουργού έγινε από τη μουσικόλογο Άννα Μπάμπαλη. Έργα για πιάνο του συνθέτη ερμήνευσε η πιανίστα Κατερίνα Παπαοικονόμου-Κηπουρού.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ

BIBLIA

- Ζαχαρούλας Γαϊτανάκη: «Ανόμοια τοπία», 2001
 Βασίλη Ματσούκα: «Υπερβάσεις» (ποίηση)
 Βασίλη Ματσούκα: «Επιθαλάμεια» (ποίηση)
 Ζαννέτας Καλύβα-Παπαϊωάννου: «Θύμησες», Αθήνα 2001
 Παν. Χρ. Χατζηγάκη: «Περίπτα και Ανάδρομα» (μελετήματα) 2001
 Ανδρέα Χρίστου Πούλλου: «Όψεις ενός σπιτιού», Διηγήματα
 Ανδρέα Χρίστου Πούλλου: «Ο αυτόχειρας ή πολλαπλές εκδοχές μιας αυτοχειρίας»,
 Διηγήματα
 Γεωργίου Μ. Οικονόμου: «Τέσσερις ενότητες και δύο άστεγα», Ιωάννινα 2002
 Ανδρούλας Νεοφύτου Μούζουρου: «Αναμνήσεις από τον αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α.» Λευκωσία 2002
 Αρχιμανδρίτη Λεοντίου Χατζηκώστα: «Δισμυκές Αχτίδες», ποιήματα, Λάρνακα 2002
 Τιμητική Έκδηλωση για τόν Νίκο Παναγιώτου, Λευκωσία,
 Βιβλιογραφική Έταιρεία Κύπρου, 2002

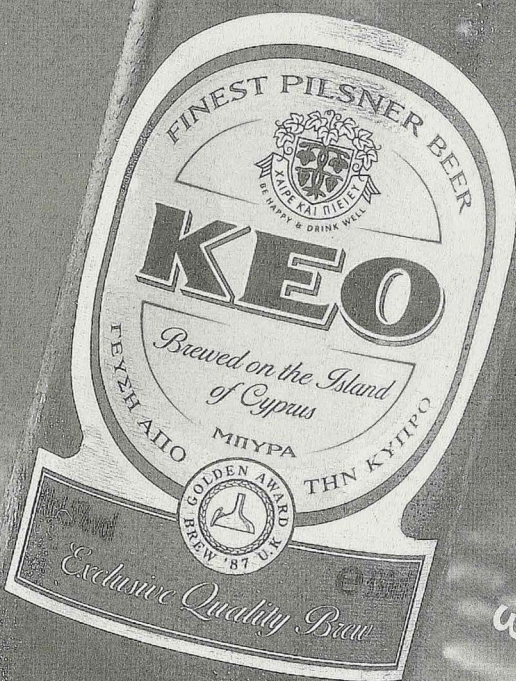
ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Λογοτεχνία τώρα: Ἀπρίλιος 2002,
 Σύγχρονη Σκέψη: Ἀπρίλιος 2002,
 Εμβόλιμο: Φθινόπωρο 2001 - Χειμώνας 2002 (45-46),
 Ἄνθρωπος κι Ἔργασια: Ἀπρίλιος 2002,
 Διαπαιδαγώγηση: Ἀπρίλιος 2002,
 Φωνή Ὁρθοδοξίας: Μάρτιος 2002,
 Νέα Εποχή: Τεύχος 5-6-2001,
 Σύνδεσμος: Μαρτίου 2002 καὶ Ἀπριλίου, τεύχη 367 κι 368,
 Φύση καὶ Ζωή: Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου, Δεκεμβρίου 2001,
 Ἰθάμη: Αὐγούστου 2001 (ἀναφορά στό ἔργο του ἠ Χρῦσανθου Κυπριανοῦ «Πανόραμα Λαο-
 γραφίας» καὶ ποίημα Γιώργου Πετούση,
 Σύγχρονη σκέψη: Ἰανουαρίου, Φεβρουαρίου 2002,
 Πόρφυρας: Ἰανουαρίου Μαρτίου 2002,
 Cyprus to day: Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2001,
 Νέα Σκέψη: Μάρτης 2002. Τεύχος 441,
 Φωνή Ὁρθοδοξίας: Ἰανουαρίου, Φεβρουαρίου 2002, Αὐστραλίας,
 Γ. Δ. Κουβέλα: Ἡ Χριστιανική Λογοτεχνία (Καλαμάτα), ἀνακοίνωση σε συνέδριο,
 Καλαρριώτικα Νέα: Ἰανουαρίου, Φεβρουαρίου 2001
 Ἰθάμη: Φεβρουαρίου 2002. Τεύχος 46,
 Φύση καὶ Ζωή: Ἰανουαρίου-Φεβρουαρίου-Μαρτίου 2002. Τεύχος 123,
 Τριφυλιακή Ἔστια: Τεύχος 117,
 Φηγός: Τεύχος 12. Φθινόπωρο 2001-Χειμώνας 2002, Ἰωάννινα,
 Νέα Σκέψη: Ἀπρίλιος 2002. Τεύχος 442,
 Κασταλία: Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 2001
 Νέα Ἀριάδνη: Ἰανουαρίου-Μάρτιος 2002 (ἀναφορά στόν Ἄνδρέα Ἄνδρέου, κύπριο Καλλιτέ-
 χνη Φωτογράφου καὶ στό ἔργο τοῦ Χρίστου Στρατηγόπουλου ὅσον ἀφορᾷ τήν
 Κύπρο καὶ ἀπόσπασμα ἀπό τίς «Κίτρινες Κορδέλες» τῆς Ρούλας Ἰωαννίδου
 Σταύρου).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Ἄπ' ὄσα μᾶς γράφουν (Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρετανίας Γρηγόριος, Θ. Κουγιάλης, Δρ. Γεώργιος Ἀναγνωστόπουλος) – Συμπόσιο Λογοτεχνίας – Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: Παρουσίαση τῆς πεζογράφου Γιόλας Δαμανοῦ - Παπαδοπούλου στὴν Ἀθήνα - Οἱ μαθητὲς στὸν Ἀγῶνα τῆς Ε.Ο.Κ.Α. - *Κίκα Ὀλυμπίου*: Παρουσίαση βιβλίου τῆς Μαρούλας Βιολάρη - Ἰακωβίδου «Μνήμες τοῦ '74» - *Νίκη Λαδάκη* - *Φιλίππου*: Γιάννη Κυπρῆ, «Μάνδρες» - *Κίκα Ὀλυμπίου*: Δελτίον Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου (2000-2001) - *Χρῦσανθος Στ. Κυπριανοῦ*: Σεβαστῆς Χαβιαρᾶ - Καραχάλιου, «Λωλόδεντρο» - *Θέμις Θεοχάρους*: Τάσος Ἀριστοτέλους, «Ποιήματα» - *Νίκη Λαδάκη* - *Φιλίππου*: Ἀθηναϊκὸ Ἡμερολόγιο - Βιβλία - Περιοδικά.

Τυπώθηκε στα Τυπογραφεία
«ΘΕΟΠΡΕΣ» ΛΤΔ
Τηλ.: 22674940 - 22678883
Λευκωσία

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ!

